M. 211. a. b.

M 211

Koll.: 1.
RMK I. 670
RMNy 683 [1]
Koll.: 2.
RMK I. 671
RMNy 683 [2]
M. 211/ab.

M. 21

M. 211.

M. 211. a. b.

M 211

Koll.: 1.
RMK I. 670
RMNy 683 [1]
Koll.: 2.
RMK I. 671
RMNy 683 [2]
M. 211/ab.

M. 211.

M. 211.

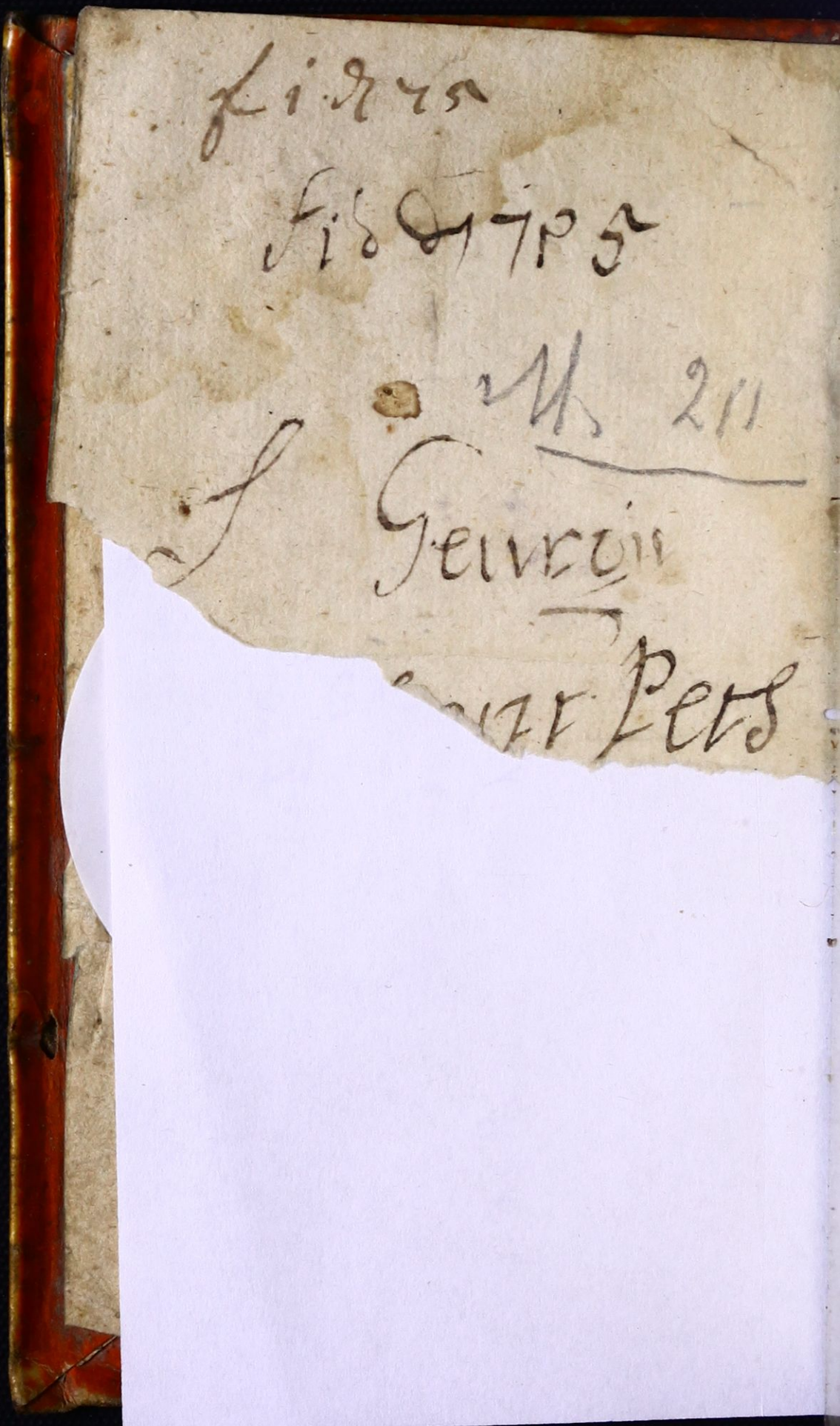

fidrs
fid 1705
M 211
S Geuron
...ar Pers

Michael

XII. II. 8

Ex Donatione Revdi
Dni Johannis Szabo
Pastoris Eccl. Vereymartien-
sis accepit Libris Bthe-
cae Collegii Rfti S.
Patak. ao 1789. die 1a
Nov.
notante Joh. Bombatsky
Cmpr.

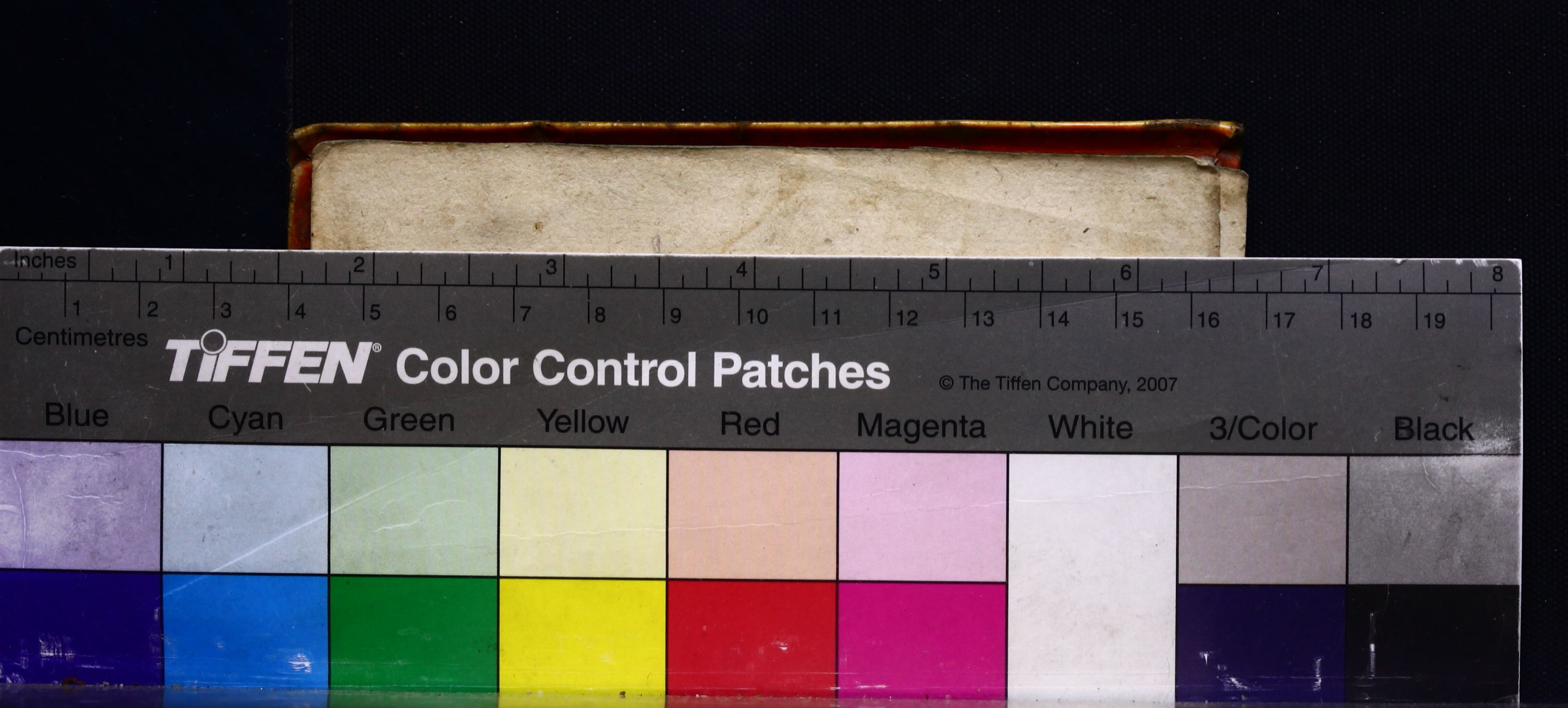
Inches
1
2
3
4
5
6
7
8
Centimetres
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
TIFFEN® Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

AZ EMBER ELETENEK, BODOGUL VALO igazgatasanak modgyáról.

WILHELMUS PERKINSUS,
Angliai Theologusnak
irasából,
Magyar Nyelvre
Forditttatot, IRATOSI T. JANOS, Thoronyai Prædikátor által.

LŐCSEN, Nyomtattatot BREVER LŐRINTZ által, 1637.

Ex Libris Collegii Rfi C. Patakiensis

M. 211 ab

M 211 ab

L II 129

AZ EMBER ELETENEK, BODOGUL VALO igazgatasanak modgyáról.

WILHELMUS PERKINSUS,
Angliai Theologusnak
irasából,
Magyar Nyelvre
Fordittatot, IRATOSI T. JANOS, Thoronyai Prædikátor által.

LŐCSEN, Nyomtattatot
BREVER LŐRINTZ
által, 1637.

Ex Libris Collegii Ref. S. Patakiensis

AZ NEMZETES, NEMES ES bőcsűletes firfiúnak:

Az Iſten Anya-ſzent-egyházának kegyes Patronuſanak:

DEBRECZENI THAMAS, Deaknak;

Az tekéntetes és Nagyságos RAKOCZI GYŐRGYNEK, Erdélyi Orſzágának Fejedelmének &c. Magyar Orſzági jóſzaginak hűvſęges præfectusának: nékem riſzteletes Uramnak. Az Ur Iſtentől kegyelmet, békeſſęget és minden jót kévánok.

HA valamely nemzet az égh alat, tartozik Iſteñek ſzűből ſzármazó ſok hálá-a-

dással, hitbéli engedelmes tiszte
lettel, az ő igaz Isteni ismereti é
tiszteleti mellet, az alhatatosság
ban végiglen való meg-állással, e
mi nemzetünk az Magyar nemze
az. Kinek az Istē añi jót adot, min
testi s-mind lelki jókat, hogy eg
nemzettel az egész föld szinen, a
ni javát nem közlötte, mint az M
gyar nemzettel. Jóllehet találun
ez földnek részeiben oly Ország
kat, tartományokat, szigeteket, a
mellyekből draga erő marhák ke
nek ki: De ott azok az jók nincs
nek, az mellyek itt vadnak: Hol
az mi országunk oly jókkal bővö
ködik, mellyek egyéb testi jókn
mind fellyeb valók, az embern
testének taplalasára, és az melly
kért minden fele fő szerszámoka
drága sellyem ruhákat, drága e
po

posztókat, gyöngyöket, drága köveket, mind érette adnak. Mivel az mi országunk bővölködőt bő mezővel, kin minden-fele gabona nagy bőven termet, baromknak nagy sokasága legeltettetet, borai főtek mayd minden részeiben, jó viszi elesség, oly vadaknak sokasagával, mellyeknek husával élnek az emberek, és egyéb házi madarak ugy bővölköttek, s-bővölködnek mostan-is, hog' akar mely nemzetnek országa meg-nem dulta, s-most sem dulya.

Mert mikoron Scythiából az mi nemzetünk ki jőt vólt, az Tanais vizen által kelvén, Orosz országra, és onnét Lengyel országra érkőzvén, látván azt hogy az Lengyelek kertben szántanának; Fel-kiáltanak ezt mondván; Isten, Isten,

igaz Isten, valaki vagy te, ne adg
nékünk ily szük földet, hanem m
zőkkel bővölködő földet adgy m
nékünk: Noha akkor az mi nem
zetünk elei pogányok vóltanak
az igaz Istent nem ismertek, mind
az által az természetnek világosá
gából-is értették, hogy legyen egy
igaz Isten, annak supplikálták; meg
halgatta az kegyelőmre haylandó
Isten, és ezt az Pannoniát, az bő ke-
nyerű országot mutatta és atta né-
kiek. Es mivel-hogy ő tőlle kér-
tek, nagyobat-is adot annál nem
sokára, mert hadi okos fortéllyal
élvén, arron vőttek-meg az földet
polus Herczegtől, egy aranyas fe-
kű, nyergű, fejér lovon, és az után
fegyverőkkel-is övekke tőttek
ki üzvén arról az Gottusokat, le-
telepettenek az Alsó Pannonian.

Nagyo-

Nagyobat-is adot isten mondom, mert noha nem szintén világosson, de mind-az-által az vak pogánságból, az ő ismeretire hoza, az Ecclesiának akkori állapattya-szerént az papistaságban, Geysa és Szent Istvã Király által. Es az ő nevekről ez ország Ungarjának, Magyar országnak nevezteték, mert őket osztán innét semi nemzet ki nem verhette, birták ezt örökösön Német országnak, Francia országnak, Görög országnak kéneseivel meg gazdagulván.

Adot Isten nékiek hatalmas Királyokat is, kik közöt nevezetősök vóltanak Sz. Jstván, szent László, Négy Bella névő Királlyok. András Lajos-s-az többi, kik birodalmokat ki vetőttek Macedoniaig, Velẽczeig, Cseh országig, az Nesz-

ter vizeig. Jóllehet Sigmond Király az Birodalomnak nagy részét el-vesztőtte, az Tőrők kezében eytőtte. Mely kegyetlen vér-ontó nemzetet, Hunyadi János vayda, Erdélynek jó emlekezetű Fejedelme, és Magyar országnak-is gubernatora, sokáig tartoztatta, hogy az Magyar Corona alá való tartományok, pogányok birodalma ala ne esnének: Annak az Fia Hollos Matyás, vólt az Magyar Királlyoknak feje, mert annak hadának egy nap két Csaszárral vólt harcza, mind kettőn győződelmet vőt. Es hogy ennek az bóldog emlekezetű hires neves Mattyás Királynak, tőb nevezetes dolgairól ne szóllyák, még mostan-is nyelven forog ez az kőz mondás, az szegény kőssége-nek. Meg-hólt Máttyás Király, s-

el-

el költ az igaſság. Jllyen hatalmas, igaſság ſzeretö, kegyes Királyokkal-is meg-ajándékozta vólt Jſten az mi nemzetünket. Ezök mellet vóltanak hires neves vitéz emberek, mind ſzegény legényekből, mind Uri nēzetekből támattak. Régen Péterfi Miklos, az régi Loſonci Jſtván, Jvátsko, Tholfi Miklos, Báthori Jſtván, Keneſi Pál, Török Bálint, prini Peter, Maylat Jſtván, s-többek. Ezök teſti áldáſi vóltanak Jſtennek az mi nemzetünkön.

De mivel az Chriſtus Eccleſiajára, közönſęges Apoſtaſia követközöt vala, és az bálvány imádás el annira el-aradot vala, hogy az Chriſtus Jeſusnak iſmereti és tiſzteleti meg-fogyatkozván, az meghólt ſzentöknek és bálvány kepek-

nek adatot vala. Jſten ő Felſęge igaz itiletiből, el-vőve az birodalmat az Gőrőgőktől, és az pogány Tőrőknek ada, hogy az balvanyozó Templomokból, az kő és fa balvanyokat ki tiſztitana; El érkőzzék ez az mi orſzágunkra-is, az mi nemzetűnknek iſzonyu nagy romlasával. Mert meg-vővé az Tőrők Nādor Fejér várat, Chriſtus Urunk ſzűletéſe után 1520 eſztendőben. Meg-vere Szuliman Csáſzár az Mohács mezejen az Jſſiu Lajos Király hadat, ő maga-is ot veſze az Király, *Anno Domini, 1526.* Mely dolognak előtte nem ſok eſztendővel ugymint *Anno Domini, 1517.* kezde Luther Marton az Romai tizedik Leo nevű Papának indulgentiait *oppugnálni.* Es ottan hamar bocsáttatot vólt, egy kőnyv, ki Nemet orſzágban

ságban, Deák nyelven, az balvanyozás vétkének iszszonyuságáról és annak Istentől való kemény büntetéséről; mellyet sokak megolvasván, lőn nagy változás az Religioban Nemet Országban, az emberi talalmányok meg-vetettenek keztek az Evangeliomot tanitani sok tudos emberek Luther Martonnal együt. Nagy hamarsággal része lőn ebben az mi szegény országunknak-is.

Mert mikor az Török Nándor Fejér várat *1520.* esztendőben megvötte vólna, ben volt immár Magyar Országban az Evangelica religio, mely dolog meg-bizonyosodik Budán és az Rákos mezején az ellen szerzet articulusokból. Holot mingyárt *Anno Domini*, *1523.* Budán illyen articulust irának. Om-

mnes Lutheranos & eorum fautores & factioni ipsi adhærentes tanquam publicos Hæreticos, hostes q. ſacratiſſimæ virginis Mariæ, pœna capitali & ablatione omnium bonorum ſuorum, majeſtas regia, veluti catholicus princeps, punire dignetur. Vallyoné kik ellen lőn ez? Kopatsi István, Siklyoſi Mihály, Sáros-pataki és Uyhéli tanitók, és azoknak Patronuſa prini Péter ellen. Gal Pap, s-Radán Balás Debreczenben, azoknak Patronuſa Tőrők István ellen. Ozorai Jmre békeſſen, annak *fautori* az Ladáni és Maſſai Urak ellen. Kalmantsi Márton Munkácsban, és annak *fau*tora Petruit Péter ellen.

Jſmet *Anno Domini 1525.* gyülése lőn az Országnak az Rákos mezején, és (noha mikor odá gyültek ugy mente odá mint táborra, ott

ſem.

sem feleythetek el-ügyöket, az *Spirituáliſuk*) ott-is illyen articulustirának az többi közöt. *Lutherani omnes de regno extirpentur, & ubicunq; reperti fuerint non ſolum per Eccleſiaſticos, verum etiam per ſeculares perſonas liber capiantur & comburantur.* Az mely eſztendőben ezt ki attak, mingyárt következendő eſztendőben az Mohátſi veſzedelem, és nétalántan még azon eſztendőben, ſzörnyű-képpẽ meg rablotta az Tatár az Alföldſéget, hogy mint az csordát ugy haytotta az népet az rabságra. Következtközöt utánna az Mohátsi veſzedelem, mely oly nagy volt, hogy az fegyver-fogható Magyar Uraság és Nemeſſég ot vágatot le az Királlyal. Kit Iſten bocsáta ſzegény nemzetünkre az balvanyozáſért.

Valláſt

Vallást tőt arról az balványozásból meg-tért, és az pogány fegyverétől meg-maradot Eccleſia, amaz énekben. Tekénts reánk immár. Onnét az melly Urak háza jőhetének ugy-mint Prini Gábor, Prini Péter fia; ez csináltata az Pataki Templomot, Forgács Jmre, Simonnak az Attya. Gyulafi János Keretseni Láſzló, Bebek György. Az Zrini, Nadáſdi és Bottyáni Urak; az Turzo Urak. Báthori György, Etsedi Ur, ennek Fia vólt amaz hires neves Etsedi Báthori Jſtván. &c. Látván ot az Piſpőkőknek s-nevezet-ſzerént Tomori Pál Barátnak nagy veſzedelem ſzerzéſét; az Iſtennek-is az balványozáſért való nagy bűntetését, egy-egy Evangelicus Prædikátort kereſteténck magoknak. Tekénts

meg

meg itt is az Ur Istennek az mi nemzetünkhöz való nagy szeretetit. Az gonozból is jót hozza ki, mert az sötétségből, az balvanyozásból ki kezde nemzetünket szabaditani. Az Evangelicus prædikátorok meg-többülének ezekkel. Sztarai Mihály, Dobai András; Batizi Demeter, Devai Mátyás; Galszétsi Thamás; Abadi Benedék Székely Jstván, segitségökre lőnek az elsőknek többekkel egygyüt, az Misenek, ellene mondanak meg házasulának, kezdek az Evangeliomot hirdetni az maga nyelven szegény nemzetünknek: Az Misſaléból és *Breviarium*ból is kezdenek énekeket, hymnusokat és Antiphonakat Magyarra forditani, kezdek az Istent születet nyelveken tisztelni. Kezdének minden

rendek

rendek szüvökben örvendözni, és balvanyozást meg-utálni, az Isten kegyelmet az Evangeliomból érteni, azt szübéli örvendezéssel venni. Uyhély, Patak, elsök, Debreczen mingyárt követi, kis varda, Székelyhid, Beregszáz Munkáts &c. Várad nagy sokáig az papistaságban marada, miglen osztán Nyakazó Antal, ki üze az szent László papjait az váradi várban tévő Templomból, melly dolog itilem hogy *Melius* Péter idejében lőt *circa Annos 1557.* avagy *58.* Es az mint hallottam idős emberektől nem attak könnyen az Reformatiót, mert igen meg-háborodot azon az Páp Uraság, és az Barátok társasága, sokat meg-ölték azokban az kik az Christus Evangéliomat bé vöttek, és az pápai tévöl-

vőlgéſt meg-vetőttek; kit fegyverrel, kit tűzzel, némellyeket ſakban buytatván az mély vizekben őlték. De mi lőt az vége? Laſsán laſsán az Mohátſi veſzedelem után ſzaporodék az Chriſtus Eccleſiája, romlani kezdenek az Barátok *claſtro*mi, ki nyilatkozik ſok fertelmeſſęgek és gyilkoſságok mellyek vóltanak az főld alat való reytek hellyekben.

Es noha az Ur Iſten az mi nemzetűnket egy felől meg-keſergete, az pogányok fegyvere által, teſti ajandékinak is nagy réſzét tőlle el-vővé, mind-az-által azokért nagyobbakat ada, tudni illik az Evangeliomot, az Evangéliumban az Chriſtuſt, az ő Iſteni iſmeretit, hitet és őrők életet az Chriſtuſbā.

Ezt pediglen méltó jól eſzűnkben ven-

vennünk, miképpẽ cselekedet mi velünk Magyarokkal az Ur Isten, szintén mint a' Sidókkal. Azokkal így cselekődék: Valamig az ő polgári társaságok fen álla, és őket magok nemzetéből támadot Fejedelmek birák; Az meg-váltó Ur Jesus Christus addig el-nem jöve, de minek-utánna idegen nemzetségek birnak, és az adot-is pogány Fejedelemnek adnak, akar jöve hozzájok lelkőknek vigasztalására és meg szabaditasára. Igy az erős Magyar nemzetnek ereje meg-fogyatkozzék, szablyának el-ki vonyattaték, szép országának nagyob része az Pogánnak adaték: Az Ur Jesus Christus, az Evangéliomnak általa, az mi szegény meg-keseredet, nyomorodot nemzetünknek sziveiben, akkor születek: Itt-is jegyőzd-meg az Istennek az mi sze-

gény nemzetünkkel való jó tétét: Az erő, az ellenségen való győzödelem, hatalom, meg-fogyatkozék; De az hellyet Istennek már sokkal nagyob ajandéka adaték, mert az Felséges Isten az mi nemzetünket-is részesite az mennyei igaz bölcseségben; *Philippus Melanct*onnak keze alól az *vitæber*gai *Academiá*ból, ide-is származának nemzetünkből való bölcs tudós emberek: Hogy az mint az elöt az egész Keresztyén világon az Magyar nēzetnek az vitézségért mind ismereti s-mind hire neve nag' vala.

Az Lelki vitézségnek kapujátsem töve bé Isten az mi nemzetünk elöt: Ada az Ur Isten és támaszta hatalmas bölcs embereketis, ollyanok vóltak az fellyül megnevezöt reformatori az Ecclesiának

nak az papistaságból, az Apostoli vallásra. Kikhez ádoda ezőket-is. Molnár Gergély, Turi Pál, Szegedi István, Karoli Péter; Ezők az Scholákbã az árfoknak és *ling*uáknak finni tanitói vóltanak, jó János váradi Schola Mester. Szikszai Fabricius Balás Sáros-pataki *Scholá*nak fő mestere mind halálaig és többek. Karóli péter Derecskei Ambrus, Gyulai János &c. Váradi tanitók *Melius* Péter, György Gönczi, Felegy-házi Thamás, Hodáz Lukács, Szárazi Ferencz, Debreczeni prædikátorok. Batizi András, Bélyei Fabján, Szinit-váralyai Mihály, Tokai tanitók. Szántai Pál, *Siderius* János, Szepsi Mihály Tarczali lelki pásztorok. Tardi György Szántai. Taraszk János, Milotai István, Margitai Péter,

ter, Szakmari. Bánfi Hunyadi Benedék, Szárnyás Thamás, Patkó Mihály, nagy Bányai. Csegledi Ferencz, Tolnai Thamás, *Alexis* János, Suri Mihály, Sáros-pataki Eccleſiának tanitói. Erſek András, Tihemeri Máthe, Vyhéli tanitok. Vedani Ferencz, Alvinczi Péter, Caſſai tanitók. Hellopæus Bálint, Egri. Székely Iſtván Karoli Gáſpar: Gõnczi. Kallai Albert, Balog János, Zombori Péter, Ungvári lelki tanitók. Gyermati Miklos, Bakai Péter, &c. Király Helmeczi, Gyõkõ Gyõrgy, Thuri János, &c. *Berexaſi.* Vnguári János, Rettegi János, Keſerũi János Gyula-fejervári. Heltai Gaſpár régen, nem régen Szarmas János Coloſvári tanitók. Es tõbbek ſokak.

Ezõk által Iſten it az mi orſzá-

gunk-

gunkban. 1. Az tiſzta aranyat az ſzemetből ki kereſe, meg-válaſztván az igaz Kereſztyéni valláſt az emberi talalmányoktól. 2. Az Evangéliomnak igaz magyarázattyát helyben állatta. 3. Az balvanyozáſt minden ahoz való eſzközökkel ki tiſztita az Templomokból. 4. Az papiſtaságot mint valami sümölcsüt vagy gelyvát, le-mecze az Eccleſiának ép teſtéről.

Azért az Vr Iſten az mi ſzegény nemzetünket valamint erős firfiakkal, jó hirü nevü vitéz emberekkel; ſzintén ugy ſzent életü, nagy elmejü bölcs emberekkel meg áldotta vólt: Eſzében vötte vólt, ezt egy böcsületes jó emlekezetü Vrunk, Petrus Laſcai, ki az ö nevére illy *diſtichon*t csénált vólt.

(circa Annum Domini, 1586.)

Pannon

Pannon Eras Terræ Robur Virtusq; Salonæ
Lassa Animæ Surgunt, Corporis Acta Jacent.

Holot csak az előt való száz esztendő forgasában, mással dicsékedik vala János *Pannonius*, szőmeivel nemzete győződelmet az ellenseg.

Sub crucis inuictæ gens militat Ungara signo:
Ergo manus hostis non timet ille sui.

Az régi jó vitézsęgnek házna vala, országunk határinak messze való térjedése, országunkban való békessęges lakás, minden földi jókkal való bővölkődés. El kelenek ezők hellyőkben lelki jók szállanak: Mert Deák nyelven az *orthodoxa religio* elégsęges fegyverrel óltalmaztatik. Magunk szűletet nyelven az szent Biblia egynehány formán ki nyomtattatot. Kőltek ki az mellet sok szép kőnyvek, sok szép Isteni dicsiretek. Ezők meg bőcsűlhetetlen ajandéki az Felsęges Istennek. Nem

Nem keves haſzonnal forgolodék Máttyus földe körül Huzar Gal, és Bornemiſzſza Péter-is, az Papiſtaságnak két kemény pörölleyei. Es azok után Patai Iſtván-is, Papai bölcs tanitó.

Azért nem csak nem álhatának ellene az Evangeliom folyasának ſem Olaſz Miklos, ſem Vardai Pál, Eſztergami Erſekek, több *ſecularis* hatalmas Urakkal egyetemben, de sőt ugy meg ſzaporodék az Chriſt⁹ Eccleſiája Magyar országban, hogy minden Vármegyekben egy-egy *Senior* valaſztattték az Evangéliom ſzolgainak eleikben, mind az Tiſza két-felén, s-mind az Török birtokában, s-mind Mattyus földében, s-mind az Dunántól való tartományokban. Nem ſokára az meg-nyvezet tartományokban Piſpö-

ſpők-is erigaltatának, mind az Török birtokában, mind Mattyus földében, s-az Dunántul-is. Jólehet az Tiſzának Caſſa-felől való részének tartomány, ugy-mint Bereg Ungvármegye, Zemptlin, és Borſodahoz tartozó tartományokkal egygyűt, Piſpők gyanánt mindenik az ő Seniorjával meg-elegődék. Deaz Tiſzának Debreczen felől való részében 14 vármegye, tulaydon Seniorjokkal egyetemben egy Piſpőkőt valaſztanak gödviſeléſekre. Lőn ez *Anno Domini* 1558. *Melius* Peter, Debreczeni prædikátor lőn első Piſpők, ennek *succeſſió*ja moſtan-is fen ál. Második Piſpők Karóli Péter, váradi prædikátor. Harmadik Bánfi Hunyadi Benedik, nagy Bányai. Negyedik Gőnczi György, Debre-

czeni. Eötödik Monai János, Ecsedi. Hatodik Hodazi Lukács Debreczeni. Hetedik Milotai Jstván Szakmari; ki ő maga jó akarattyából, le tőve az Piſpökſéget, Erdélben mene bé, az felſéges és jó emlekezetű Betlen Gábornak Erdélynek Fejedelmének &c. Udvari prædikátora lőn mind halálaig. Nyolczadik Gőnczi Ioſeph, Nagy Bányai. Kilenczedik Margitai Peter, Szakmari. Tizedik, kereſzt ſzegi István, Debreczeni prædikátor ez moſtan, kit éltesſen Isten ſok eſztendeig.

Es igy az Ur Isten az mi nemzetünknek anni jót adot, mellyet ſokaknak nem adot. Es noha az gonoſz Satani ezt az Reformatiót meg-iriglette vala; *Anno Domini* 1555. eſztendő tayban, látván hogy el-kel-

el-kelne az ő tiszteleti, iszonyu káromló tudománt plantála Erdélyben, Dávid Ferencz és több kőzősi által, az melly igen el-hatalmazot vala Erdélyben sőt még Magyar-Országban-is az Alföldségen. Melj eretnekség az Christus Istenséget, és az Szent Lélek Istenséget-is tagadgya: De az Törőknek és Tatárnak szörnyű pusztitása-miat (az pétsieknél nalok maradvã) Magyar országból ki tisztula. Erdélyben-is csak alig akadot. Kit kétség-nélkül Isten ő Felsége igaz itiletiből az választottaknak gjakoroltatásokra hatta fen.

Az Romai valláson való Fejedelmek, Urak, az clerussal egyetemben, noha eleitől fogva azon vóltak, mind az mi Attyaink s-mind az mi időnkben, hogy az Evangelica Re-

ligiot országunkból ki gyomlaliyák, az papajét uyjobbā erigallyák. Mint Losonci István Tōmōs vári Capitán, Nyári János, Palfi Miklos, Iakab János. Es tōbbek-is tōrekōttek abban, végben nem vihettek. De sōt *Anno Domini 1608* Bétsben el végeztetōt hogy ez három Religio fen állyon. *Papistica, Lutherana, Helvetiana, cum libero exercitio divini cultus & Templorum usu.*

Es most-is ottan ottan azon kō-vet mozgattyák: Hejában. Mert nincs tanács az Ur ellen. Es az Urnak igie meg-marad ōrōkké.

(*pro.24. Esa.41.*)

Még-is azt mondom azért hogy mivel az Ur Isten az mi nemzetünket sok drága javaival áldotta-meg (noha némely részében meg-is keserгette) nagy buzgoságos tisztele-

tire

tire, felelmére, ſzeretetire, és az ő tiſzta vallásán való alhatatoſságra, kőteles annival inkáb egyebeknél, mennivel tőb s-nagyob ajandékat vőtte Iſtennek ſok nemzetőknél. Előttem viſelvén azért én-is az réghi Prophéták és Apoſtolok példáját, kik elő nyelvel-is hirdettek az Iſtennek igiet, és azt irásokban-is bé tőttek, és hóltok után-is tanittyák irások által az halandó és idvőzűlendő embereket. En-is mondom, mivel méltatlan vóltomra, Evangéliom hirdető ſzolgája vagyok az mi Urunk Jeſus Chriſtusnak egy heján harmincz eſztendő fordulasában, az nékem adot ajandék-ſzerént feytőgettem és az halgatóknak eppűletekre egyengettem az én erőm-ſzerént; Es mivel immár nem meſzſze va-

gyok hatvan eſztendős korbéli időmtől, két könyvecskét, mellyeket nagj gyönyörűſséggel olvasgattam több foglalatoſságim közöt, az én nemzetemhez való ſzeretetem-ből, Magyar nyelvre forditottam, Deákból: Tudom nem léſzen kedves mindennél, de én megelégzőm azzal, hogy az jó lelki iſmeretű embereknek kedves léſzen.. Az könyvecskék magok *commen*dállyák magokat azoknál, az kik meg-olvaſsák.

Ha hol oly ember találkoznék a' ki ebbē valami gonoſzot találna, az meg gondollya hogy nem én ellenem ſzól avagy vét abban, hanem ő maga az Author ellen, ki ezzel elősző az maga nemzetének az Angluſoknak kedveskődöt, mert azoknak nyelven irta.. De

mint

mint illyen drága iráſt, az után egyebek Spaniai és Franciai nyelvekre-is meg-forditatták, és hogy közönſégeſſeb lenné több nemzeteknél-is, végtére Deák nyelven-is kinyomtattatot. Én méltónak itiltem arra, hogy az mi nemzetünknek-is lenné réſze ebben.

Tetczik pediglen ennékem Böcziületes Uram., hogy ez iráskát kegyelmednek *dedic*álnam, mivel tudom, az jó emlekezeti Betlen Gabornak, Erdélynek dicſiretes Fejedelmének, mely nagy hüſeggel és hazonnal ſzolgált légyen kegyelmed: Es ez mi moſtani kegyelmes Urunknak-is, az Tekéntetes és Nagyságos Rakoczi Györgynek, Erdélynek ſok ſzép *virtuſ*okkal tündökle Fejedelmének, *&c.* Magyár Orſzági joſzágiban le-

*præfectu*ságat, minden értelmes emberek itileti ſzerint igen dicſireteſen viſeli: Patak-várat, varaſat, tőb örökös házaival egyetemben, igen nagy ſzorgalmatoſsággal éppitteti: hogy-ha ez földi emberek-nek fejedelmeknek, ily nagy hűven ſzolgal Kegyelmed, nem ketelkődőm benne, hogy az mennyei Urnak és Fejedelemnek való ſzolgalatryát-is Kegyelmed hatra hadna, nem csak földi de sőt örökké való javaval és haſznaval. Olvaſſa azért Kegyelmed ez iráskákat, bizonyos oratskat tőb foglalatoſsági kőzőt arra ſzakaſztvan. En tőlem Kegyelmed ez kis ajándékot vegye, jó neven: Mind magamat s-mind az könyvetsket, ha kik ellen kévántatik, otalmazvan.

JSTEN

JSTEN Kegyelmedet élteſſe ſo-
eſztendeig jó egéſségben, minden
Kegyelmed kedveſivel egyetem-
ben, AMEN.

Kegyelmednek

jó akaró ſzolgája.

IRATOSI JANOS,

Nagy Toronyai
pradikátor.

EPIGRAMMA

In Translationem Ungaricam,

GVILHELMI PERKINSI,

de vita optimè instituenda, & de arte benè moriendi.

HEU quis amas vitijs variatis discere (vitâ,
Optatæ vitæ jungere ritè mori
Hic tibi in exiguo dantur non pauca libello,
Lecto quo possis vivere pulchrè mori.
Suscipe secretis ergo sua carpito jussa
Lector ne possit rodere livor edax.
Sic celebris tandem tua sic viget æthere fama
Sic tibi succedunt dogmata dia Dei.

MICHAEL SZENTPETERI
Rector Scholæ Uyhelinæ.

Aliud.

SI cupis optatam gens Ungara vivere vitam
Feliciter vitam claudere morte tuam.
En tibi PERKINSUS loquitur doctissimus An-
Ore tuo, felix quî moriare docet. (glûm
Munere pro tanto *Dominum* celebrare memẽto:
Usumq; in proprium, volve revolve librum.

MICHAEL JRATOSI, Filius
Interpretis, A. Sch. S. P.

ELŐL JARO BESZED, az olvasónak intésére.

ISTEN félő kereſztyén olvasó, ha az Chriſtusban való hited által idvőzülni akarſz halálod után, illik az hitben élned halálod előt: Mert az hitnek ez életben két nagy haſzna vagyon: Annak egyik ez, hogy minden időſzerént való bánatot és gondot el-veſzen. Szokás ez az embereknél, hogy az ő gondviſeléſeket feletteb meg-ſokaſittyák, és azzal az ő életőket igen keſerűvé téſzik. Mert előſzőr az ő ſzükſéges gondviſeléſek felet, hejában való munkákat veſznek magokra. Másodſzor nem csak az munkának végben vételére ſzorgalmatoſok, de sőt annak végéről és jó ki menetelyről-is, hogy ő nékie mindenkor jó követkőzzék go-

noſz ne ſoha. Mely gond csak egyedül Iſtenre illik. Harmadſzor, nem elegőznek-meg az ő ſorſokkal és állapattyokkal, hanem állapattyoknak nagyobra való térjedését és gazdagságokat ſok-fęle eſzközőkkel kereſik utólſzor nem csak az jelen-valóról ſzorgalmatoſok, de ſokképpen gondolkodnak, és az jővendő dologról tanácskoznak. De az Hit azt cselekedi, hogy minek-utánna tiſztünknek meg-feleltünk az Iſten igejének igazgatáſa ſzerént, annak áldását és jó ki menetelit könyörgésünkkel Iſtennek ajánlyuk, és az hittel az ő igiretire nézzük, nem kételkődvén ſemmit, mert nékünk minden ſzükséges javainkat meg-adgya. Es ha az áldáſt s-az remęllet jó ki menetelt el nem veſzſzük, az hit cselekőſzi azt hogy teſtünk kévánságát megtagadgyuk, és hogy ſzüveink az Iſten jól tetzéſęben, csendeſz halgatáſſal

meg

meg nyugodgyanak. Egy igy az ſok föl-
di ſzorgalmatoſságok egyſzer s-mind el
meczetnek.

Máſik haſzna, mikor az ember ta-
nács-nélkül vagyon, az egéſz világon
ſem talállya fel mit cselekedgyék, és mi-
kor az nyomoruságoknak tengören ha-
mattatik, az Hit mutattya meg az id-
vöſſęges ki menetelt, és meg csendeſiti
embernek elméjét. Mikor ſemmi idö-
ſzerént való áldáſok nincsenek, az Hit
tartya meg bennünk az Iſten kegyelmé-
ben és irgalmaſságában való bizodal-
mat, ſ-mind az örök életnek remenſę-
gét. Az Hit mutattya meg-nékünk az
el-reytet dolgokat, mellyek mi nálunk
okoſságunk-ſzerént nem lehetnek iſmé-
reteſek. Meg vagyon ugyan igirve az
örök élet, de mind meg-halunk: Hal-
lyuk ugy vagyon, hogy fel támadunk,
azonban mind-az-által meg-rothadunk

az

az koporsóban: Bóldogoknak mondatunk, de mind-az-által véghetetlen nyavalyákkal meg nyomattatunk: minden-fęle jóknak bősęge vagyon nékünk igirve, mind-az-által gyakorlatossággal éhsęget és szomjuságot szenvedünk. Igir nékünk Isten meg halgatást és hogy mindenkor velünk legyen, mind-az-altal az mi könyörgésünkről láttatik füleit gyakorlatossággal el-forditani. De az Hit cselekőszi azt hogy (subsistant) jelön legyenek azok az mellyeket remellünk, és az mi elmeinket az egész világon-is felyül emeli, hogy ot fel találjyánk láthatatlan s-mi tőlünk ki-beszélhetetlen dolgokat, kiket meg-jelentőt Isten és meg-is igirt. Ezők bővebben vadnak meg-irva az kővetkezendő tractatusban, azt ugy olvasd hogy cselekedeteddel-is kővessed idvősségedre.

V. P.

HABA-

HABACUC. 2. V. 4.

AZ IGAZ AZ Ő HITI-vel él.

AZ Habacuc *Prophe*ta az Ő irasának első részében, Isten előt azon panaszolkodik, miért legyen ez, hogy az Isten népe, az Sidoság, az Isten ellenségitől az *chaldæus*soktól nyomorgattatnék. Meg-felel Isten az *Prophe*tának az második résznek elein illyen módon. Bizonyos meg-szabadulnak arra rendeltetet időben,

de

de semmi-nélkül, (ostor nélkül) nem maradnak. Ismegint igj szól arra az *Propheta*: Az nyomoruság alat mint fog élni az, az Isten népe? Meg felel Isten igy: *Impius turget inani fiducia, At justus fide sua vivet.* Az Istentelen fel fualkodik hajába való bizodalmával, de az igaz az ő hitivel él.

Hogy ezőket jobban meg-érthessük, rendelet dolgot magyarázzunk-meg.

1. *Mit kel érteni az igazon?*
2. *Minémű életről vagyon it emlekőzet?*
3. *Micsodás az az hit akkiről it szó vagyon?*

4. *Ez szententiának* Justus fide sua vivet, *az szóknak folyása szerént minémű értelme legyen.*

5. *Miképpen kell az embernek az Hit által élni?*

ELőszőr; Az Szent iras két-felé igasságról ẽlekőzik: tudni-illik tőrvényre tartozó, és *Evan*géliomi igasságról. Az Tőrvény igasság, az Igasságnak minden részeit és azoknak tőkélletessęget magában foglallya, és az egy emberben suyts, addiglan mîg el nem esęk, és az Christusson kivűl. Az *Evan*géliomi igasság, az igazā való igasságnak minden

4 den részeit bé foglallya, de azoknak tökélletessége hejával vagyon, mint az kicsinded gyermecskének noha minden emberi tagai meglegyenek, de magasága és öreg állapattya testének nincsen. Es ez az igasság semmi nem egyéb, hanem az bűnös embernek meg-téréſe, és oly igieközet rendöllye életet, Isten akarattya-szerént az mit Isten kévánnya az tiz parancsolatban. Igy mondatának Igaznak. Noe, sz. Job, Zacharias és Erſebet. Itt-is ugy vetelik ez ige IGAZ, az Istenhez tért ēberért, és a' ki az ö kegyelme által kedvében igyeközik lenni,

Job. 1.
Luc. 1.

lenni, engedelmes lévén
minden törvényéhez az ő
hivatallyában.

Második dolog: Micsoda életről legyen it emlekezet: Mert az mint az halál két-féle, első és második. Igy az élet-is kettő. Az első élet, az testnek és léleknek egyesüléſe: Az második. Az egész embernek Istennél való egyesüléſe. Az első természetszerént való életnek mondatik: Az másik Lelki és örök élet. Mert szent Pál ez *sententiát* hozza-bé, mikor megakarja bizonjitani az bűnös embernek hitáltal való meg-igazitatását. Az meg-igazulás pedig len

Rom. 1. 17.
Gal. 3. 11.

része

6 réſze az lelki életnek, mivel az által réſzesül az bűnös ember az örök életbe. Azért mongya az *Prophe*ta az Igazat élni, meg visgálván elmejével nem csak az jövendő háboruságos üdőket, de az örök életet-is.

Harmadik, minémű legyen az az Hit, a' kiról itt ſzó vagyon. Tudni-illik az meg igazitó avagy idvözitő Hit. Mert az mely Hit által idvözülünk, ugyan azon Hit által kel élnünk. Mert az Hitnek gyümölcse vagyon nem csak ez élet után, de ez életben is. Először tahat illik hittel élnünk, minek előtte azzal idvözülnénk.

Ezért

Ezért mondgya ezt Szent Pál, mikor ez *sententiát* maga tulaydon példajával igy magiarázza: *Vitam quã vivo in carne, vivo per fidem filij Dei, qui me dilexit & semetipsũ pro me tradidit.* Az mely életet az testben élek, az Isten fiában való hit által élem, a' ki szeretet engem és ő magát-is éretem atta. 7

Gal. 2. v. 20.

Negyedik, ez *sententiá*ban való szóknak *constructió*ja (egy-más után illendő móddal való helyhöztetése) mely két-fele. Az első igy vagyon *Justus per fidem vivet. Hoc est:* Az Igaz Hit által él. Ertelme: A' ki igaz ez ő hiti által él, az

Gal. 3. v. 11 12.

8 az az annak örök élete vagyon.

Az másik *constructio* ismet ez: *Justus vivet fide sua.* Az igaz az ő hitivel él. Értelme. Az igaz míg ez világon él, az ő hiti által él. (birja az örök életet) Ez utólsó értelmet örömesben vészem, mivel hogy Pál *Apostol* is ez *text*tust illyen értelemmel hozza bé az örök életnek meg-bizonyitasára, és annak-is meg-mutatasára, hogy az meg igazulás nem az törvéñek cselekedetiből, hanem hitből adatik az embernek, és meg-külömbözteti, az Hit által való, és az cseleködetek által való életet. Eötö-

Eötödik, Miképpen kel az ẽbernek az Hit által élni? Ez utólsó mivel-hogy igen terhes, ennek magyarázattyában kel valami időt foglalni. Hogy az ember az ő hiti által élhessen két dologra kel vigyázni. Elsőben.. Hogy az Hit igazán fogonogyék és fundaltassék az szűben: Második, hogy minek-utánna az szűben fogontatot, birodalma és uralkodása legyen ot.

Az Hitnek jól fogonodasára két dolog kévántatik; Első az Isten igijének ismereti. Mert az Hit az Isten igijének meg-tartásában fűg. Es az ige az mi

hitűnk-

10 hitünknek egyedül való
Eph. 2. 10. *fundamentu*ma. Azért mondatik az ige az *Prophetá*knak és *Apoſtolo*knak *fundamento*mának. Terméſzetſzerént való okoſságunknak vilagoſságával tugyuk hogy ez világnak kezdeti legyen, és hogy Iſtentől teremtetet legyen. De az okoſság annak bizonyos vóltát mi belénk nem ólthattya, hanem csak az Iſten igejének bizonyság tétele. Azért mongya Sz. Pál. Hittel érttyük ez világot Iſtentől teremtetőtnek. Innét mongya vala Dávid is. Iſtenben dicſirem az iget Továbba az Igében iſmet három dolo-

Heb. 11. 6. 3
Pſ. 56. 6. 5.

gra

gra kell vigyázni. Előszőr 11
az parancsolatokra, mellyek engedelmessęget kévánnak. Másodszor az fenyőgetésekre, kik meg zábolazzak az engedetlensęget. Harmadszor, az igiretekre, kik meg-erősitenek minket az engedelmessęgre. Az igiretek ismegint avagy fők: Avagj az fő után valók. Az fő igiretek ollyak, mellyekben Isten meg jelenti és ajánlya nékűnk az Christus által az igasságot és őrők életet. Azokban foglaltatik fundamentuma, az bűnőknek meg-bocsátasának az tűrésnek, az Sz. Lélek segődelmének, és

 minden ajandékoknak az melyek az hittel el-valhatatlannul kötették egybẽ. Az fő után való igiretek ezek: Az keſértetőkből való ki-ſzabaditáſról, az veſzedelemben való bátorságról, egeſſégről, ſzabadságról, békeſſégről, s-több effélekről. Mert mind ezők felől ugy kell érteni, hogy bé tellyeſődnek raytunk, de nem az kereſzt és Iſtentől való meg ſanyargatás nélkül: Es az menyben az Iſten dicsőſségére s-az hivők üdvőſſégére ſzolgálnak. Jlyen réſzeit az Iſten igijének mind eddig meg-kell tartani, hellyével és mó-

gyá-

gyával, hogy kik az ő hiti 13
szerént élhessen.

Második dolog mely az Hitnek fogonasára kévántatik ez: Hogy minek-utánna, tudgyuk az Isten igijét, Istenben bizzunk az ő igije-szerént, és ő hozza ragazkodgyunk; mert ez az első és fő munkája az Hitnek, és Pál *Apostoltól obedientia fidei*, Az Hitnek engedelmességének mondatik, ugjan ez *Evangéliõnak prædik*állásának célya, igen méltán. Mert az, az Istennek főképpen való tiszteleti, pusztán az ő igejének hinni: és ugy Istẽt igaznak vallani. Tudta azt az ördög, és leg-el- *Rom.* 3. 5.

14 sõben-is az mit Adámtól el-akara foſztani, az Iſten igijében való Hit vala, és elsõ kéſértéſe-is kivel az Chriſtuſt oſtromla, arra viſeltetik vala, hogy õtet az Attya Iſtenben való bizodalomtól meg üreſitene, mikor azt monda. Ha Iſteñek fia vagy parancsoly ez kõveknek legyenek ke-
Matt. 4. 3. njerekké: De mivel (mõd) azt nem cselekõdheted: hát nem vagy Iſtennek fia.

Hogy pediglen ez engedelmeſſég, kivel Iſtennek akarunk kedveskedni az õ igijéhez ragazkodván, igazán való engedelmeſſégh legyen, hat dolog kevántatik ahoz.

Elsõ-

Elsőben hogy legyen 15
(*absoluta*) oly egy általlyá- 1
ban való, hogy némű-né-
mű-képpen bé hunyván
szemünket, csak egyedül
Istenbē bizzunk csak tisz-
tán az ő igije szerént, és
annak birodalma ala ad-
gyuk magunkat. Az ter-
mészet szerént való dol-
gokban elől jár az *experi-*
entia, az *proba*, az után kö-
vetkőzik az Hit. Tamás
Apostol az természetet
követvén, elsőben az
Christust meg-illetni, az-
után akar vala hinni. De
Istenben bizni kel, ha szin-
tén az okosággal és érzé-
kenséggel ellenkőzik-is
az, à mit mond. Jgy húny *Rom.* 4. 18.

16 Istennek Abraham az re-
menség ellen..

2 Másodszor hogy tiszta
legyen az az engedelmes-
ség. Mert az Isten igijének
maga-szerént kell hinni,
mivel hogy Isten igije, há-
tra tévén az testnek min-
den elmélkedésit. Az kik
Luc. 8. 13. hasonlók az kövés földhöz, örömmel vészik az Istennek igijét, de az kiséretésnek idején el-állának. Oka, mert veszik az Isten igijét szeretettel, nem tulaydon az igijért, hánem az tisztességért, az nyerességért, az testi gyönyörüségért, az mellyeket abból várnak. Keresztelő János égő lámpás vala, és az Si-

dók

dók az ő világánál örven- 17
deznek vala, annak uysá- Jo. 5. 53.
gaért: Azért mondgya az
Szent Lélek hogy annál
csak ideig örvendöztek
legyen.

Harmadszor Istenben 3
kell bizni, nem csak rész-
ből hanem mindenestől
az ő igije szerént. Azért
tévednek sokan meg az ő
hitökben, kik hisznek u-
gyan Istenben az életre és
idvösségre tartozó igireti
szerént, de nem gyönyör-
ködnek hinni ő néki az ő
parancsolati és fenyege-
tése szerént.

Negyedik dolog, hinni 4
kell Istennek az ő igijében
tellyes szűből, hogy az mi- Jac. 1. 21.

18 bennünk erősſen meg gyü-
kerezzek. Nem elég az I-
ſtennek jó igijét meg ko-
ſtolni, ha ſzinténazt fęle-
lemmel véſzük-is, hogy ha
mindeneſtől és tökélleteſ-
ſen abban nem bizunk és
ahoz nem ragazkodunk.
5 Eötödik dolog, hogy
az az bizodálom tiſzteſſę-
ges ſzűből iegjen ugj hogy
erős és el tökéllet ſzándé-
ka legyen arra, hogy ne
vétkőzzek, de sőt minden
cselekedetiben az Iſten a-
Luc.8.15. karattyát követſſe. Az jó
halgatók azok, az kik ve-
ſzik az igét jó és tiſzteſſę-
ges ſzivel. Annélkül ſen-
ki az hit által nem élhet.
Az ki az jó lelki iſméretőt
el

el veszti, bontakozása és 19
romlása lészen annak az ő
hitiben, csak egyedül az
Isteni fęlelemnek (kegyes- 1. Tim. 3.
ségnek) vagyon igireti ere-
re s-mind az következen-
dő életre. Es senki nem
élheti az Hitnek életet ha-
nem csak az ki igaz. Bá-
ran az emberek jó indula-
tot töttenek-is, az igiről
vallást tegyenek, vegyék
azt, abban örvendőzte-
nek, és valami gyümöl-
cset bárán teremjek-is,
mind-az-által ha az ő szi-
vök nem jó, azt cselekes-
zi hogy Istentől el-hason-
lyanak végtére az ő benne
való nem bizás és az hihe-
tetlenség miat.

 Hatodik dolog: Hogy
6 az Hitnek engedelmeſſége
legyen, meg-változhatat-
lan és álhatatos: Ide néz
az Ur mikor ezt mongya,
valaki én tőlem el-partól,
gyűlöli azt az én lelkem.
Heb. 10. 38. Olyanok azok az kik hiſz-
nek ideig Iſtenben az után
viſzſza fordulnak és az hit-
től el-ſzakadnak.

Mivel azért hogy ez le-
gyen igaz uta az Hitnek
fogonottyának, tudni il-
lik az Iſten igijét iſmerni,
és annak az ſzerént hinni;
mindenek valakik az Hit
által akarnak élni, fel ger-
jedet ſzivőknek kell lenni,
oly igyekőzettel, hogy az
fellyűl meg-mondot dol-

go-

gokat cselekedgye, főkép- 21
pen erre, hogy Istennek
minden beszédének hid-
gyen: Istent hátra nem
kell hadnunk semmi te-
rempter állatért. De há-
tra hadgyuk őtet akkor,
mikor ő néki nẽ hiszünk
az ő igijében. Továbba I-
stennek nem hinni, az az
Istentelenség, mert azzal
Isten hazugga tétetik, és
az ő dicsőssége és felséges
vólta meg-rontatik. De
nagy része az mi dicsősé-
günknek, hinni Istennek,
az mint az Christus-is mõ-
gya: Acki az ő bizony-
ság-tételet vészi, az meg-
pecsétli, hogy az Isten i-
gaz mondó legyen. Az

 az, Istennek mint egy bizonyság-tévő levelet ád, az ő igaz mondásáról, job kezével s-pecsetivel megerősítvén. Mi lehet pediglen ennél nagyob dicsőség mint mikor az teremtet-állat az ő teremptőjének lészen tanubizonyság tévője?

Eddig az Hitnek fogonodásáról, következik annak birodalmáról és uralkodásáról, mely az hogy az Hit legyen mint orálló és vigyázzó, az embernek szűvébē és életében. Mert ahol az Hit vagyon nem uralkodik ott az emberi gondolat, akarat, indulat, sem az gonosz kévánság, hanem

hanem egyedűl csak az 23
Hit uralkodik pedig ket-
ten cselekedvén. Előszőr
azt cselekőszi hogj mi kő-
veſsük az hivő Istent, és
magunkat az ő hatalma a-
la bocsáſſuk minden ő pa-
rancsolatiban. Azt mon- *Rom.* 3. 38.
gya Pál *Apoſtol*, hogy az
Hit meg-erősſiti az tőr-
vént és ez az oka, mert azt
cselekeſzi hogy az mi az
tőrvényben vagyon irva
azt cselekedgjük. Ugyan
ő mondgya ezt-is, hogy az
ő fegyveri lelkiek legye-
nek, és hatalmaſok min-
den gondolatokat Iſten-
hőz haytogatni. Ez ha- 1. *Cor.* 10.
talmas fegyverők az Iſten- 6. 4.
nek *prædi*káltatot és hittel
bé

 bé vőtt Iſten igije. Acki
1. Jo. 3. 9. Iſtentől vagyon nem vét-
Heb. 11. 7. kőzhetik, mert az Iſteñek
Gen. 8. 18. magva ő benne lakozik,
és az is nem egyéb hanem
az Hittel egygyesült Iſten
igije. Az Noe hiti cselekődi vala hogy bárkát éppitene az Iſten parancsolattya-ſzerént, és hogy meg készüle abbā bé menne, ki ſem menne abból, mîg Iſten azt meg nem engedne. Az Abraham hiti cselekődi vala, hogy házáját és rokonságit el-hadna, és az helyre meñe kit nem tud vala. Hogy pediglen ſerény engedelmeſſęg mutattaſſęk az Iſten igijéhez, két munkája léſzen mi

ben-

bennůnk az Hitnek, meg- 25
emlekőzés és réá figyel- Ps.11.191.
mezés. Az emlekőzet az, Act.16.32.
mikor az Isten igije le-tétetik az szűben hogy azt elő vegyűk az mikor szűksęg. Az rea figyelmezen ismet az, mikor az Hit azt cselekőszi, hogy higyűnk és valóbã el-tőkéllyűk azt Istẽ parancsolattyának lẽni, nem tetzés szerént csak de ugjan bizonjában mely mi reánk nézendő. Melynek példáját fel talállyuk *Joseph*ben, mikoron szorgalmaztatnék az Putifar felesęgétől az bolondságra, ezt mongya vala. En cselekődnémé oly nagy gonosságot, és az Ur Isten

ellen

26 ellen vetének? Itt igen jól
Gen. 39. 9. vegjetek eszetekben, mert az ő elméje bé vólt tellyesödvén az Isten parancsolatiról való meg emlekezéssel és azokra való figjelmezéssel.

Második munkája az Hitnek, az mellyel az szűben uralkodik, ismet ez, hogy az hivőket az Istenhez való engedelmességben megerősitse: melljet vigben viszen azzal, hogy az Isten igiretit az mi értelmünknek eleibe hozza. Az Isten igiretinek osztán négy haszna it és gyümölcseit nemzi az szűben. 1. Azt cselekőszi, hogy csak az egj Istenhez foljámjunk,

akki-

akkinek ővei azok az igi- 27
retek. 2. Azt igiri nékűnk
hogy Istẽ meg-is segithet,
s-meg-is segit minket az
mi háboruságinkban. 3.
Az cselekeszi hogj remel-
lyűk az ő segitséget; az az
jó szerencsét az kedves ál-
lapatban, avagy meg-sza-
baditást vagj meg-kőnjeb-
bitést az veszedelmes álla-
patban.. 4. Es utólszor,
ha az idő-szerént való ál-
dásokban meg-fogyatko-
zunk, azt cselekődi, hogy
Istenben meg-njugodgjűk
kérvén ő tőlle irgalmasság-
got és őrők életet. Es igy
azt cselekődi, hogy min-
den időben Isten nékűnk,
paisunk, kő várunk, érős
kő-

 kőſziklánk, és báſtyánk legyen. Jgy érttyük azért immár, mint uralkodgjék az Hit közönſségeſſen. Mennyünk tovább tahát immár: Az igaz ember két-fęle életet él, lelki és teſti életet, mind az kettőnek az Hit igazgatója, kit világoſſon meg-mutatok. Az Lelki élet, mely kezdeti az örök életnek fűg főképpen ez négj dologban, tudni illik, az Iſtennél való meg-békélléſben, az Lelki iſméretnek csendeſſégében, az ſzent Léleknek örömében és az uy életbē. Az mi néz, az Iſtennél az Chriſtus által való meg-békélléſre, meg-jelőntetet

tet az, s-nékünk-is ajandé- 29
koztatik az *Evangelio*m-
nak főfő igiretiben és az
szentségökben. Es az, ez
világon, más móddal sem-
mi-képpen nem lészē mi-
enk nálunk sem maraszt-
hattyuk külömbē, hanem
csak az mi hitünk-által.
Es az mi Istenél való meg-
békélésünkbē kettőt cse-
lekődik az Hit. Egyiket
hogy azt el vegyük. Máſi-
kat, hogy minket arról bi-
zonyosokká tegyen. Az
mi az elsőt illeti, az Hit
meg-fogja és el-vészi az
meg-békélléſt ilyē módō:
1. Az szent Lélek kőzön-
ségges hitit nézi az tőrvén-
nek és abban való fenyő-
geté-

30 getéſeknek, és az mondatik ſzolgálatnak lelkének
Rom. 8. 13. az fęlelemre. Mert ſzerez mi bennünk, az mi bűneinknek meg-tekéngetéſęből, az Iſten haragjától való fęlelmet, és az meg-érdemlet kárhozatnak fęlelmét, és magunk-felől kétſęgben eſęſt, arra nézve, az mi, mi bennünk vagyon.. Az után męg más Hitből nemz, tudni-illik meg-igazitot avagj idvözitőt mellyel meg fogja az Chriſtuſt az ő javaival, bizonyos graduſokban határokban kik közt fő három. 1. Az meg törettetes-által, meg erezvén az mi nyomorusągunkat, kiből ſzármazik oſztán

oſztán az mi elménkben, 31
az kegyelem igiretinek és
abbã adandó jóknak meg
tekéngetéſe, és az mondá-
tik fűleknek meg-nitáſa-
tik. Az után kövétkezik *Pſ.40.6.*
máſodſzor, az parancsoló
Iſtennek való hitelre, ſzán-
dék, akarat és igyeközet,
hogy hidgyünk és az ö igi-
retit magunkra illeſsük.
Továbba ez az igyeközet
meg-mutattya magát, va-
loságos és alhatatos kö-
nyörgéſivel, mellyel az
törvény átkát el-tavoztat-
tya, és magát az kegyelem
ſzéki elöt az kegyelömb-
ben állattya.

Harmadſzor, ezek után
idövel követközik az el-
ménck

 ménck csendeſzſęgé, az Chriſtuſról való bizonjos értelemért, és az ő jó tétemẽnek az Iſten lelke erejétől ſzivünkbẽ való óltasáért, melj harmadik gradus és mõdatik el-végezet gõdolatnak. Es ily okkal mint egy grádicson megyünk fel az Chriſtushoz, hogy őtet hittel meg-fogjuk és ő általa Iſteñél meg békéllyünk, mert mikor hallyuk az parancsolatot, kivel arra intetünk hogy az Chriſtusſban hidgjünk, és valamenyire hiſzſzük hogy az Chriſtus mi Chriſtuſunk legyẽ, akkor minden bizonnyal mienk az Chriſtus az *Evangeli*omi

Eſa. 26. 3.

frigy-

Ha az Hit az Christust igy meg-fogja, az mi Istennél való meg-békélésünkre, akkor lészen az Hit győzödelmes, mert akkor vészen győzödelmet az Sa- 1 *Joh.* 5. 4.
tamon, az törvénnyen, az poklon, halálon és karhozaton, és minden mi lelki ellenségünken. Es igy lészen minden hivő ember ez életben, az törvéńek, bűńek, pokolnak és halálnak meg győzője.

Második munkája az Hitnek, az mi Istennél való meg-békéltetésünkben ez, hogy minket lelkünk ismeretiben meg-erősitsen abban: melly illyen

Syllo-

 *ſyllogiſ*muſſal léſzen, mel-
ljet az Hit formál az mi ér-
telmůnkbē ilyetén módō.

A' ki az *Evangeli*omnak
hiſzen, annak mind ővei
azok az jók és áldáſok, az
mellyek abban Iſtentől
meg-vadnak igirve.

De én hiſzek az *Evange-
li*omnak és az Chriſtuſban
azért minden abban meg-
igirt jók enimek.

Eñek az *Syllogiſ*musnak
*propoſiti*ója, az *Evangeli*om-
nak ſzava *Aſſumpti*ója, az
Hivő embernek ſzivének
ſzava, mely mind akarat-
tyában, mind indulatiban
az Iſten parancsolatinak
alája atta magát, mely azt
parācsollja, hogy az Chri-
ſtūsban

tusban hidgyünk: Nem- 35
is kell azt vélni, hogy az hivőnek szüvének az az szava, hejában való zörges vólna: mert az igazán hivőnek szüve, terméſzet felet meg-világoſittatot, annak meg valaſztasára az mit hiſzen.

Az harmadik réſz, avagy az *concluſio*, minden mi örömünknek és lelki vigaſztalásúnknak fundamẽtuma. Mert magában foglallya kivált-képpen való bizonyos vóltát az mi fiuva való fogattatáſunknak és idvőſſégünknek, az melj ez életben eshetik, ugymint az Hitnek bizonyos vóltát, kiből mint egy al-

só grádicsból következik
második bizonyság, mely
lészen az cselekedetekből.
Es igy bizonyossa tészen
az Hit, minden igazán hi-
vőket hogy Istennek fiai
legyenek.

Ez előt való *syllogis*mus-
ból: Avagy az meg eleve-
nitő Hitnek bizonjos vól-
tából következik az *Evã-
geli*om tudományának tö-
kélletes és meg-elevenitő
bizonyos vólta, mellyet
méltó jól eszünkben ven-
nünk. Az *Evangeli*omról
való meg bizonyosodás
három fęle; Első az okos-
ságé, avagy az közönsęges
Hite, mikor az ember az
*Argument*umok (okosko-
dások

dáſok) erejével meg-győ- 37
zettetet, és hogy az ſzent
irás, Iſten igije legyen, ar-
ról valláſt téſzen. Azt an-
nak iſmerni, az gonoſz té-
vők ön és hitetlenők ön-is
meg-eſik, noha nincsen
hitők az Chriſtuſbā. Kő-
veti ezt az válaſztottak-
ban, az Szent Léleknek
kivált-képpen való erejé-
ből az Chriſtuſban való
Hit, és az Iſten előt meg-
igazuláſról való meg-bi-
zonyoſodás. Harmad-
ſzor, Ezt az meg-bizonjo-
ſodáſt, melj az igaz Hitnek
tettetős munkája, kőveti
más, az iráſnak igaſságá-
nak tetteteſeb és tapaſz-
talhatob bizonysága, mel-

 lyet az Hit igy erősſit: Az az tudomány, melly minket bizonyoſokká téſzen hogy Iſtennek fiai vagjunk minden bizonnyal Iſtentől vagyon.

De az *Evangeliõ*nak tudományát, ha Hittel veſzſzük, minket bizonyoſokká téſzen hogy Iſtennek fiai vagyunk.

Azért az az tudomány Jſtentől vagyon.

Az *Argument*umnak elsõ réſze mindenektől helben hagyatik. Az máſik réſze erejével az előt való *ſyllogiſm*uſnak *concluſió*ja léſzen, és az-is hellyõſnek hagyatik, abból ſzármazó lelki vigaſztalás-által, mellyet

ljet meg-érzenek az hivek az ő szivökben. Az harmadik része az *Argumentumnak*, avagy *conclusiója*, meg-mutattya az Jrásnak bizonyos vóltát, melly ő fundamentommal, hogy sem mint avagy az emberi okosság avagy tudomány fel érne, az kegyelőmnek lelke-nélkül, tudni-illik, az mi Istennél való megbékéllésünknek belső bizonyos vóita nélkül. Erről az meg-bizonyosodásról mongya az mi idvözitőnk. Ha ki az én Atyámnak akarattyát akarja cselekődni (az az, annak hinni, és magát alája vetni) az meg-ismeri (tudni-illik *Joh. 7. 17.*

4ō az vigaſztalásból, mellyet meg-ércs az ō ẽgedelmeſſégéből) ez tudományról ha Iſtentől legjenek, avagy magamtól ſzóllyak. Sz. Pál-is azt mongya, hogy az Lelki ember tudni-illik
1. Cor. 1. 14. acki az Iſten lelkétől uyja ſzülettetőt mindeneket meg-itil.

Innét kövétkőzik, hogy à kik az ō vallaſoknak fundamentomához akarnak ragazkodni, és az Iſteni tudománybã jó tanitványok akarnak lenni, elsőben-is meg kell tanulniok magokat alázni, és az ō ſzivőkben azon igyekőzni, hogy valoságoſſon hidgyenek à Chriſtuſban.

Mert

Mert ebből következik az meg bizonyosodásnak fő mondó való megérzése, és amonnét az Bibliának ki mondhatatlan méltósága származik. 41

Itt immár látjuk, mint vehettyük-el, s-mint tarthattyuk magunknál, a' mi Istennél való meg-békéllésünket Christus-által és azzal élni, tudni-illik azt magunk szerént el sem vehettyük, nem-is birhattyuk, véle sem élhetünk, hanem csak egyedül az hitnek általa. Azért főképpen illik ezen legyünk szorgalmatosok, hogy az Istentől rendölt eszközökkel éllyünk, hogy az igaz

 Hitbẽ részesek leheſsünk:
A' holot mingyárt két dologra léſzen ſzükſégünk:
Elsőben arra kell gondot viſelni hogy lelkünk iſmeretiben meg győzetteſsünk az Szent irásnak bizonyos vólta-felől. Oſztán hogy az mi akaratunkat, az Iſten parancsolatinak alája veſsük, ki azt parancsollya hogy az Chriſtuſban hidgyünk: Az mi hihetetlẽſégünkről panaſzolkodgyunk, annak ellene tuſakodgyünk, és Iſtennek könyörögjünk, hogy az mi hitünket öregbitse, az mi ſzüveinket meg-erősitse az ő ſzeretetiben.

Az Lelki életnek má-

ſo-

sodik része, lelkünk i- 43
smeretinek békessége,
melly semmi nem egyéb,
hanem az mi elménknek
tökélletes és alhatatos
csendessége, ahol az lelki
ismeret nem vádol, de
meg ment, és az mikor az
pokoltól, haláltól, karho-
zattól és egyéb veszedel-
mektől nem igen félünk.
Jllyen békesség vala Dá-
vidban, mikor ezt mongja
vala. *Decumbo & dormio* *Ps.* 3. 5.
& resurgo denuo, etiam in *Phil.* 4. 7.
summis variisq; periculis.
Le-fekszem és el-aluszom
és ismet fel-kelek, még
szintén az nagy és sok fele
veszedelmekben-is. Jgen
nagy méltosága vagyon ez

 békeſſégnek, mert Iſten békeſſége, az mennyeknek orſzagának réſze, melj fellyűl hallod minden értelmet; Es vagyon őriző fereg gyanánt, az mi ſzűveinket és edgyezésünket meg-őrizvén az Chriſtusban. Ez pediglen az bébeſſég az mi hitünkből ſzármazik, mikor hiſzſzük az mi Iſtennél való megbékéllésünket. *Ro. 5. v. 1.* Meg-igazulván hitből, békeſſégünk vagjon Iſtentől. *1. Chron. 20. v. 20. Confidite Domino & tuti eritis.* Bizzatok az Urban és bátorságoſſok léſztek. Es mennél nagyob az mi hitünk, annál nagyob az mi bé-

Ro. 14. 17.

keſſé-

kesſegünk. Ahol az Hit 45
semmi, az békeſſég-is semmi, az elevenitő Hit, elevenitő békeſſég, az tőkélletes Hit, tőkélletes békeſſég: Az Hit az halalban, nem egyéb hanem békeſſég, ugy hogy ezt monghattjuk az vén *Simeon*nál; Moſtan bocsátoddel az te ſzolgadot békeſſégben Ur Iſten.

Harmadik réſze az Lelki életnek; Az Szent Léleknek őröme tudni illik őrvendőzni Iſtenbē, hogy mi Iſtenünk, és az Chriſtuſban hogy mi Chriſtuſſunk. Es ez őrőmmek illyen neme el nem vetettik mi tőlünk, még ſem

46 kiſſebbedik-meg az nyo-
moruságokban-is, de sőt
őregbittetik. *Rom. 5. v. 3.*
Dicsékedünk az nyomo-
ruságokban. Es iſmet
Heb. 10. v. 34. Az ti mar-
haitoknak el-prædallását
örömmel ſzenvettetek.
Es a' mi hitünk ez életnek
igiretire Annya ennek az
örömnek, az mely ſzár-
mazik imez idvőſſęges és
áldot okoskodáſból, mel-
lyet formál az Hit à mi el-
ménkben igy én hiſzek, a-
zért az Iſtennek az *Evange-*
liomban való igireti eni-
mek. Jgy ſzól ſzent Pé-
ter-is. Az ő hitiben ör-
vendőztők dicſiretes és ki
beſzélhetetlẽ vigaſsággal.

Továb-

Továbba ez mi hitünk- 47
nek öregbedése és nálunk
való meg-maradása, ennek
az örömnek egjszer smind
való meg öregbedése.

Utólsó része az Lelki
életnek, az meg-uyjulás,
ahol uyoñan születtetünk
és uy teremtet állatokká
lészünk, nem úgy hogy az
mi testünknek avagy lel-
künknek *substantiája* el vál-
tozzék, de az Isten abrá-
zattya állattatik helyére.
Ez uyjonnan való születes
egészlen, és az ö részei sze-
rént-is, az Hit által lészen.
Egészlen-is, mert az em-
bereknek az menyben uy
teremtet állatok kezde-
tök vagyon, az igiretnek
igijé-

48 igijéről, tudni illik az meg feszittetőt Christusról, az ki az igiretnek igijében előnkben mutattatik, ahol osztán az ige és az Hit által nékünk adatik. *Actor. 15. v. 9.* Meg-tisztulnak az ti szüveitek az Hit által. *1. Joh. 3. v. 3.* Akkinél ez reménség vagyon, ő magát meg-tisztittya. *1. Pet. 1. v. 22.* Az ti lelkeitők megtisztultanak az igasságnak engedelmességegjért. Es ismet: Akkik uyja születettettek az igijének halhatatlan magvából.

Részeire nézvén az uy életnek, Három részei vadnak: Az igaz bölcseség, jó indulatok, jó cselekődetek.

détek. Az igaz bölcse- 49
ſég ez, jót gondolni, jó eſz-
közökkel élni; az jól el-
gondolt dolgoknak jól ki
jelentéſére az cselekede-
tekkel. Ez az bölcseſég,
ſzármazik, az mi Iſten igi-
jében való hitünkből. Er-
ről mongya Dávid, hogy
ő az ő *doctor*inál, és az vé-
neknél-is bölcseb lőt le-
gyen, mellyet meg bizo-
nyit az ő Hitinek beſzédi-
vel ezt mondván. Az te *Pſ.* 119. 98.
tanu-bizonjság-tételid ve-
lem vadnak mindenkor,
és azok az én elmélkődé-
ſim. Azon kút főből
ſzármaznak minden jó in-
dulatok. Az ſzeretet,
mellyel Iſtent ſzerettyük
az

50 az mi Hitünkből származik, el-hiven az Istennek szeretetit, mellyel minket szeret. Az aszszonyi-állatban való sok bűnöknek meg-bocsátasának bizonyos vólta, melly az Christus lábait könyhullatásival mossa vala, bizonyságot tészen vala az Christusban való nagy szeretetiről. Az Isten szerént való szomoruság-is, mikor tudni-illik az szű meg nehezödik az Isten ellen való bűn miatt, az-is az Hitből származik, magához kapcsolván és hiven az Isten kegyelmét à Christusban. Minden jó cseleködetben az Hitnek há-

Luc. 7. 47.

rom-

rom-fęle munkája kéván- 51
tatik. Elsőben kévántatik az kőzőnſęges Hitnek munkája, mely ez hogy az az munka az ő nemébe kedves legyen Iſtennél. *Rom. 14. v. 23.* Minden az mi Hit nélkűl vagjon bűn. Az máſik az meg-igazitó Hitnek munkája, mely ez, hogy az ſzű meg-tiſztullyon és ugy végeződgyékel az jó, mellyet cselekődni kell. *Pſal. 116. v. 10.* Hittem és azért ſzóllottam.

Harmadik iſmegint ugyan az meg-igazitó Hitnek munkája, mely ez, hogy az dolgot végben vivén, az Chriſtuſt hozzánk

kap-

52 kapcsollyuk, ki az ő érdemével à mi munkánkban való fogyatkozáſt el-fedezi, mert nékünk ſemminémű dolgaink Iſtennél kedvesek nem lehetnek az bűnöknek meg-bocsátása nélkül.

Jgy az uy élet minden ő részeivel az Hitből ſzármazik. Sőt valamikor az ember egyſzer uy teremtet állatta lőt. Ottan az Hit ád ő néki életet és érzékenſéget: Az hit az elménck ſzeme, melyel à Chriſtuſt meg-nézzük az igijében és az *Sacramen*tomokban.. *Jo. 8. v. 56.* Ezzel az Hittel látta Abraham az Urnak napját, és örvendőze.

dőze. Jllyen ſzőmmel à Chriſtuſt meg-nézni, elég. ſęges mi nékünk. Teſti láttáſa à Chriſtusnak nem ſzükſęges ez életben. Azért monda ezt az Chriſtus. Bóldogok az kik nem látnak, s-hiſznek. *Jo.20.v.25.* Az Hit az Léleknek kezé-is, mellyel az Chriſtuſt meg-fogyuk és magúkhoz ſzoritjuk minden ő javaival. Az Hit à ſzünek ſzája, mellyel taplálтatunk meg-évén az Chriſtus teſtét és meg iván az ő vérét, az örök életre. Az Léleknek lába, azt cselekődvén hogy mi Iſtennél járjunk. Végezetre oly eſzköz, mely minket *Gen.5.12.*

ket az Istennél való közösségre viszen. Mert füll mellyel meg-hálgattyuk, az mi nékünk szóló Istent az ő igijében: Es az Léleknek nyelve. kivel Istennél beszéllünk, mikor az ő szent nevét segitségül hijuk.

Es hogy továb mennyünk, az Lelki élet igen fő módō meg-jelönti magát az nyomoruságokban, mert à Hit cseleködi hogy azokat el-viselhessük, az ő három-fęle munkája szerént. Elsöben azt cselekösi hogy mi egészlen az Isten igiretitöl fugyunk és ő benne bizzunk semmi módot ő eleiben nem ren-

rendelvén. Mert Iſten e- 55
leiben ſemmi *conditiókat*,
ſem időt nem rendel, ha-
nem mindeneket Iſteñek
*commen*dál. Akki hiſzen *Eſ.* 18. 16.
nem ſiet. Daniel *Prophe-* *Dan.* 9.
ta, hetven eſztendeig vár-
ja az Babilloniából való
meg-ſzabaduláſt, és látván
azt immár közzel lenni,
könyörge azért az Ur I-
ſtennek. Mert à Hit nem
irja Iſten eleiben az meg-
ſzabaditáſnak eſzközeit.
Iſten Abrahamnak meg-i-
girte vala az áldot magot,
hogy azt bé tellyeſitene,
néki adá Jsákot vénſégé-
ben, és azt parancsola né-
ki hogy azt meg-áldozná
ő néki. Melly igen ke-

mény

mény háboruság vala, mert igy az áldot magnak minden reménsége félben meczetik vala, mind-azáltal el-hiszi Abraham, azt az igiretet bé tellyesödni, ha szintén fiát meg-áldozna-is. Utólszor, az Hit nem rendeli eleiben Istennek az nyomorgatasnak
Job. 13. 15. mógyát; Azért mondgya szent Job, hogy Istenben biznek ha szintén meg ö-lettetnek-is. Nehéz dolog vala, mikor Dávid országából az ö maga fiától ki kergettetöt vala, de az budolásban ezt mongya vala. Ha azt mondán-
2. Sam. 15. v. 14. gya az Ur, nem kelleſz ennékem, ihon vagyok, ſ legyen

gyen ennékem dolgom,
az ő akarattya szerént.

Az másik munkája az
Hitnek ez, azt cselekődni
hogy higyünk az Isten igi-
retinek, még szintén ahol
azzal ellenkezőt értünk-
is, hogy az ellenkező do-
logban még-is mást azzal
ellenkezőt hidgyünk az I-
sten igireti szerént. Ahol
a mi bűneinket éreszszük,
zt cselekődi hogy higyük
mert mi meg-igazittat-
unk: Ahol ereszszük az
mi nyomoruságunkat azt
cselekődi hogy hidgyünk,
mert mi bóldogok va-
gyunk. Ahol halálnál e-
gyebet semmit sem érzünk,
zt cselekődi hogy higyük

örök

 örök idvösségünket. Ahol ereszszük az Isten haragját, és láttatik Isten nékünk ellenségünk lenni, az Hit cseleködi hogy meg fogjuk az ö irgalmaságát, és higjük Attyai jó vóltát. Mikor az Christus láttatik vala Istentöl el-hagyattatotnak lenni, ugyan akkor az ö hitivel Istent ö Istenének hiszi vala.

Harmadik munkája az Hitnek à nyomoruságokban ez minket bizonyossa tenni, mert Isten velünk vagyon, és hogy meg-nézzük ötet hitünknek szemeivel, Azért szól igy Dávid: Mindenkor én velem vagyon az Ur, jobkéz felöl

lől ál én mellettem. Moyſes el hagya Ægyptuſt, nẽ- *Pſ.* 16. 18.
is fęly vala a' Király harag- *Heb.* 11. 27
ját mert láttya vala azt aki láthatatlan. Mikor az Eliſæus ſzolgája az Syriai Királynak ſeregétől igen meg-ijedet vala, mikoron Dothan Várasát környül fogta vala, az *Propheta* Iſtennek azon könyörög vala, nitna-meg ſzemeit látna-meg az Angyalok- 2. *Re.* 6. 15.
nak tüzes ſzekerit. Jgy kell moſtan-is Iſtennek könyörgeni, niſſa-meg elmeinknek ſzemeit, hogy hiheſsük s-meg iſmerheſsük Iſtennek illyen ótalmazáſit. Jgy élhetnek az emberek az ő nyomoru-

60 ságoknak közepiben is.

Mind ezekből arra intetünk: 1. Hogy mi magunkat az Isten igiretiben igen jól gyakorollyuk, az mint azok meg-vadnak irván az *Prophet*áknál és *Apoſtol*oknál. 2. Az mi hitünket mindenkor azokō fundáljuk és azoktól semmi okkal magunkat el-ne hadgyuk szakadni, ha szintén Istennek minden ideig való áldási minket elhadnának-is, sőt még egéſségünk és életünk-is. Jgy öltözi fel ember magára az Hitnek paisát, az ördögnek tüzes nyilai ellen, igy veszi körül az erős fegyver derék szivünket és

éle-

életünket, ha szintén az nyomoruságokbã keménnyen háborgattatunk-is.

Eddig vagyon az Lelki életről: Hogy ideig való életünk-is az Hit által igazgattassék igy bizonyitom meg. Az ideig való élet, tapláltatik tiszteséges hivatallal: Minden hivatalnak meg vadnak az ő munkai; Minden hitalnak munkainak uti társa, az sok-féle nyomoruság. Mind azokban az Hit uralkodik, és meg vadnak annak munkai az hivőkben.

Az elsőre az mi néz, kévántatik hogy hivatalt valaszszunk és azt meg-tartcsuk jó lelki ismérettel, ot

62 az Hitnek két-fęle haſzna kévántatik; mert ſzűkſęg elsőben hogy nékűnk hitűnk legyen, kivel meg-erősſitteſsűnk hogy az mi hivatalunk tiſzteſséges és tőrvőny-ſzerént való ő magában, az mint Szent Pál-is mondgya. Valami hitből nincsen, bűn az. Hogy ez Hit meg-erősſitteſſęk, ezt az regulát meg kell tartani. Az tiſzt és az hivatal ſzolgállyanak jó állapattyára, az házi egygyeſſęgnek, az *Eccleſiá*nak és Polgári társaságnak, meg-tartasára, tőrvény-ſzerént való legyen és Iſtentől. Mert minden állapat Iſtentől rendeltetet, és

és meg-is *confir*máltatot 63
az tiz-parancsolatban, fő-
képpen az ötödik és hato-
dik parancsolatban. To-
vábba az Hit kévántatik,
mellyel mindẽ ember ezt
hidgye, hogy az hivatal
az melyben ő vagyon, oly
kivált-képpen való hivatal
legyen, az kiben Iſten akar
ő magának ſzolgáltatni.
Mert ha az Lelki iſmeret
ebben meg nem erőſſitte-
tik, csak egy hivatalban is
egy jó cselekődet ſem me-
het véghőz. Hogy pe-
diglen az Lelki iſmeret
meg-erőſſitteſſęk męg i-
ſmet más illyen regulát
kell meg-tartani. Hogy
legyenek ſzűkſęges ajan-

déki az hivatalra, ereje és akarattya, és arra való valaſztaſſok és hivatallyok legyen az emberektől, az kikre néz az hivas. Akkoron tudgyák bizonnyal hogy Iſtentől hivatattak legyen. Az *Epheſum*béli egyházi embereknek, az legeltetéſre ajandekok lévén, nem eſzköz-nélkül Iſtentől de az emberek által valának hivataloſok, mondatának az Szent Lélektől rendöltetet oral-
Act. 20. 28. loknak. Es Szent Pál-is azt mongya, hogy Iſten nem csak néki de Timotheuſnak-is parãcsolta legyen az meg békéltetéſnek tiſztit, noha Timothe-

us nem vala Istentől esz- 65
közz-nélkül hivattatot, ha- 1. Cor.
nem az emberek által. Es 1. Tim.
igy minden egyéb állapatokban és tisztökben-is, akkiben szükséges ajandékok vadnak, és törvényszerént hivattatot azoktól az kikre néz az hivas, bizonyos legyen, mert ő Istentől hivattatot. Es ebből az két-fele meg-bizonyossodásból és hitből, hogy az mi hivatalunk ő magában törvény-szerént való legyen, és Istennél-is kedves legyen, ismet illyē meg-bizonyossodás származik, hogy Isten velünk vagyon, és meg akar minket ótalmazni valahol s-

 valamikor elő megyünk az mi hivatalunkban.

Tiſztünknek elő mozditasában a' hitnek két-fęle műkája kévántatik. Az első ez, hogy az mi munkánk törvény-ſzerént viſelteſſęk az, az engedelmeſſęgből és jó végre, az
Heb. 11. Iſten dicsőſęgére és à mely emberekkel élünk, azoknak idvőſſęgére. Ezőknek meg-tekéngetéſęre nézvén mondatik, hogy
*v.*33. 34. Noe, hitből faragta legyē az barkát, és hogy az jó fejedelmek az alattok valókat hittel birtak legyen, és azoknak ótalmazására hadat-is viſeltek legjen az ellenſęg ellen. Es igy illik

hogy

hogy kiki az ő tisztiben és 67
akarmely hivatalban az ő
rendithetből viselye. Az
Hitnek második munkája
ez, tudni illik, melly va-
gyon az naponként való
munkákban, meg ellenze-
ni hejában való gondokat.
Sok emberek magokra,
két-féle gondot szokták
fel-venni, egyik ez, hogy
hivatallyok munkájában
foglallyák magokat. Az
másik, hogy az ő munká-
jokra áldás következzék,
és idvőséges ki menetele
legyen azoknak. De a-
hol az Hit regnál az Isten
igije által, ot fel serkenti
az embernek szivét csak
az első gondra, hogy az ő

68 ſzeméljekre nézéndő mű-
kájokat végben vigyék e-
rejek-ſzerént, és azoknak
ki menetelit Iſtennek *com-*
*men*dállyák; melly nem e-
gyéb hanem az máſodik
gondnak meg ellenzéſe,
mert ahol az emberek azt
cselekőttek, az mit illő
cselekődni, az Hit azt cse-
lekődi, hogy el-várjuk az
Iſtennek áldáſát. Ez vé-
gre mondgya az Szent Lé-
*Pſ.*55.23. lek. Veſſétek az Iſtenre
az ti gondaitokat, ő viſeli
néktek gondotokat. Jſ-
*Phil.*4.6. met: Ne legyetek ſzor-
*1. Pet.*5.3. galmatoſok ſemmi dolog-
ban, hanem minden idő-
ben kőnjőrges és eſedezés
által, az ti kévánságtok e-
lei-

leiben mennyen Istennek. Istenre vessetek az ti gondaitokat. Ez az hit mellyel Istenhez kőttetűnk, az mi munkainknak jó kimenetelinek, imez megcsalhatatlan *fundamen*tomát birja, hogy Isten igen jól tudgya mi nélkűl szűkőlkődűnk, és hogy megis adgya nékűnk azokat az melyeket az ő bőlcsesęgeszerént szűksęgesnek itél minékűnk leñi. Az Christus-is azt mondgya. Tudgya az ti mennyei Szent Attjátok hogy mind azok nélkűl szűkőlkőttők, ugymint eledel és ruházat-nélkűl, ő visely néktek gõdotokat. Es ismet; Nem

Matt. 6.32.

1. *Pet.* 5.7.

léſzen annak ſemmi ſzükſége, valaki fély az Iſtent. Hogy ha az emberek ez igiretekben jól vólnának fundaltattatván, nẽ ſzükſég vólna, hogy mint ez világ rabjai, életeknek minden napjait csak ez világi gondokban foglalnak, az mint cselekőſznek, de ſok keveſeb gondal tőb áldáſt vennének Iſtentől, csak hogy Iſtenben bizhatnának: és mennyejekben tőb időt foglalnának.

Pſ. 34. 9.

Harmadſzor és utólſzor minden hivatal az Adám eſetitől fogva mind eddig, ő társul viſeli maga mellet, az nyomoruságot és háboruságot. Mellyeket hogy bé-

békeſſęges tűréſſel viſel-
heſsűnk, ſzűkſęgűnk va-
gyon az Hitre. Mert az
hitnek ereje ſzerzi az bé-
keſſęges tűréſt, bizonyoſſá
tévén az mi elménket két
dologról; kinek egyik ez,
hogy Iſten mi hozzánk
meg-engeſzteltetet, és mi-
is Iſtennél meg-békéltűnk
az Chriſtuſban: Az máſik
ez, hogy az mi nyavalyá-
inkat az mi jónkra és id-
vőſſęgűnkre igazgattya.
Aholot ez két dologról
való meg-bizonjoſodás je-
len vagyon, csendezég le-
hetűnk akarmi állapat-
ban-is.

Eddig az *Textus*nak ér-
telméről. Következik
haſz-

haſzna és annak ránk való illetéſe. Annak első és fő haſzna nézi az mi itiletünknek tanitását, idvősségünknek fő-képpen való állapattyában. Mert Pál *Apoſtol*-is ebből tanitotta ki hozni, hogy az bűnős meg-igazittaſſék Iſten előt az hit által, az törvénnek cselekődeti nélkül mikor igy *diſputál*.

Gal. 3. v. 11 12. Ha az bűnős meg-igazittatik hitből, nem igazul az törvényből.

De az bűnős hitből igazul-meg: Hát nem az törvény-által ez *concluſio* irva vagyon. *v. 11. cap. 3. ad Galat.* Az első réſze igy erősſittetik. Az törvény meg-

meg-igazit cselekedetek-által nem hit által: Az hit nem cselekedetek-által, de hitellel. Az másik része meg erősíttetik *v. 11. Habacuc*nak bizonyság-tételével. Az igaz az ő hitivel él. Ahol az Pápista Doctorok azt mondgyák, hogy Pál *Apostol*ot az hellyen *disputál*lyon csak az természetnek törvényének cselekedetiről, és nẽ azokról az mellyek Istennek kegjelméből lésznek: Tévelygnek s-meg csalatkoznék, mert nem állattya ellenben, az természet törvényének cselekedetit és az kegyelemnek cselekedetit, hanem az hitet

és

 és az cselekedeteket, hinni és cselekedni. Es az *Propheta*-is nyilván mondgya, hogy az igaz ember, ki az kegyelemnek cselekedetit cselekszi, megigazittatik nem az cselekedet által, hanem az hit által.

Továbba, ahol két fele meg igazuláſt csenálnak: Egyiket, mellyel az bűnös igazza tétetik: Máſt, mellyel az igaz, annál-is igazabba tétetik, és azt tanittyák, hogy csak az első legyen az Hit által, cselekedetek nélkül, Az máſik az Hit által és cselekedetek által egiſzer-ſmind; ott-is tévelyeknek haſon-

ló

ló-képpen. Mert nem 75
csak az bűnös ki még meg
nem tért, de az igaz em-
ber-is az Hit által igazitta-
tik-meg, az cselekődetek
nélkűl. Pál *Apoſtol* mikor
ez *ſententiát* bé hoza, csak
egj meg igazuláſt tud vala,
akar eleire, akar nevekő-
déſére, s-akar végére néz-
nél annak.

Jnnét tanúllyuk-meg,
életünk meg jobbitasának
igaz módgyát-is. Abban
az meg-jobbuláſban kettő
kévántatik: Az meg-pro-
bálás és az el-változás: Ha
az mi életünket meg-hán-
nyuk vettjük ez *textus* ſze-
rént *(Juſtus ex fide ſua vi-*
vet) két nagy fogyatkozáſt

tala-

 találunk az emberek életében. Első ez, mert megvetik az ő életeknek megjobbitáſoknak irregulájját, mely akkor léſzen mikor nem hiſznek, ſ-nem-is biznak Iſtenben az ő igije ſzerént. Melly hihetetlenſég nem kicſin dolog, de minden bűnöknek Annya, és az sötetſég orſzagának főképpen való törvénye, nem hinni Iſtennek. Az mi ellenſégünk az Satan-is azért igyekőzik vala fő-képpen, az mi első ſzüleinknek elméjekben önteni az hihetetlenſéget: melyet mihelt végben vihete, az után azt cselekőde, hogy az bűnök

uralkodnának az embe- 77
rek életében. Az bűn pedig uralkodik az bűnöknek hét gyümölcsei által.

Első, az Istentelenség, mikor az emberek Istent és az ő igijét meg-tagadgyák, annak két részei vadnak *Epicure*uság, és idő halogatás: Az *Epicure*uság az, mikor az emberek az Isten igijét, fenyegetését és igiretit meg-utállják, semmire sem gondolnak hanem csak észnek isznak tobzodnak az idő hálogatás az, mikor az emberek az igaz valláſt bé vészik az menyben az törvényektől és az időtül arra kénszerittetnek: külömben

nem

 nem: Az illyen vétkek igen uralkodnak e' mi moſtani időnkben.

Az máſik gyümölcse az Eretnekſég, mikor az emberek kételkődnek Iſtenben, az hitnek valamelly ágazattja-ſzerént: A' bűnnek illyen gyümölcse igen bővölkődik moſtan ez világnak utólsó idejében, mivel hogy az ördög uyonnan ki cziváztattya ez moſtani időben, az előtt való időknek Eretnekſégiből.

Az harmadik gyümölcse, az Hittől való el-ſzakadás, mely ez, mikor az emberek az ő hitöket és' vallásokat el-változtattják

melly

mely akkor léſzen, mikor az verſenyős ſzű, hihetetlenſęgével azt cselekőſzi, hogy el-ſzakadgyon az elő Iſtentől. Az *perſecutió*nak nehéz vòlta, hozza ezt akarmely nemzetre. *Heb.*3.12.

Negyedik gyűmőlcse. az *Hypocrit*aság, mikor az emberek az Hittel dicsékődnek, mellynek ſemmi ereje nincs nállok tudniillik az tiſztteſſęges és jámbor élet. Avagy. Az *Hypocrit*aság nem egyéb, hanem az ſzűnek hihetetlenſęge, kit az hitnek csalárd ál orczája fedőzőt bé. Ezis igen uralkodik az mi moſtani időnkben, ahol à *Ceremoni*ás Hit és pœnitẽtia

80 tia forognak elől. Mert sok emberek azt tarttyák, hogy ők az ő hitöknek fő gradusának eleget tőttek, ha az vég vacsorához jarultak, mind-az-által az után, hogy mindent szabad legyen cselekődni azt tarttyák magok-felől.

Előtődik gyümölcse, á testi bátorság, mikor az emberek meg-utalván az Isten fenyőgetéſit és itiletit, eléb-eléb mennek az bűnben hizelkődvén magoknak Jgy lőt *patriar-*
Gen. 19. *v.* 14. *chának* két vey, mikor Sodománnak vesződelmet hallottak-volna, meg-csufoltak vala őtet érette. Jgy az Sidók frigyőt kőtvén

vén az pokollal és halállal, 81
az Isten ostoritól magokat *Esa.* 28. 15.
szabadosoknak alitottak
vala lenni. Ez világnak *Matt.* 24.
mostani utólsó idejében- *v.* 37.
is adgyák magokat az emberek mindenestől, csak az nagy tobzodásnak és nagy kereskődésnek, nyereségnek, nem vigyázván az Istennek itiletire, miglen csak rájok borullyon az büntetés.

Hatodik gyümölcse, az Isten akarattyának és az ő igijének szabad akarat szerént való tudatlansága. Mert az ördög meg vakittya az hitetleneknek elméjeket, ne lássák az *Evangeliom*nak tiszta világát. *2. Cor.* 4. *v.* 4.

Meg

Meg vagyon ez az vétek az mi ſzegény kőſſégünkben, ki azt véli hogy nemnéz ő rea az Iſten igijének tudománya, mert deákság nélkül vagyon, ſ. más egyéb gondviſeléſi vadnak.

Utólsó gyümölcse, ez világnak ſzereteti és añak való ſzolgálát, mikor az emberek csak ez világira viſelnek gondot. Melly dolog ſzármazik az Iſten gondviſeléſéről való hitnek fogyatkozásából.

Ezők az hihetetlenſégnek főfő gyümölcsei, kikből meg iſmerhetni ſ. meg is tudhatni holot legyen az: Es ha valaki el-hiſzi, hogy ő néki tellyes és tökél-

kélletes hiti vagjon, à mint 83
ezt ſokak el-hittek magok
felől: ez pedig hellyes je-
lenſége hogy ő az hihet-
tetlenſégnek vétkében ré-
ſzes. Mert ez az hitnek el-
ső *graduſa*, az hitnek fo-
gyatkozását meg-iſmerni
magában.

Második fő-képpen va-
ló tévelygés az emberek
életében vagyon, mikor
magoknak életekre hamis
*regula*kat rendelnek, mel-
lyek négy rendbéliek. El-
ső az Terméſzetnek világ-
oſsága. Mert ſokan azt
alíttyák hogy elég legyen,
Iſtennek kedvében lenni,
ha Polgári életet élnek, az
az, ha mindenekhez iga-

84zak és békeſſégeſſek léſznek, ſenkit ſem bántnak. Jlyen ez vak világnak *Theologiája*, mikor az emberek azt vélik hogy akarmelly bűnősök legyenek, de ha magokat igy viſelik, Iſten előt magokat meg-menthetik. Tévőljőgnek pediglen felette igen: Mert az élethőz, ki kedves Iſtēnél, Hit kivántatik. Az okoſságnak világoſsága ide nem elégséges. Azért
2. *Cor.* 1. mondgya Sz. Pál-is, hogy az teſtnek bőlcseſsége, ellenkőzés legyen Iſtennek ellene, és az állati ember meg nem itilhetne, az Iſten dolgait. Az *Phariſæ*uſok jók és igazak valának pol-

polgári mód-ſzerént, mïd- 85
az-által azt monda à Chriſtus. Hogy ha inkáb nem
bővölkődendik az ti igaſ- *Matt.* 5.
ságtok, hogy ſem az Irástudóké és *Phariſæuſ*oké,
nem mehettők bé à mennyeknek orſzagában.

Máſik hamis *regula* ez,
ſok egyéb emberek életet
regula gyanánt kővetni.
Mikor az Iſtennek jó áldáſival élünk égeſſęgben, jó
ſzerencsében, ſzabadságban, békeſſęgben, tiſztęſſęgben, jó hirben névben, akkoron Iſtenben bizunk, de ha meg vonſza
tőlünk az ő áldáſit, és üres
kézzel jő mi hozzánk,

86 meg-ſanyargat, ottan nem bizunk ő benne, hanem zugolodunk, kételkedünk és élünk Iſteni fęlelẽ nélkül törvény kivül való eſzközökkel, hogy azokkal ſegitsük magunkat. Es noha nálunk legyen az ő drágalatos ſzent igije, mind-az-által nẽ hiſzünk ő néki az ő puſzta beſzéde ſzerént, hanem-ha illendő zálogot ád, és minket éltet az ő áldáſival.

Továbba ha az emberek közöt vagy egy barátunk találkozandik, nékünk ſegitſęget és megſzabaditáſt igir, az veſzedelemben azonnal megbátorodunk, és csodálatos

tos az mint meg-ő̃rvendezű̃nk: De az Iſten igijébẽ való igireteket az mi ſegitſęgű̃nk és meg-ſzabadulá-ſunk-felől noha ſzű̃ntelen olvaſſuk, és elő̃ttű̃nk *prædi*káltatni hallyuk, męg-is azok à mi elmeinket elégſęges-képpen meg nem-csendeſſitik. Ha ki az ő̃ gyermekit halála oráján, jó barattyának tutorságára hadgya, ſokkal bátorságoſban bocsáttya magát az halálra, hogy ſem mint ha egybaráttyát ſem ſzolitván oda, azokat Iſtennek az Attyáknak Attyának *commen*dálta vólna. Es egyik ember az máſiknak néki hiſzen, ſzáz fo-

 rintot ád néki, eſztendeig várja mind az derék ſommának, ſ mind az uſorának meg-fizetéſęt: De az Chriſtus meg-nyomorodot tagainak alîg adná ſzáz pénzt: noha az Ur ő maga igirje annak viſzſza adását, és arra ugyan kőtelezi magát: mondván az Urnak ád uſorára, valaki az ſzegénnek adakozik és az ő jó tétet ő teriti viſzſza ő néki. Es mind ezők az okáért léſznek, mert az emberek inkáb biznak azokban az kiket látnak, hogy ſem Iſtenben az kit ſoha ſem láttanak.

Végezetre tulaydonságok ez azoknak à kik nem iga-

igazán hiſznek, az ő értel- 89
me-ſzerént itilni az maga
állapattyáról. De meg-
csalatkoznak: Mert né-
künk élnünk kell nem ér-
telmünk-ſzerént, akki gja-
korta meg-csal, hanem az
Hit-által, mert az meg-
nem csal.

Harmadik csalárd *regu*-
la, az csalárd hit, melly fo-
gonodot az Iſten igije ki-
vül avagy annak ellene.

Jgy él à Török az ő ha-
mis hitivel, igy élnek à Si-
dók ſ-az *Papiſt*ák-is az ő
hitökből, mert egyaránt
hiſznek az emberi talal-
mányoknak mint az Iſten
igijének, nem-is biznak e-
gyedül Iſtenben, hanem az

 teremptőt állatokban-is ugy-mint az ſzent emberekben és Angyalokban. Jgy az Máguſok és az kik őrdőgi tudománjokat kővetnek, mindent cselekeſznek az őrdőgi hit-által, melly hitők az őrdőggel kőtőt frigyhőz ragaſzkodik. Jgy mind azok az kik tanátsot avagy ſegitſéget kereſnek, az varáſloknál és *Maguſ*oknál, egyedűl az magok hamis hitivel meg-elegőttenek. Mikor pedig élnek bajoláſokkal, és némű-némű igikkel, gyakortab az őrdőgtűl ſegittetnek, akkiőket az ſzerént mint egy halojában rekeſztőtte.

Mert

Mert az minémű *ceremoni-* 91
ákat eleikben adnak à *Magu*ſok, mikor azoknak tanitváni azokkal élnek, vak hittel fogják azokat meg; és azt az tévelgő hitet követi oſztán az ördögnek munkája, meg-felelvén azoknak kivánságinak: Mert az bú bajoláſok mikoron csak ſzokból állanak, ő magokban ſemmi erő nincs emberéknek vagy barmoknak meg-ſegitéſére avagy gyogyitására, akar az teremtéſre nézzünk, ſ-akar az Iſten végezéſére az ő igijében. Azért az mit cselekeſznek léſzen az ördög erejéből az ember hiti-ſzerént.

Ezőket jól meg-hánnyuk vesſęk az mi emberink, az kik ſokat dicsékednek az ő Chriſtuſban való hitőkkel, mind-azáltal ahol valami ſzűkſęggel avagy nyavaljával háborgattatnak, gyakorta ezt az hitet forgattyák.

Negyedik hamis *regula*, az gonoſz kivánság, melyre igazgattyák az emberek az ő életeket fő-képpen. Az az, mindenűt uralkodó kivánság három-fęle, az teſtnek gyönyörűſęgének kivánsága, ez világi gazdagnak kivánsága, végezetre az tiſztęſſęgnek kivánsága, az mint izent Jánosnak mondgya. Valami

1. *Ioh.* 2. 16.

ez

ez világon vagyon, az test- 93
nek kivánsága, az szömnek bujasága, ez életnek kevélsége.

Eddig az embernek magának meg-viſgalásáról. Következik meg-változtatása. Hogy az mi életünket az hihettetlenségre nézvén, el-változtaſsuk, négy dolog kivántatik. 1. Hogy meg-iſmerjük és siraſſuk az mi hihetetlenségünket, annak sok féle gyümölcseivel együt. Mert az ördög az hihetettlenség által eppiti az ő országát az emberek szüveiben, és mi bennünk mi magunk-által tészen eleget az ő kivánságának.

2. Az hihetetlenség megvesztőgeti és mocskóllya minden cselekedetinket, még szintén azokat-is az mellyek magokban jók és szabadosok. Az hihetetlenőknek mindenek tisztátalanok (azt mondgya
Tit.1.15. szent Pál) sőt azoknak lelkők ismeretiis tisztátalan.

3. Az hihetetlenség megüresit fosztminket az Isten áldásitól, mellyekben részesek lészünk vala. Ha nem hisztek meg nem marattok azt mondgya à *Pro-*
Esa.7.v.5. *pheta*. Az Christus-is nem sok csodát tehete *Nazaret*ben, azoknak hihetetlenségekért.

Mar.6.5. Utólszor, az hihetetlē-

ség

ség vonsza az emberre az Istenek csapásit és iriletit. Moyses és Aaron, nem bocsátattának bé az *Chanaan* földére à hihetetlenségért. Egy némű-némű fejedelem *Samariá*nak kapujában el-tapottaték az sokaságtól, mert nem akara az Isten szavát el-hinni, az mellyet az *Elisæus* szája által mondot vala. *Zacharias* néma lön ideig, mivel hogy nem akarja vala az Angjalnak szavát el hinni. Nagy sokan az mostani időben, mikor magokon az Isten ostorozásit szenvedik, azt mondgják hogy őket meg-bajoltak, és hol egygyik hol másik öreg

Num. 20. §. 11.

2. *Reg.* 7.

Luc. 1. §. 1

Asz-

 Aſzſzont vádollyák (noha néha ez-is meg-léſzen, de azért) ſokſzor meg-csalatkoznak. Mert az az nagy boſzorkány, ki minden-fęle kárt és nyavalyát ſzokot ſzerzeni, nem egyéb hanem à ſzűnek hihetetlenſęge, mikor Iſtenben és az ő igijében kételkednek: Ez egyedűl oly nagy bűn, ha ſoha csak egy boſzorkány nem-vólna-is, hogy elégſęges az Iſtent fel inditani, hogy minket ſok fęle oſtorival meg-ſanyargaſſon.. Azért ſzivünk ſzerént buſullyunk az mi hihetetlenſęgünkön ſiraſſuk azt, és annál-is inkáb, mert első *grádus* az Hitre

(ér-

(érkőzni) à Hitnek fogjat- 97
kozását meg-iſmerni.

Máſodikat ezt-is kell cselekedni, hogy jól meghánnyuk veſsük, bizonyoſok vagyunké az magunk lelki iſmeretiben az Iſten igijének bizonyos vóltafelől avagy nem. Ha külömben találllyuk, arra kel igyekezni, hogy azt minden bizonnyal el-hidgjük. Mert ez terméſzet-ſzerént való Iſtentelenſég, ha kételkedünk az *Prophetá*k és *Apoſt*olok iráſit Iſten igijének lenni, melly megbántya az Hitnek bizonyos vóltát. Hogy pedíglen legyen mihöz ragaſzkodni itt ez aránt az

lel-

98 lelki isméretnek. Illyen *argumentomokk*al (okokkal) kell azt meg-erősíteni. Első *principium* (*fundamentum*) az természetben ez, hogy vagyon Isten: Ha vagyon, tisztelni kell őtet, ugyan azon természet állattya. Ha pedig tisztelni kell; szükség hogy mind magát s. mind akarattyát meg-jelentette legyen az embernek: Es ez az meg-jelentés, meg-vagyon az *Prophetá*k és *Apo*stolok irásiban, azon kivül sohol nincs. Mert vészszük eszünkben, hogy az szent irásnak tudománya, egyegyez à természettel és az Istennek felséges vóltával,

val, mellyet semmi más tudományról nem mondhatunk. 99

Ez minden tudományoknál régib, minden egyéb vallások, nem érkőznek annak régiségére, ez ő magához mindēkor hasonló, semmi változás alá nem esett; Az *Apostolok* egyeznek az *Prophetákkal*, az *Prophetá*k Moysessel, és mind azok egyeznek az első Isteni jelenéssel, melly az teremptésben lőt. Ki nyilatkoztattya az emberek titkos gondolatit: mellyet semmi mesterség sem tudomány nem cselekedhetik: Es ez-is bizonyságot tészen rólla hogy attól

Esa. 10 v. 6. 11. 13. 16.

Luc. 18. v. 11. 12.

tól irattatot legyen meg,
Apoc. 18. akki minden ſziveknek meg-viſgalója.

2. *Cor.* 1. 6. 14. Máſik *Argumentum* az bizonyos vóltának. Mert abban az igaſság tündöklik, melly nincsen az egéſz világon lévő iráſokban-is, melly fűg fő-képpen nyólcz dologban.

1. Annak irói, az magok
Num. 20. 6. 12. vétkeit, bőſęgeſſen és nyilván meg-irták, noha tut-
Pſ. 52. 116. 11. 6. 73. 9. ták hogy gyalázattyokra
21. 22. vólna, ha az okoſság itiletivel nyulnűk hozza, mely dolog bizonyſága hogy őket az igaſságoknak lelke igazgatta az iráſban.

2. *Tim.* 3. 6. 13. 2. Mert az ſzent irás ſok dolgot foglal magában, mel-

mellyek az emberi okoſ-
ságot fellyűl haladgják, de
az okoſságot el nem bont-
tyák: holot az igaſságot
azokban meg-iſmerjűk, az
okoſságnak *fundament*u-
mának munkajából. 3.
Mert az ſzent iráſnak min-
den okai tőkélleteſſen és
egy általlyában az Iſten di-
csőſęgére vitetnek csak e-
gyedűl, ſ-nem egyéb apro-
lékokra. 4. Az ſzent i-
rás tőkélletes tudomány
foglal magában, az lelkők
iſméretinek meg-csende-
ſitéſęre és azoknak min-
den dolgokban való igaz-
gatasára. 5. Az Moyſes
tőrvényének ſzentſęge és
tiſztasága, ki minden em-
bert

bert vádol az bűnnél és karhoztat, és akki meg-irja az tökélletes igaſságot, fellyűl halad minden polgári társaságoknak és országoknak rẽdeléſęt, męg ugyan dicſireteſeket-is. 6. Az bölcseſęg, melly tűndöklik, az Moyſeſtől meg irattatot, Sidók polgári egygjeſſęgeknek igazgatásában. 7. Az Iſten igaſságának és irgalmaſságának egyben való békéltetéſe az *Evangelio*mban. Mert az Chriſtuſban az Iſten igaſsága és irgalmaſsága egygyeznek, és némű némű-képpen enged az igaſság az irgalmaſságnak. 8. Egyik iráſnak az máſikkal

kal nagy egyeſſége. Mert 103
meg-felel az tudomány az hiſtoriának, és mindenik réſz az más réſznek. Ez azért az igaſságnak tündöklése bizonyságot téſzen, hogy az ſzent irás Iſtentől ſzármazot legyen. Ha ki azért azt mondgya hogy ő ezt a világoſságot az ſzent iráſban nem láttya, az maga vétke miat vagyon azt mondom. Mert ha az iráſt olvaſná, Iſtenhez való buzgó könyörgéſſel, nyilván ő néki az az, világoſság fel-tündöklének.

Harmadik *argumentum* az, az igijének hathatoſága, melly ő magát igy mutattya meg. Az emberek

meg

 meg-romlot természetinek, semmi nincs oly ellenségе, mint az Isten igije, mind-az-által ha *prædi*káltatik, meg-feddi s-megis győzi az embert az bűnről, és azt ugy magához ragadgya, hogy ahoz való szeretetiben és' engedelmességęben, nem kételkedik élni és halni. Azt pedig soha nem cselekedhetne, ha abban némű-némű Isteni erő nem vólna.

Negyedik *argument*uma avagj bizőysága ez: Hogy az *Prophet*ák és *Apost*olok oly csodákat tőttenek az ő tudományoknak megerősſitésęre, mellyek az természetnek minden erejét

jét felljül halattak mellyek 105
Istentől lőttek: Azért a-
zokkal meg-erősíttetet
tudomány, Istentől szár-
mazot legyen, szükség.

Előtődik és utólsó ez:
Hogy az *Prophet*ák és *A-*
*post*olok iráſi, oly következ-
endő dolgoknak jövend-
dő mondáſit foglaltak bé
magokban, az minémüe-
ket ſenki, hanem csak Istē
láthatot meg eleve, ſ. mōd-
hatot meg-is eleve. Mert
Joſias és az ő cselekedeti 1. *Reg.* 13. 2.
meg mondatának 130.
esztendővel születésének
előtte. *Cyrus*ról és az ő
viſelt dolgairól jövendők *Eſa.* 44. 28.
mondatának száz esztend-
dőnél tőb idővel, minek
előtte születet vólna. E-

zők

 zők és ehez hasonló *prophecziák*, meg-bizonyittják ez tudománt Istentől lenni. Azért ezekkel és ezekhez hasonló bizonyságokkal, kell azoknak lelkek ismeretit meg-erősziteni, az kik kételkednek az Isten igije felől.

Ezek meg-lévén, következik harmadik, melly ez, hogy fel-keressük az irásnak valoságát és czélyát. Az egész szent irásnak czéllya az Christus minden ő jó tétményivel ki nékünk ajandékoztatik az igijének fő-képpen való igiretiben mellyeknek summája ez Isten bűnöket meg-bocsáttya, és örök él-

le-

letet ád mind azoknak, valakik hiſznek az Chriſtusban..

Ez fő képpen való igiret melle, még más fő képpen való parancsolatot adot Iſten, parancsolván, hogy azt, és abban à Chriſtuſt minden jó tétemén-nyivel egygyűt magunkhoz kapcsollyuk. Harmadik oſztán mi tiſztünk, hogy az mi ſziveinket és akaratunkat az ő parancsolati alá veſsük; melljek azt parãcsollják hogy az Chriſtuſban hidgyünk. Ez az Hitnek engedelmeſſége, kiről kettőt vegjünk jól eſzünkben. 1. Hogy ez legyen az első engedel-

1. Ioh. 3. 6.

 meſſég, mellyet ő kedvéért cselekedünk, hogy hidgyünk az ő igiretinek, bűnünk bocsánattya és örök életünk-felől. Es ebből oſztán az hitnek engedelmeſſégéből ſzármazik az Iſtennek egéſzlen való igijének alája való vetteteſe. Az Chriſtuſban vadnak
1. *Cor.* 1. 21. minden igiretek, ugy vagyon és Amen. Az törvény az ő parancsolatihoz való engedelmeſſégével à hit-által erőſſittetik-meg, de az Chriſtus nélkül ſemmi jót nem cselekedhetik.
2. Ez, hogy ez az engedelmeſſég könyü arra nézvén az mit az törvény kéván. Holot az törvénnek

nek tőkélletes engedel- 109
meſſęge mindennek lehe-
tetlen (az Chriſtuſtól ki
válva) még az ſzent Lélek-
től uyja ſzűlteknek-is, no-
ha arra ſerinnyen igye-
keznek ez életben. De az
Chriſtuſban való hit és az
meg-térés, mindeneknek
kőnyű, valakik kévánnják
az az, valóban kéván hin-
ni és meg-térni; ha hiſzen
Iſtenhez tér, és Iſtennél
kedves léſzen, ſ-el ſem
veſz ſoha, ha ſzintén az
hitnek elei kicſin, és az
meg-téréſ-is gyenge legyē
csak legyen igaz és nem
ſzinnél való. *Eſa.1.v.19.*
Ha akarjátok és engedel-
meſſek léſztek, az főldnek

 javaival éltek. *Luc. 11, 13.* Az ti mennyei Attyátok ſzent lelket ád az kérőknek. *Matt. 11.* Az én igám nem nehéz és az terhem könyű. Azért próbállyuk-meg magunkat, vagyoné mi bennünk az Iſten igijének alája vettetéſére való akarat, melly azt parancsollya hogy az Chriſtuſbã higjünk: Nemis kell azt alitani, hogy az hitelre való akarat az mi hatalmunkban legyen. Mert az Hit Iſtennek kiváltképpen való kegyelméből támad az választottaknak ſzivekben, az Szent Léleknek munkájaáltal.

Ne-

Negyedik ez utólsó, ez 111
meg-jobbulásban ez, hogy
az Christusban való hit-
nek ugj kellessęk az sziben
uralkodni, hogy vigye az
egész embert, az Istennek
minden igijéhez való en-
gedelmessęgre, mellyet
meg-cselekeszik az Chri-
stusban való hit: mert mi-
kor már egy szer az em ber-
nek szivében gyökeret
vert osztán erős hitet for-
mál, az Isten igijének min-
den részei ellen, az igire-
tek, parancsolatok és fe-
nyögetések ellen. Mi dol-
gunk azért hogy mi ma-
gunkat az mi hitünknek
ereje-által alája vessük, az
Istennek egészlen való igi-

jének, és el se szenvegyük, hogy azon kivül semmi-is mi bennünk regnállyon. Ez az Isten akarattya hogy az Isten igije bőséggel lakozzék ti bennetek. Az jó föld bé vészi az magot, helt ád annak, hogy mellyen meg-gyükerczhessék. Melly nagj bóldogság, mikor az mi sziveinkben az Isten országa eppül, melly akkor lészen, mikor az Isten igije, testünknek lelkünknek minden ereit és indulatit maga hatalma alá veti. Jgy mikor az mi Christusban való hitünk, gondolatunkat, beszédünket, mozgásunkat, cselekedetünket, szenvedésünket,

Col. 3. v. 15.

ket, az Isten igijének alája 113
veti, akkor élünk hittel.

Harmadik haszna ez, mert nékünk hittel kell élnünk arra intetünk, hogy az Isten akarattyának és igijének ismméretire törekedgyünk, és abban nevekedgyünk eppüllyünk főképpen pediglen az melly parancsolati Istennek mireánk néznek, azokkal jó ismméretségünk legyen, s-mind az igiretekkel s-mīd az fenyögetésekkel. Mert az Hit az Léleknek élete, és ismet az ige az hitnek élete. Meggjulad pediglen elsőben, az után taplálta-tik és meg-is öregbittetik az Isten igijének hallása.

 által. Az után, az Isten igije igazgattya az hitet, hogy többet se hidgyünk, kevesebbet se, hanem csak az mit illik. Azért à mely ige az mi hitünket meg határozza, azt mi-nékünk tudnunk kel minden ő fő-fő fejei, és részei szerént.

Negyedszer innét azt is meg-tanullyuk miképpen kell magunkat viselnünk az nagy veszedelmekben, dög halálban éhségben, hadban, vérontásokban és halálos betegségekben. Akkoron nagy segitségre vagyon szükségünk, és ez egy eszköz vagyon előttünk, hogy meg csendesz-szedgyünk és az mi hitün-

ket

ket az Isten igiretibẽ meg 115
erősicsük. Ez vala akkor az Istennek czéllya, mikor az Sidókat az Babilloniabéliek által sanyargattya vala, tudni-illik hogy gyakorlaná, eppitene, erősitene &c. azokat az ő hitekben. Dávid az veszedelmekben, az Christus-is az kén-szenvedésnek idejében, hitből, az ő lelkeket az Isten kezeiben ajánlottak. Az Martéliok és Szentek közzül némellyek tömlöczben vettettek, némellyek meg-feszittettek, némellyek meg követeztettek, mint lőt hát segitségül az hitek?

Az hit az veszedelmes

116 időkben feletteb haſznos. Mert 1. Az felére meghólt embert-is, meg-eleveniti és uyjittya: az mint Dávid mondgya: Emlékezzél meg az te ſzolgádnak mondot beſzédédről, ki engemet reménſégre hozat, az ennékem vigaſztaláſom háboruságimban mert az te beſzéded engemet meg uyjit. Jt pedig len értsed, az hittel egyben egyvelittetet és *temperáltatot* igijét Iſteñek. Továbba az hit az háboruság idején óltalmaſz minket és környül-is véſzen az Iſten igiretivel. Azt megérthettyük ezeknek az ſzóknak az előtteniekhez va-

Pſ. 119. 11.

való hasonlitasával. Az
nem igaz ember magában
fel-fualkodik, azt mond-
gya az *Prophet*a; magának
erősséget kezit az maga o-
talmára. De az igaz csak
hiszen, és az ő néki erős
kő Vár gyanánt vagyon az
egész világon, és viszen-
minket az Istennek szár-
nyai és ótalma alá, és azt
cselekeszi, hogy Isten le-
gyen az mi erős bástyánk
és ótalmunk. Ez tanusá-
got méltó nékünk elő-
tünk viselnünk, mert no-
ha mostan békességben
vagyunk, és élünk az Isten-
nek ajandékival; mindaz-
által az mi közönséges bű-
neink, fő-képpen pediglẽ

 az hihetetlenség, mi reánk vonszág az égből az Istennek nagy és keserves büntetésit.

Végezetre arra is tanittatunk itt, hogy kinek kinek tulaydon maga hitinek kell lenni: Az igaz az ő hitivel él, azt mondgya az *Propheta*: és azt nem ok-nélkül mondgya, mert minden ember Istennek teremptet állattya, azért hogy hidgyen ő néki tartozik vele: osztán mindennek magára nézvén vagyon szüksége az Christusra, azért szükség hogy kinek-kinek magának legyen hiti, mellyel megfogja az Christust. Mondhat-

hatná ez ellen valaki, egye- 119
bek hiti is haſznált egye-
beknek. *Mar.2.v.5.* Mi-
kor látta vólna Jeſus azok-
nak hiteket, monda az gut-
ta ũtőt embernek, meg-
bocsátattanak tenéked az
te bũneid. *Jac.5.* Az hit-
ből ſzármazó kőnyőrgés
meg-gyogyittya az bete-
get. Meg-felelek. Egye-
beknek hitek eſzkőz lehet
az teſti égeſſęgnek helyre
állatasára, és egyéb teſti a-
jandékoknak meg nyeré-
ſęre, sőt még hitet nyerni-
is egyebeknek. De à bũn-
nek bocsánattyát és az ő-
rők életet ſenki nem ve-
heti, hanem csak magá-
nak. Azért ahol az *Evan-*

ge-

 gelioma ezt irja. Mikor látta vólna azoknak hitöket, ott az gutta ütöt embernek hiti ki nem rekeſztetik, sőt az is oda foglaltatik. De az ſzent Jakab mondáſa, csak az teſti égeſſégről ſzól.

Továbba ezt is mondhatná valaki. Hogy ha idegen igaſsággal igazittatunk meg, tudni illik az Chriſtus igaſságával. Miért nem idegen hittel is? Felelek. Nem egyenlő ez két dolog; Mert az Chriſtus engedelmeſſége övéis mienk is: övé, mert ő benne vagyon, mienk, mert Iſtentől nékünk tulaydonittatot, és az mi hitün-

tűnkel veſzſzük-el, mel- 121
lyet egyebek hitiről nem
mondhatunk.

Harmadſzor ezt-is mődhatnak. Az apro gyermekcseknek ſints tulaydon hitek. Erre-is igy felejek. Hogy az aprócskák hitek felől három értelem vagyon. Edgyik ez, hogy azok hiſznek *actu*, mellyet az ſz. Lélek ſzerez ő bennők, mert ezt monda az Chriſtus. Ha ki meg-botránkoztat egygyet azok közzül az kik én bennem hiſznek. *Matt.* 18. De ez véleked-dés láttatik nem igaznak lenni. Mert az hit iſméretből és értelemből ád, de azok-nélkül vadnak az

apró

 apró gyermekek. Továbba ha az gyermekek hitet vennének kisded korokban, kétség-nélkül megmutatnak azt ha meg-öregülnek, de hiteket meg nem mutattyák, hanem mikor arra vitetnek szorgalmatos tanitás-által. Es az Christusnak az szent *Mat*énál való mondása, értetik az öreg emberekről, akkiknek vagyon, meg törettetet engedelmes és alázátos szüvek, mert azok gyermekek az Christusban. De az apró gyermek egy-nehány esztendőket el-mulatván jó erkölcsben neveltetvén és tanitatván, ugy érkeznek

az

az iſméretre, és onnét az 123
Hitre. Jgy *Timothe*ᵘ gyermekſęgétől fogván az iráſban neveltetet vala.

Az más értelē ez, hogy az iráſnak minden mondáſit az Hitről, érteni kellyen az őreg emberekről, és hogy az aprótskák idvőzűlnek más eſzkőzőkáltal, mellyeket mi nem tudunk ſ-ki ſem mondhatunk, de az hit-nélkűl.

Ezt én tagadom: Mert *Mar.16.18*
annak ellene ſzól az irás'. Valaki nem hiſzen, el kárhozik. Es iſmet: Lehetetlen az hit-nélkűl, Iſtennek kedvében lenni. *Heb.11.*

Az harmadik értelem, iſmet ez: Az aprócskák-

nak

 nak semmi hitek nincs', mert az szülek az Isten kötésének igireti-szerént: Lészök te Istened és az te magodé. Hisznek magokért és az ő gyermekekért, és igy az ő hitek nem csak magoké, hanem az ő gyermekőke-is. Azért mondgya az irás, ha az gyüker szent, az ágak-is szentek. Es hogy, az hivek gyermeki, szentek. Emberi törvény-szerént, az Attya az ő fiával egy személy. Mert az Attya kötést kőt magaért és gyermekiért: Mi állana tahát ellene, hogy ne hinne az Attya magaért és gyermekiért, és hogy az kisded gyermeknek ne vól-

Ro. 11. 16.

1. *Cor.* 7. 14.

volna része az Isten kötésében, Attyának hiti-által?

Bell. lib. 1. de bap. 1. 4.

De ez ellen igy szóllanak. Ezszerént az aprócskáknak hiveknek kellene születtetni, és az eredendő bün-nélkül fogantatni és ez világra lenni. Arra ezt felelem. Hogy az szülek két személt viselnek. Egyiket az mély szerént emberek, és igy gyermekeket nemzenek, kiknek emberi természetek vagyon, meg-romlot állapattyával. Mást, az melly szerént szentek és hivek, és erre nézvén nemzenek gyermekeket, kik nē csak ő nékik övék, de Istennek-is fiai. Es minékünk-is fiaink,

 aink, ſ. Iſtennek is fiai, nem az nemzes erejével, de az ſzűlek hitinek erejéből. Az gyermekek is két ſzemélt viſelnek: Mert ha nagyok ſzerént nézzük őket meg, az eredēdő bűnben fogontattak és ſzülettettek. De iſmet ha őket aſzſzerént tekéngettyük meg, az menyben ſzentek és hiſznek ſzülejek hitivel, melly hit övek is az ő ſzüléjeke is, és à menyben az által közök vagyon az Chriſtushoz ſ. minden ő javaihoz, anniban az eredendő bűn el fedeztetik és meg bocsáttatik. Ha mondaná valaki, eſzſzerént minden hivek gyermeki,

meki, Istennek fiai? Arra 127
azt mondom, nékünk arról ugy kell gondolkodnunk, az titkos dolgokat Istenre hagyván. Erre az értelemre inkáb hayłok, mert egy ok-vetetlen ezt kell állatni. Hogy az hiv szűleknek apró gyermekcséjek, ha kicsinded korában meg hal, meg vadnak igazittatván. De az meg igazitás nem lészen, hitnélkűl. Illyen értelmek vagyon erről az régi Atyáknak Szent Agoston. *Ser. de verb. Apostoli. Quomodo (ait) credunt infantes? per fidem parentum. Siquidem fide parentum purificati sunt, peccatis parentum eti*

 am maculati sunt. Corpus illud peccati in primis parentibus peccatores eos generabat. At Spiritus vitæ in posterioribus parentibus regeneravit eos ut sint fideles. Az az: Miképpen (mond) hiſznek az ſzólni nem tudó gyermekcsek? Az ſzüleknek hitek-által. Mivel-hogy à ſzülek hitivel tiſztúltanak meg, az mint az ſzülek bűneivel motskóltattak vala meg-is. Az bűnnek az az teſte az elsö ſzülekben, öket bűnösökké nëze, de az életnek lelke azután való ſzülejekben, uyja ſzüle öket hogy hivek legyenek. *Bernhardus ep. 7*

Quotquot erant in nationibus

nibus credentes adulti, eos credimus purgatos fide & ſacrificio, & parentum fidem profuiſſe liberis, imò ſatis fuiſſe. Az az: valamenni ő̃reg hivő̃ emberek találtatának az nemzetekben, azókat hiſzſzük meg-tiſztultaknak hittel és áldozattal, és az ſzűleknek hitek haſznált az gyermekeknek, sőt elégſęgeſ-is lőt. Jſmet ugyan ő. *Æquum eſt Deoq̃ glorioſum, & ÿ qui per ætatem non poſſunt credere, gratia Dei largiatur beneficia, per alienam fidem.* Az az: Jgaſságos dolog, és Iſtennek-is dicső̃ſęgére vagyon, hogy az kik idejek miat nem hihetnek, az

I-

130 Isten kegyelme adgyon azoknak jót egyebek hitiáltal.

Azért ezekből megtetzik, hogy mindennek tulaydon hitinek kell lenni. Es az-okáért tévőlyőgnek az Pápista Doctorok, mikor azt tanittyák, hogy akar ki-is meg-nyughatik aző Tanitóinak hitiben, ha hiszi azt, az mit az *Ecclesia* hiszen, ha szintén nem tudgya-is mit hidgyē az *ecclesia*. Jt az Pápa bēnbocsátó levelei, semmivé lésznek. Mert az kóltsoknak hatalmával, egyéb embereknek érdemes cselekedeteket és szenvedéseket haszontalanul ruházza

za egyebekre, holot kiki maga hiti-által idvõziteſſék. Az eſzes ſzũzek azt mondák, hogy õ nékiek nẽ vólna tõb olájok, csak az mi magoknak elégſęges vólna. Mert nem tudgyák vala az Pápiſtai tudománt, hogy az emberek-nek anni jó cselekedetek lehetne, hogy mind magoknak s-mind egyebeknek elég vólna. *Matt.25.*

Nem ugy *Hilarius* Kiazt mondgya. Hogy egy ember jó cselekedetit nẽ lehet máſra ruházni. *Hironymus*-is azt mondgya. Hogy kiki el-veſzi az jualmat az õ tulaydon cselekedetiért; és egy ember- *In Matt.25*

 nek jó cselekedetivel, másoknak bűnei el-nẽ fedeztetnek az itiletnek napján. *Leo* Pĩspõknek mondása, elégséges minden Pápisták szajainak bé dugasára, akki igy szól. *Quanquam mors sanctorum preciosa sit coram oculis Domini, non sufficit tamen innocentium hominum cædes ad expiandum mundum. Justi acceperunt coronas, at non dederunt. Pietas credentis exempla præbet patientiæ, at non justificationis dona. Eorum enim omnium privata erat & particularis, nemoq; horum suo obitu expiavit alterius delicta: sol⁹ enim in Adami filiis Christus repertus est, in quo omnes cru-*

& reſurrexerunt. Az az:
óllehet az ſzenteknek ha-
ála drágalatos az Urnak
ſzemei előt. Mind-az-al-
al nem elég az ártatlan
mbereknek meg ölette-
éſek, ez világ bűnének el-
örléſére. Az igazak *co-*
nákat vőnek, de ők e-
yebeknek nem adának.
z hivének jámborsága,
élda az békeſſéges türéſ-
, de nem ád ajandékot az
eg-igazuláſra. Mert
ind azoknak tulaydon
agoké vala az ſzenvedés
ſenki azok közzül az ő
lalával egyebek bűneit
nem törölhete. Az A-
m fiai közzül csak egye-

 dűl az Christus találtaték, akkiben mindenek meg-feszittetének, meg-halának, el-temettetének és fel támadának.

1.*Cor*.12. Azt mondgya jóllehet szent Pál-is az *Corinthus*-bélieknek: hogy őrőmest adná magàt az ő lelkekért, és hogy kéz vólna mindent szenvedni az válasz-

2,*Tim*.2. ℣.10. tottakért: De ezt ő mõdgya az *Apost*oli tisztre néz vén, nem pediglen azért hogy azzal egyebekért eleget tenne. Ezt-is ő

Col.1.℣.24. mondgya: El-viselem az én testemen az Christus kénszenvedésęnek maradékit: De azok az maradékok oly nyavallyák, az

mel

mellyeket kinek-kinek az maga testen kell el-viselni. Mert szükség az Christusnak minden tanitványának viselni az ő tulaydon keresztit, és ugy töltse bé, az egész Lelki testnek háboruságit.

Harmadszor innét ezt-is tanullyuk: Hogy nem kell egyebek ajandékában és közbenjárasában bizni, hanem arra kell igyekezni, hogy tulaydon elő hitünk legyen. Az balgatag szüzek, alitván hogy ő nékiek elégséges vólna, az eszes szüzeknek olájok, ezekben vévék késön, hogy meg csalatkoztanak. Hejában való tahát az Pá-

136 pisták okoskodása, hogy az előknek könyörgési, böytöléssi, alamisnai, misei, használnának az hóltaknak háromképpē: *merito congrui*, *ex opere operato &c.* Azokról *Bellar. lib. de indulgent. cap. 14. pag. 85.*

Utólszor itt azt tanullyuk. Hogy az Hitnek és jó lelki ismeret igasságának, mindenkor egygyütt kell lenni. Es ezokáért nem mondatik, hogy hitből élne az ember, hanem az Igaz mondatik hitből élni. Vayha ezt mind azok meg-tartanak, akkik à Papistaság szemetéből kitisztittatot *religiót* vallják: Mert Isten parancsolattya

ez,

ez, hogy meg-tartsuk egy- 137
gyűt mind az hitet s-mind
az jó lelki iſméretet. Es'
hejában dicsékednek az
hittel, az kik az jó lelki i-
ſméretnek ép vóltát hátra
hattak, affélek az gyenge-
ket meg-botránkoztat-
tyák, az balvanyozokat az
ő tévelygéſekben, az po-
gányokat az ő hamis val-
láſokban meg-kemenite-
nek. De talám vadnak,
kik még-is azt mondgják.
Elég ő nékie ha mikor
meg-betegednek akkor I-
ſtennek kőnyőrgenek, és
ha jó hitben halnak meg.
De én arra azoknak azt
mondom. Nem csak
meg-halni és' idvezűlni,

 de ez világon-is igaz hittel illik minékünk élnünk. Az örökké való Istennek, legyen örökké való dicsőség.

AMEN.

VEGE.

PATIKA SZERSZA-
MOS BOLT.
AZ AZ
SOK-FELE HALALOK-
nak terméſzetekről, és a-
zoknak nemeiről.
ES ISMET
Az jól és bódogúl való meg
halásnak módgyáról va-
ló tanitás.
Iratot.
WILHELMUS PER-
KINSUS,
Angliai Theologus
által.
Magyar nyelvre Fordittatot,
IRATOSI T. JANOS, Tho-
ronyai Prædikátor
által.

Eccles. 7. v. 1.

Job az embernek halalának napja, hogy sem az ő szűletésęnek napja,

ILlyen szókban az bőlcs Salamon felette fő tanitásnak rendit akarta bé foglalni, igen nehéz okokért. Mert ez ő kőnyvének az előt való részeiben, szemeink eleiben hozzá, hászontalanságát minden nap alat lévő, terempte-tet dolgoknak: nagy bősęg gel, és kűlőn kűlőn. Mikor pedig azokkal az emberek gonoszúl élhetnének az magok meg-háboritasára, hogy ez emberi életnek állapattyát, nem jó szivel viselnek. Azértan it nagy bőltsen uyjab tanitáshoz kezd, és ebben az hetedik caput*ban* fundament*omit veti fel, bizonyos* regu*láknak és vigasztalásoknak hogy lenne mindennek elégséges fegyvere ez életnek sok-fęle nyavalyai és há-*

háborusági ellen. Az elsö regulának sommája, és sententiája ez: Az jó hir név, fellyeb való az jo szagu drága kenetnél. Az az, az Istenes életnek viselésęböl szereztetet hir név, Istennek igen fö áldása, melly az embernek igen bösęges materiát szolgáltat, hogy vigasztallya és meg örvendeztesse az embert, ez világi életnek sok-fęle haszontalansági közöt; sokkal inkáb hogy sem az drága kenet az embernek tagait, meg-erössithetne és vidamithatna.

De ez ellen azt mondhatná valaki, az jó hir és dicsiretes név, ez életnek folyasában nékünk igen sovány és gyarló vigasztalást szerezhet: holot el-következik osztán az halál, minden embereknek nyomorult vége. Erre az ellenvetésre meg-felel az bölcs, ez második regulában, és ez igikben, kit mi is fel-vettük az meg-feytögetésre, mikor

ezt mondgya: Iob az embernek halálának napja, hogy sem az ő szűletésének napja.

Hogy pediglen ez mondásnak igazán való értelmet eszünkben vehessük, három dologra kel nékünk vigyáznunk.

1. *Mi legyen az Halál, akkiről it szó vagyon.*
2. *Vallyoné igazán mondatiké, hogy az halálnak napja job legyen az szűletésnek napjánal?*
3. *Mire nézvén mondatik jobnak?*

AZ ELSŐRŐL.

Mortis definitio. A' halál az élettől való meg-foztatás, kit az emberre à bűnért büntetésül rendelt az Isten.

EL-

ELsőben azt mondom, hogy az halál az élettől való meg-fosztatás legyen holot tulaydon természeti ez az halálnak, hogy legyen az ez életnek távollete, mellyel Isten meg-ajandékozta vala az embert az teremtéskor. Ahoz ezt adom, hogy büntetés legyen, hogy azzal az halálnak természetit és mi vóltát, jobban ki fejezzem s-meg-jelentsem, mert olly eszköz az, kivel Isten az ő igasságát és itiletit igen hellyessen forgattja. Hogj pediglen büntetés legyen, szent Pál nyilván bizonnyittya mikor azt mondgya: Az bün egy ember ál-

1 *Definitionis enodatio. Cur vita privatio. Cur pœna.*

2 által jőve bé ez világra, és
Ro. 5. ℣ 12. az bűn által az halál. Es
Ro. 6. ℣. 23. ismet: ahol az halált, az
bűnnek solgyának hija: Továbba minden bűntetésben ezeket kel kűlőnkűlőn meg-vigjázni. 1. A' mi az bűntetést szerzi. 2. Az mi azt magára vonsza. 3. Az ki annak ki szolgáltatója. Rendelte ez bűntetést ő maga az Isten, még mikor az ember ép vala, kiről illyen tőrvént adot vala ki. Valamely nap az meg tiltot fának gyűmőlcsében essel, halálnak halalával halsz meg. De ez ellen azt felelhetnéd, hogj Isten *Ezechiel Prophet*ánál azt mondgya: Hogy ő nē akar-

à Deo constituta.

Ezech 33. ℣. 11.

akarna az bűnősnek halá- 3
lát. Azért onnét ugy tet-
tzenek, hogy az halálnak
büntetéſęt nem Iſten ren-
delte vólna. De az nem
nehéz az meg csafoláſra,
nem csak egy úton. El-
sőben, Iſten ot nem min-
den emberekről, ſem nem
mindeneknek ſzól, hanē
az Sidòkkal az ő tulaydon
népével ágal, amint meg-
tetzik az előt való igikből
ahol ezt olvaſod. Ember- 6, 10.
nek fia ſzól az *Iſrael* fiai-
nak &c. Máſodſzor mon-
datik az, nem egy általlyá-
ban hanem haſonlitás ſze-
rént: Tudni illik hogy I-
ſten inkáb akarná az bű-
nősnek meg-téréſęt, hogy
ſem

4 sem halálát avagy veszedelmet. Harmadszor, tulaydon és igaz értelme az igiknek ez: Az Isten az bűnös embernek halalában nem gyönyörködik, az menniben az ő munkájának romlása és veszedelme. Ez pedig annak ellene nem ál, hogy Isten bizonyos dologra való tekéntetből, akarja s-el-is rendelhesse az halált, az menyben igaz és méltó büntetés, melly által az ő igasságát viszi végben: Igasságát mondom, melly az Isten jó vóltára avagy szentségére szintén ugy tartozik mint az ő irgalmasága. Effelét ezt-is mond-

mondhatná valaki: Hogy 5
ha Iſten az halált bůntetésůl rendelte legyen, az embernek azonnal megh kell vala ő̊lettetni, mihelt el-eſek, holot még az fenyő̊getéſ-is azt tarttya vala. Valamelly nap ejendel abban, halállal halſz meg.

Arra ezt felelem. Hogy à melly mondáſok à ſzent iráſban vadnak, azok avagj az tő̊rvénre, avagy az *Evã*geliomra tartoznak. Mert Iſtennek miuden beſzéde, az tő̊rvényre és az *Evange*liomra oſzlatik. Es az az *ſententia* tő̊rvényre nézendő̊, melly mind értetik, az *Evange*liom ſzerént, avagy

az

6 az kegyelemnek frigye a-
vagy ſzövetſége ſzerént,
mellyet mindgyárt az eſet
után ſzerzelſten Adámal.
Ertelme az fenyögetés-
nek igj vala: Meg kell hal-
nod ö ember: mihelt meg
éſzed az meg-tiltot gyü-
mölcset, hanemha orvoſ-
sággal viſellek gondot fe-
löled, tudni-illik az Aſz-
ſzonyi-állat magvával, ki
meg-ronttya à kigyò fejét.
Oſztán igj-is felelhetni,
Adam az ö maradékival az
eſet után igazán meg-hólt
és ugyan valóban, ezért
mert az ö teſte halandova
tétetet, és az ö lelke à tör-
vénynek átka alá vettetet.
Mingyárt pedig nem akar-
ta

ta Isten ő̃tet meg-ő̃lni, ha- 7
nem csak azt akara, hogy
meg-érzene, mind az első̃
s-mind az utólsó halálnak
eleit, és azt cselekede igen
nagy bő̃ltsen, hogy az ő̃ i-
gaſsága által, útát kéſzite-
ne az ő̃ irgalmaſságára, ,
melly nem lehetet vólna,
hogy ha Adam mindgyárt
meg-hólt vólna. Végben
vivő̃je-is ugyan az akki az
emberre bű̃ntetéſt bocsát
ugy mint az Isten, ki azt
mondgya magáról az *Eſai-*
áſnál. En ſzerzem az bé-
keſſęget én teremtő̃m az
gonoſzt. Az gonoſz pe- *Eſa.45.7.*
dig három-fęle: Termé-
ſzet-ſzerént való, erkő̃lts-
re tartozó, és *materia* ſze-

rént

8 rént való. Terméſzet-ſze-
rént való gonoſznak mon-
dom, akarmelly teremtet-
állatban, az teremtéſben
adatot jó rendnek, meg-
romlását vagy meg-válto-
zását. Az erkölcsre tar-
tozó gonoſznak azt mon-
dom, az minémű jóſzágot
és épſęget az Iſten törvé-
nye kéván az emberben,
annak el-távozását avagy
el-foſztását, melly bűn-
nek mondatik. *Materia*-
ſzerént való gonoſznak
mondom azt az lévő dol-
gok, akki ő magában no-
ha Iſtennek jó teremtet ál-
lattya, de mind az által az
embernek az ő eſeti miat,
életének avagy égeſſęgé-
nek

nek ártalmára vagyon, az 9
minémű az bélend fű, az
mérges fű, és az bűrök s-
tób affélek. *Esaias* pedi-
glen nem érti it az erkölts-
re tartozó gonoszt, hanem
avagy az *materia*-szerént
vallot, avagy az természet
szerént vallot: és az halált
az természet-szerént való
gonoszra viszem, mert el-
veszti és meg-ronttya az
embernek teremtetet ter-
mészetit. Acki magára
vonsza az halált ő maga az
ember, ki az ő bűnével
magának ollyan büntetést
készit, azért mondgya I-
sten *Oseas Prophetánál*. *Oſ. Oſ.13. v.9.*
Israel te tőlled vagyon az te
veszedelmed, de én tőlem
va-

10 vagyon az te meg maradá-
ſod. Mondhatnád pedi-
glen.. Az ember még az
ép állapatban-is romláſra
hanyatló lehetet; Arra
azt mondom, ha az ember
teſtének egybe álkotását
meg-nézzük, ő magára
nézve-is halādó vala mert
földből csináltatot vala,
vizből, és több éltető állā-
tokból, az mellyek magok
ſzerént változok: De ha
meg-viſgállyuk az kegyel-
met és az áldáſt, az mellyel
Iſten az teremtéſben, az
embernek teſtét meg-é-
keſitette vala, halandó-is
vala s-halhatatlan-is, és ab-
ban az állapatban annak
az áldáſnak erejével meg-

ma-

maradot vólna, ha az ból- 11
dogtalan ember el nem e-
ſet vólna, és ha magát at-
tól az kegyelemtől és ál-
dáſtól meg nem foſztotta,
és nyomorultúl magát az
halál alá nem vetette vól-
na. Igy immár meg-tet-
ezik némű-némű-képpen,
mi legyen az halál, mind-
az-által hogy ez az réſze
tanitáſunknak jobbã meg
világoſittaſſęk, ſzükſęg
meg jegyeznünk az kü-
lömbſęget, melly vagyon
az embernek halála és az
oktalã állatoké közöt. Az
oktalã állatnak halála kö-
zönſęges az oktalã terem-
tet állatnak el-romlása.
Mert ot az teſt el-változik

az

 az előt való *materiáva*. Abban való érző lélek, melly az testnek elevenſége, csak ſemmiben megyen. De az ember halalának más módgya vagyon. Mert noha az teſt valami ideig porra változik, ſzükſég mind az-által az utólsó itiletkor fel-támadni, hogy az után halhatatlan legyen. Az Lélek pedig az teſt kivül-is, meg-marad magában, és nem eſik ſem romlás ſem változás ő rayta. Ezek holot igy legjenek azt kérhetné valaki, honnét legyen az, hogy néha az Léleknek-is halál tulaydonittaſſék? Arra igy felelünk:

ſünk: Hogy mondaſſék az Lélek meg-halni, nem úgy mint-ha tellyeſſęggel ſemmive lenné, hanem hogy úgy legyen mint ha nemis vólna, és meg-ſzünnyék leñi az ő épſęgére és Iſtennél való eggyesüléſęre nézvén. Vallyon azért leheté ennél avagy nehezeb avagy igazabban való halál, melly noha az teremtet állatot el-nem rontya, de azért mindẽ Iſteñél való eggyeſſęgtől, kinél nagyob gyönyörüſęg nincs, meg-foſztya? Az külömbſęgnek. Oka ez, hogy az embernek lelke, Lelki állát; kinek valósága lélekſzerint való. De az okta-

lan állatnak lelke, nem állat szerint való, hanem csak némű-némű elevenség, ki az testén kivűl magában semmi sem. Ellenben az embernek lelke, semmiből teremtetet, az testben öntetet, mind abban: s mind azon kivűl vagyon és meg-marad.

Distributio mortis humana, qua vel corporalis.

Továbba az halál kétféle, mint szintén az élet, avagy testi avagy lelki. Az testi halál nem egyéb, hanem az Léleknek az testűl való el-válása, az miképpen az élet is nem egyéb, hanem az Léleknek az testel való eggyessége: Es ez az halal első halalnak módatik, mert üdő-szerint az utól-

utólsót avagy az másodikat elől veszi. Az Lelki halal az egész emberre tartozik, melly nem egyéb, hanem az embernek testben lélekben való el-szakadása, az JSTENNEK kegyelmes eggyességétől. Ez kettő közzúl eggyik az halálra való menetel, az másik annak bé-tellyesedése. Mert az mint az Lélek élete az testnek; úgy JSTEN élete az léleknek, és az ő lelke, az mi lelkünknek lelke: Az ő közösségéből való kiesés pediglen, hoz az lelki ismeretre veghetetlen s-ki beszélhetetlen rettögéseket és szorongatásokat, mellyel az halált rettögi.

Vel spirituali.

16 Az Lelki halálnak pedig-
Cujus gradus tres. len három egymástól meg
külömböztetet *gradus*i va-
1. dnak. 1. Mikor az ember
à bűnökben testi életet él-
vén, meg-hólt. Az halál-
nak erről à *gradus*áról szól
Sz: Pál, mikor azt mond-
1 Tim: 5.6. gya: Akki az bujáságban
él, élvén meg-hólt. Es ez
állapat, minden emberek-
nek közönséges, kik ter-
mézetökből haragnak fi-
Ephes: 2. 1. ai, és az kik az vétkekben
és bűnökben meg hóltak.
2. Az másik *grad*usa ez világi
életnek vége, mikor az test
az földben temettetik, az
lélek az gyötrelemnek he-
3. lyére vitetik. Az harma-
dik *gradus*, mikor az nagy
itilet

ítiletnek nápjan, à teſts-az lélek uyjonnan eggyesülvén, eggyût mennek az elkárhoztaknak helyére; hogy ott mind örökké gyötrödgyenek.

Noha azért természetet és külömbſęgit, avagy nemeit az halálnak immár meg-tekéngettük legyen, nyilván vagyon, hogy az betü az mellyet feytögetünk, nem az lelki, de az teſti halálról kell érteni, mivel-hogy az ember eredetinek vettetik ellenembe. Azokáért az bölcs Salamon beſzédinek ez az értelme: Az teſti halálnak ideje, mikor az lélek és az teſt egy-máſtól el-ſzakad-

 nak, jobb annál az ůdőnél, mint az melly ůdőben az ember ſzůletik, és ez világra léſzen.

Explicationis gnomæ pars ſecunda.

Es eddig vagyon az első réſzről: Kővetkőzik à máſodik réſze, mellyben azt kel meg-tanúlnunk, mi legyen az bőlcs Salamon mõdásának igaz értelme. Az halálnak nápja hogy jobb legyen à ſzůletéſnek nápjánál. Ez pedig az kérdéſt nem azért moſzgatom, hogy az iráſt, melly ő maga az igaſságh, kétſęgeſſe tegyem, hanem hogy az bőlcs Salamon itiletinek bizonyos vóltában jobban-jobban meg-erőſſitteſsůnk. Mert az ellen-

Scopus hujus diſputationis.

kőző

kőzől értelemről sok fęle okok hozattathatnak elő, mellyek hat részre vitetnek. Az első ok vetetik oly emberek itiletitől kiknek bőlcseségeket sokan csudáltak, azok azt tartottak, hogy legh jobb vólna soha nem szűlettetni, ahoz kőzeleb való jó vólna, mindgyárt meg-halni. Ha fő jó, nem szűlettetni: Tahat legh gonosb meghalni: holot semiképpen nem lehet, hogy meg haly, hanem-ha először szűlettetől.

Adversaria ratio. I.

Erre igy felelek: Hogy két rendbéli emberek nemei vadnak, eggyik azoké, kik à bűnben élnek, és

20 meg nem térvén, abban halnak meg; Az más rendbéliek azok, az kik igazan meg-térvén à Chriſtusban hiſznek: Azért méltan mõdhatni azt az elsõ emberek nemeirõl, à mint az Chriſtus-is monda Judáſ. Matt: 26. v. 24. ról: hogy jobb vólna az embernek ha nem ſzületet vólna. De ugyan azt az mondáſt ha valaki, az más rendbéli emberek nemeire akarja alkalmaſztatni, nem léſzen igaz. Mert valakik ez életben igaz *pœnitent*iával térnek Iſtenhez, azoknak ſzületéſek fõ jó. Mert azoknak ſzületéſek à bódogságra való kéſzités: Es ahoz à fõ jóhoz közelben

ben való jó, idején meg- 21
halni: mert azok az halál
által mennek bé az bódog
örökſégnek birására. A-
zért kéváñya vala Balaam *Num:* 23.
meg-halni az igazak hala- *v.* 10.
lával. Az bölcs *Salomonis*
haſonlatosképpen, itt ez
helyen jobnak mondgya
az halálnak napját az ſzü-
letéſnek napjánál; értven
azon olly halált, melynek
előtte járt az Jſtenös élet,
az az, érti az igazak halá-
lát.

Az máſik ellenvetés ve- *Adverſa-*
tetőt az iráſnak bizony- *ria ratio*
ság-tételiből; Aholot az *2.*
halál, az bűnnek ſolgjá-
nak, *Rom:6.* Chriſtus ellen-
ſégének. 1.*Cor:15.* Es à tör-

 vény átkának mondatik. Mert innét lattatik ez következni; Hogy az emberek mikor meg-halnak, az ő bűnöknek ſolgiát és juralmát véſzik akkor él, és hogy az halálnak nápja ſzomorú, mivel az ellenſégtől győzettetünk-meg, és az meg-hólt ember igazan átokban eſet.

Erre igy felelek, Hogy az halálról valaſztaſſal kell ſzóllani, és azt két-képpen kel meg vigyazni. Elöſzör maga-ſzerint, az minémű az ő terméſzetire nézven. 2. Az minémüve az Chriſtus által változot. ő maga-ſzerint az halál, igazan à bűnnek ſolgja, az Chriſtuſnak s-minden ő tagai-

nak ellenſége, az törvén- 23
nek átka, sőt hoſtattya és
kapuja az pokolnak: De
másképpen való tekéntet-
ből ſemmi-képpen nem
ollyan Mert az Chriſtus
halalának erejéből imár
meg-ſzűnt, hogy az bűn-
nek ſolgya legyen: és noha
átok vala, de áldaſſa válto-
zék, és lőn minékünk által
költözés és út az örök éle-
tre, és ayto gyanánt va-
gyon, mellyen innét ez
teſtnek ſatorából bé-me-
gyünk az mennyei Király
palotában. Es illyen érte-
lemmel igaſságos az bölcs
Salomonnak mondáſa.
Mert à ſzületéſnek nápján,
jönek az emberek az nyo-

24 moruságoknak völgyére, sok-fele kinoknak, változásoknak, gyötrelmeknek szenvedésére. Az után mikor az halál által, ki immár Christus halála által tellyességesen el változot, innét ki-költöznek, akkor ostán bé-mennek amaz minden gyönyörűségnél gyönyörűségesseb kertekben, kik tellyesség minden igazan való bódogságokkal és gyönyörűségökkel, hogy JSTENNEK minden szentivel örökké egy társaságban éllyenek.

3. *Ratio adversar.* Az harmadik ellenvetés vetetik nevezetes fő embereknek példájokból, kik könyörgöttenek az halálnak,

nak tőlök való el-tavoza- 25
ſajért. Igy az CHRISTUS az
mi üdvözitőnk könyörge
ezt mondván. Ha akarod *Luc: 22.*
Attyam ved-el ez pohárt *v. 42.*
én tőlem: mind-az-által
nem az én akaratom, ha-
nem az tied legyen. Igy
Davidis. Téry hozzám, *Pſal: 6.*
URAM, ſzabadics-meg az *v. 5. 6.*
én lelkemet, tarcs-megh
engem az te irgalmaſságo-
dért: mert nincs te róllad
emlekezet az halálban, az
koporſoban de valljons ki
téſzen valláſt te róllad?
Ezechias Király-is mikor *Eſa: 38.*
ron meg-hallotta volna E- *v. 1.*
ſaiaſtól halálát, és házának
jó hélyben való állatásának izenetit, halála miát
keſer-

 keſerveſen kezde ſirni. Azért ez fő és nevezetes embereknek, fő-képpen az JSTEN fiának példájából, úgy teczik, ezt hozhatni ki, hogy csak egy nápja-is az embernek ſem ſzomorub, ſem ſiralmasb, ſem iſzonyub nincs az ő halálának nápjánál.

De arra-is igy kell felelni: mikor az UR Chriſtus az ő Sz: Attyát úgy imádgya vala, igen kemény lelki tuſakodáſban vala, és az mi ű̃gyű̃nket mint megváltó, úgy viſeli vala, viſelvén azt, à mit nékű̃nk à mi bű̃neinkért ſzenvednű̃nk kell vala. Azért nem kő̃nyő̃rgő̃t az halálnak tavo-

zaſa-

zaſájért egy általlyában, hanem az kereſztnek átok ála vetet halálának el-vetelejért: Es nem is fęl-vala az haláltól, ki nem egyéb vala hanem az léleknek és teſtnek egymáſtól való elválása, hanem à tõrvéñyek az halállal egyben kõttetet átkától, az az, az Jſtennek ki-beſzélhetetlen haragjától. Az elsõ halál õtet ſemiben meg nem haborithatta, hanem az elsõ és az máſodik egyſzer-smind. Az mi az Sz: Davidra néz, mikor õ azt az hatodik Pſalmúſt irna, nem csak teſtében vala betegh, hanem akkor az õ lelki iſmereti az JSTEN haragjával

val tuſakodik vala, az mint ott az betű azt meg-mutattya, mert igy ſzól: Az te erős buſulaſodban ne fegy meg URAM engem. Azért meg-tetzigh onnét hogy nem az haláltól rettőget, hanem az keſértettel egyvelittetőt haláltól. Az haláltól úgy nem fęlt vólna, holot máſut ezt vallya. Ha az halál arnyékában járnék-is, nem fęlnek az gonoſztól. Azért azt az halált rettőgte, és hogy tavoznék tőlle könyörgéſe által kéványa, az melly halál az JSTEN haragjának érzeſęvel egyben vala kőttetven. Tovabba Ezechiás-is az halálnak el-tavoſz-

Pſal. 23. v. 4.

tatá-

tatáſaért kőnyőrgőt, nem annyira életének kévánſagából, és Király hivátallya ſzerint az Jſteni tiſzteletre való vagyodáſból, mint ezért hogy az ő halála után való állapatról gondot viſelhetné. Mert mikor ő néki az Prophéta halálát megh-jelente, akkor meg őtet JSTEN ſemmi mággal meg-nem áldotta vala, és ő utánna az Király *ſucceſſio* meg-fogyatkozik vala. Ha kérdek, micsoda *fundamẽ*tommal kévánhatta halálának tavozását, ez okkal? Bizonyára erős *fundamentum*hoz rágazkodot. Mert JSTEN Davidnak és az ő maradékinak kivált-képpen.

 pen való igiretet tőt vala, hogy valamig azok JSTEN felők lennének és az ő parancsolatiban járnának, azoknak magvok meg nem fogyatkoznék, melly Király ſzékekben ülne hóltok után. Az Sz:Ezechias meg-emlekőzvén az Jſten igiretiről, és tudván azt-is minémű *cõditió*t adot vólna JSTEN igireti mellé, hogy azt ő hiven meg-tartotta vólna, mert JSTEN előt tőkélleteſſen járt vólna, foglalván mágát azokban à mellyek Jſteñél kedveſek vólnának, könyörge az halálnak el-tavoſztatáſaért, nem annyira annak fel-vetelének felelméből;

mint gyermekteléſségének ſzomoru meg-gondolásából. Azokat az könyörgéſeket JSTEN kedvelte, s meg-is halgatta, az ő életet tizen-öt eſztendővel meg-hozzabitvan, és az ő nemzetet az után két eſztendővel meg zaporitván.

Negyedſzer ezt-is mődhatni: Nagy ſokan az kik életekben jámbor és Jſtenfélő embereknek tartattak, ſiralmas és igen keſerves halált ſzenvedték: némellyek kétſégben eſték: némellyek ſzitok átok közőt, némellyek iſzonyu faydalmoknak gyötrelme közőt, végeſztek életeket: Melyből úgy teczik hogy

min-

 minden nápnál nyomorúltab az halálnak napja.

Erre elsőben közönségesen felelek, hogy tudni illik. Nem illik itiletet tẽni az emberről, Jsten előtt mi állapatban legyen, az külső dólgokról, avagy életében avagy halálában való, rayta való áldásról, itiletről, az az büntetésiről.

Eccl. 9. v. 2. Mert à mint SALOMON mõdgya, Azon egy ki-menetele vagyon mindeñek jónak s-gonoszsznak, tisztának s-tisztatálának, mind akki áldozik s-mind akki nem áldozik, az jámbornak mint az bünõsnek, az esküvõnek és akki irtozik az esküestől. Annak-után-

ná felelek az kiváltképpen 33
való példákra, az mellyek
ide hozattathatnak. Elő-
ſzőr. ez bizonyos hogy
nem csak à gonoſz-tévők
és hitetlenek, de még azok
is az kik bűnökből ſzűvők
ſzerint meg-térték, az két-
ſégben eſeſſel meg hanyat-
tatnak, kiktől az ő beteg-
ſégökben gyakorta meg-
hallod, ezt mondani, hogy
ők noha még elevenek és
az ő agyokban fekűſznek,
de ő nékik úgy teczik,
hogy már à pokolban ben
vadnak, és annak iſzonyu
kénnyát ſzenvedik. Mind-
az-által ſemmit ſem kétel-
kedőm ebben, hogy az J-
ST ENNEK fiai, kiknél ſemi
nincs

 nincs JSTEN előt drágalátosb, az kétsęgben esesnek habyai kőzőt-is, által eveznek, és ki-szállanak az őrők bódogságnak ki-fogo helyére. Nyilván valóva tészi ezt az az ok, mellyet kővet JSTEN az embernek meg-bódogitásában. Mert minden ő munkáit ellēkőző okokkal viszi végben. Holot az teremtéskor, minden dolgokat semmiből szerzé, mely dolog az természet rendivel tellyessegesen ellenkőzik. Az meg-váltásban, hozza-ki az életet, nem az életből, hanem tellyessęggel, az halálból. Kérlek, nézűk-meg az kerezt-

rezt-fán függő Christust: vallyons akkor az mi paradicsomunkat, nem az paradicsom kivül, s-nem az pokol közepiben láttyuké lenni? Mert az ő átok alá vetet halálából nékünk áldáſt és örök életet hoz. Az ſzerint cselekeſzik JSTEN az ő magához való háthatató hivásban-is, mikor az ő irgalmaſságából valakit, az igaz *pœnitent*iával, akar megh-ajándékozni, és ő magához megh-teriteni. Mert ęl akkoron az *prædi*káltatot Evangeliumnak ezközével, melynél az okoſság itileti-ſzerint; ſemi nincs álkalmatoſb, az embereket az Iſtentől való el-

ſzakaſz-

 szakaſztáſra, és el-idegenítéſre. Mert az az ISTENI Evangelium ſzintén, úgy ellenkőzik az embernek terméſzetivel, mint az tűz az vizzel, és az világoſságh az ſőtetſęggel: De mindazáltal, akarmint láttaſsék az, az ember elmejének és itilétinek kepteleñek lenni, de azért oſztán láſſan, láſſan, igen háthato-képpen az Jſtenhez viſzi. Igy mikor JSTEN az ő ſzólgait az égben akarja fel-vinni, ellenkőző úton, az pokolnak kapuin viſzi azokat által. Mikor az embereket olly jó tételében akarja reſzeſiteni, hogy mindeneſtől az ő gond-viſeléſętől

és kegyelmétől függjenek, akkoron az ő haragját kostoltattya meg-velek, es' azt cselekőszi hogy eszőkben vegyék, mert ők csak semmik magokban és magok szerint: Es aztis azért cselekeszi, hog' csak egyedűl ő hozzá ragazkodgyanak, és meg tanittassanak hogy valamik ők, de csak ő beñe akarnak azok leñi. Ha ezőket jól meg-hannyuk vettyük nyilván lészen előttünk: Hogy az JSTENNEK fiai, az pokolnak nagy sűrű habjáin vitetnek által, és úgy érkőzzetnek fel az egben. Mert az ISTEN szereteti olly an. mint az iszonyu nagy ten-

ger, melyben ha bé esik az ember, sem feneket sem szélet nem tudgya. Azért az hihetetlenségh akar az terméſzetnek gyarlóságából ſzármazzék s-akar az bűn miat az lelki iſmeret ſzerzi azt, még ſzintén akkor-is mikor immár az halál kőrűl fogta őket, az ő üdvőſſégőket ſemmiben meg nem bánthattya, valakik hathatoképpen hivattattanak az urtól. A'mi az tőbb kenény haboruságra néz, mellyek az halálkor jőnek az emberre, azok az betegſégnek gyűmőlcsei. Szőrnyű buſulás átkozodás, és bolondság, mellyek az meg-halo

embe-

emberekre kövétkőznék, 39
fő-képpen gyuytován hidegh leléſben, léſznek az hevſęgből, melly az agy vélőre rakodot. Szajának felre való vonodáſa, nyakának el-tekerődéſe, az inaknak és az egéſz teſtnek meg-nyuláſa, vagy egyben való ſugorodáſa, ſzokták kövétkőzni, *purgati*óval, vérének apaſztaſával *&c.* ſzűntelen való é- NB.
leſből. Mikor pedigh némely betegőknek oly erejőket láttyuk lenni, hogy eggyet azokban, három, vagy négy firfi ember is, meg nem birhat, kötőzés nélkűl: Nem kel köz értelem ſzerint, bú-bajoſság-

 nak avagy az Satannak tulaydonitani, hanem az feléttéb való hevſęgnek kivel az agy vélő úgy mint meg-gyuladot. Igy mikor halálok után némellyeknek egéſz teſték, meg-feketődik, az mint látunk néha affęleket-is, meg-eſhetik az, az betegſęgben való kemény hanyodáſból, avagy az féketeſárnak bőſęgéből, à maynak rothadásából; Es affęle dolog nem mindenkor jegye, az JsTENNEK rend-kivül való itiletinek. Noha pedig len effęle betegſęgők és azoknak erej és keſerves faydalmi, meg-foſztyák az embereket egéſſęgétől, teſtek-

ſteknek ép tagaitól, sőt
még okoſságoktólis; mind
az által az hiveknek lelkő-
ket az őrők életből ſemi-
képpen ki nem rekeſzhe-
tik. Es valami vétekben
eſnek az hiv emberek, az
ő keſerves faydalmok mi-
át, azokat az ő erőtlenſé-
gőknek kel tulaydonitani;
kik mihelt magokbã ſzál-
lanak, és meg ez mellyik
magokat, ottan keſereg-
nek és bocsánátot kérnek
Iſtentől. Azért csak elmé-
jek egéſſége adaſſék-meg,
nem kell abban kételkő-
dűnk hogy az Chriſtus ha-
lálával minden bűnők el-
nem temettetőt és tőről-
tetet vólna. Es nem illik

nékünk valakinek keserves halála miát meg-haborodnunk, ha ez nyilván lészen előttünk, mert jámborúl és tökélletesen viselte életet. Azért mivelhogy ez bizonyos mert keserves faydalmok, és iszonyu kemény haborodások akar-mely hiv emberre-is következhetnék, mi tisztünk hogy az meghalo emberekről, és megholtakról való itiletünket, helyesen viselljük. A' kösség vélekedése ez, ha valaki nagy csēdessen fekszik mint az barány, mint azokban à betegségekben szokot lenni, az mellyek el-szaraztyák az embert,

ha-

ha az ollyan meg-hal azt mõdgyák, hogy üdvõzült. De látván némellyeknek betegségekben való nyughatatlãságokat avagy bolondságokat, akkoron sokák, illyen itiletet szokták tenni. Jmé most nyilatkoztatá ki Isten eñek az õ *hypocrita*ságat! Jmé az hamisát igazán bũnteti Isten. De bizonyára sokkal külõmben vagyon az dolog. Mert ki múlhatik némely igen csendessen, mint az barány. De mindaz-által à pokolra szálhatle: Ellenben más az keserves kénok és nagy szörnyü indulátok közõt, halhatmeg és az égben mehet-

fel. Távoly legyen tehát, hogy avagy az elő vagy az meg-hólt embernek állapattya felől Isten előt, annak külső állapattyáról tegyünk itiletet.

5. *Ratio ab ad:*

Ötödik ellenvetés. Minnél közelebb vagyon az ember az ő életének végéhez annál inkáb igyeközik az ördög meg-kéſérteni, mennél keménb oſtromlásokat téſzen pedigh az emberré az Satány, annál felelmeſb az embernek üdveſſége: S-hogy ne vólna tehát az halálnak napja mindē nápoknál gonoſzb?

Erre azt mōdom: Hogy az Iſten fiainak az halálbā kétfele állapattyok vagyō, mert némellyeket bántja:

az kesírtet, némellyeket nem. Ezek közíben számlálom az vén Simeont, ki az Urat látván, nagy örömmel illyen szókat szóla: Mostán bocsátod-el az te szólgadat URAM, nagy békessségben, &c. Mert kétség-nélkül eleve megláttá vala, hogy ő néki csédessen való ki-mulása lenne az ő halálákor. Azoknak pedig az kik meg-késértetnek noha szomoru és keserves halálok vagyon; de azért azzál az üdvösségtől semmiben nincsenek távoly. Mert jelen vagyon ISTEN azoknak az ő lelkének ki-beszélhetetlen vigasztálásával, és nékünk

 felettéb erőtlęeknek mint erős Istẽ ſegitſęgünkre vagyō. Mert ſzokáſa Istẽnek, hogy az ő hatalmat mutáſſa meg az erőtlẽſęgben. Azért az halálnak napján, igen rút ſzégyẽt vál az ördög, úndokúl meg-győzettetvén, mikor magának ékes győződelmet igirt vala.

Hatodſzor igy-is okoſkodhatni: Az erőſzak ſzerint való és hirtelen halál, nagy átok gyanánt vagyō, és valami gonoſz következhetik ez életben az emberré, mind-azoknál iſzonyub. Azért az halálnak nápját méltán igen nyomorúlt napnak tart-

hat-

hattyuk? Arrá is ez á felelet: Nem tagadgyuk hogy az hirtelen halal, az Istennek kiváltképpen való itileti kőziben nem ſzámláltatnék, és nem-is rettőgik azt az emberek, de mindaz-által ha minden ſzempillãtáſokat úgyã valóban meg-háñyuk vettyük, inkáb kell nékünk félnünk, az feſtet és *pœnitẽtia*-tartás nélkül való élettől, hogy fem az hirtelen haláltól. Mert noha gonoſz az, az mint akar-mely halal-is gonoſz ő magában; de azért nem kell egy általlyában gonoſznak tartani; mert nem minden embernek, s nem mindenre nézvén,

vén, gonosz. Azt mõdom: Nem, minden embernek gonosz és ártalmas: Holot az halálnak akar-mi-némũ néme-is nem ártalmas sem kárhozatos azoknak, à kik az Jesus Christusban vadnak, úgy-mint az kik felszabadúlták az tõrvénnek minden átka álól. õ maga pedigh az Szent Lélek azt mõdgya: Bódogok à kik az Urban meg-halnak, mert meg nyugosznak az õ mũkájoktól. Jelẽtvén hogy az Christus tagai ki-kõltõzvén ez életbõl az bódogságnak helyére meñének, akar-mi halállal halnának meg, még ha hirtelen halallál-is. Sõt azt-is állatom,

Apoc: 14. §. 13.

tom, hogy az hirtelen ha- 49
lált nem minden értelem-
mel kellene gonoſznak
mondani, mert nem azért
gonoſz hogy hirtelen lé-
ſzen, hanem mivel az em-
bereket kéſzületlenül ta-
állya. Innét mondatik az
halálnak nápja fékete náp-
nak, mely az hitetlenek-
nek veſzedelmes, mert az
által vitetnek nyákra főre
az pokolnak álſo féneké-
re. Ha hól az halal minket
kéſzen találand, az hirte-
len halált nem halálnak,
hanem az örök életre ſiet-
ſęggel való bé-menéſnek
kell nevezni. Azért az el-
lēvetéſeket igy meg-razo-
gatvan, meg-teczik hogy
igaz

igaz legyen az bölcs Salomon módáſa: Tudni illik, hogy jobb legyen az halálnak napja, az ſzületéſnek napjánál.

Tertia explicationis gnoma pars rationum deductio, cur dies mortis diei natali antecellat: quarũ alia generalis.

Ezek után megyek az hármadik réſzre, minémű okokkal legyẽ fellyeb való, az halálnak napja az ſzületéſnek napjánál, kiket mind ez egy közönſéges okra hozhatunk: Hogy az ſzületéſnek napja, mindẽféle faydalmaknak és nyavalyáknak nemeire való jövés avagy költezés legyen: De az halálnak napja ha egyben köttetet léſzen az kegyes és jámbor élettel, az bódog és örök életre való bé-menés és

költö-

kőltőzés. Azt pedigh igy magyárázom-meg. Az ő-rők életnek állapattya három kárban vagyon. Az első ez életben vagyon, annál, akki ezt igazan mondhattya, hogy nem ő, hanem az CHRISTUS él ő beñe. Azt pedig az mondhattya igazan maga-felől, akki az hittel eggyűve kőti az *pœnitentiát*, és megigazittatván s-meg-szēteltettetvén, békeſęge vagyő Jſtennél, és benne vadnak az Sz: Léleknek tőb ajándéki az ő üdveſſęgének zálogi. Az máſik ez életnek végen léſzen, mikor az teſt az főldben tétetik, az Lélek az Angyaloktól az égben

ben vitetik. Az harmadik ez világ végen léſzen és az utólſo ítiletkor, mikor az teſt s-az lélek egymáſſal iſmet eggyeſülvén, az mennyei áldáſt eggyűt véſzikel. Azért ez három kárban lévő üdvőſség közöt, az halal ſzerzi az közepſőt, az Iſteni feleleműel eggyűt, az melynek iſmet az életre való menéſre két *graduſa* vagyon. Az elsö minden nyomoruságtól való megh-menekődés, mellyek ez élettel eggyűt nyulnak el-tőlünk. Mert noha az ember ez életben ſok nyomoruságok álavettetet, földön vizön budoſik, ſok-féle bétegſégöket,

Alia ſpecialis.

ket, kénokat, változásokat szenved, de mind azok eggyűt meg-hálnak az halálal. Míg ez életben élsz, akar ki-legy, tudgyád hog' az te életed itt nem egyéb, hanem az meg romlot természetnek és annak sepreinek szólgalattjok álat élsz, à honnét kövétköznek az Isteni gond-viselésről való ketelködések, hitetlenség, tudatlanságh, fösvénségh, tiszteségh kévanás, bujaság, irigység, gyülölség, és' több effelék, kiknek solgya, és gyümölcse az halal. Az bűnek pediglen illyen igajával győtretni, avagy nem keserves keserűsége? Minek-okáért Pál Apostal, az

romlot-

romlotság miát az vétekre ősztő néztetvén, azt az kesírtetet, az Satannak árczúl való csapdosásának mondgya; és ősztönhöz hasonlittya, melly meghatná az ő testét szűvének szintén belső részeigh, és ugyan meg-is sebesitené. Másut-is ugyan azon romlotsággal tusakodvan panaszolkodik hogy ő az bűnnek szólgalattyára adattatot legyen, fel-kiáltvan mond, Jáy én szegény nyomorúlt ember, ki szabadit engem meg az halálnak testéből? David-is azt mondgya vala, hogy az ő szemeiből könyhullatási, nagy bőséggel foltanak legyen

4. Cor: 12. §. 7.

Rom: 7. §. 24.

Psal: 119. 136.

gyen-ki, mikor látna egye-
beket hogy az Istennek
tudományát meg nem őr-
zenek; mennyivel keser-
vesben, szenvedte legyen
az ő maga bűneit, mikor
az családd test-miát azok-
ban esék? Nyilván az mely
emberben à kegyességnek
csak kicsin szikrája legyen
is, de attól az eredet sze-
rint való romlotságtól, és
szűvének vakmerőségé-
től, mikor ottan ottan
gyötretik, haborgattatik,
ollyan az mint az pokol,
nem-is itilem kegyetlemb
gyötrelme hogy leheſſen
annál annak akki szent és
úy életben foglálta magát.
Miert nem mondanok hát
áldot-

 áldotnak az halálnak nápját, ki minden bűneinknek halálát el-hozzá, hog' meg ſzabadúllyúk akkor mind azoktól? Mert mikoron mi meg-halunk, el kel akkor mindeneſtől fogva, az mi terméſzetünknek rólotsága, meg-ſzenteltetesünk pedig tökélleteſſe tétetik és el-végeſztetik. Továbba ezt is nagy nyomoruságnak kell tartani, hog' az Isten népének ez életben, az gonoſz tévő emberekkel eggyűt kel lakni, mint ſzintén az júhóknak á gödölyek közöt, akkiktől meg is fertőgettetnek, az legeltető mezőnek füveis meg veſztőgettetnek:

az

az vizet-is megh-zavarják.
Azért szól vala igy David
nagy álmélkodással, Jáy *Psal: 120.*
nékem, úgy-mond, melly *v. 9.*
sok ideigh kelletik budos-
nom és lakoznom, az Ke-
darnak sátori álat: Jllyes-is
látvan hogy Achab és Je-
zabel az Jsraelt balvány o-
zással haborgatnak, és ő
nékiis halálára igyekőznének, maga-szerint az puszta-
ban búdosęk, és Istennek
azon kőnyőrőg vala, hog'
JSTEN csendes halállal,
venne ki az ő lelket à test-
ből. De ennek az nyomo-
ruságnak-is vége lészen az
halálkor. Mert az halál ál-
tal JSTEN az ő szólgait,
mint egy kezen fogva vő-

ſza ki, ez gonoſz világnak ſzemete kőzzűl, az Iſtēte-lenek kőzzűl, és magahoz véſzi őket.

Végezetre ezt is nagy jó tétel gyanánt kell tulaydonitani az halálnak, hog' nem csak az jelen-valótól de meg-ſzabadit az kővet-kőzendő nyomoruságtól-

Eſa: 57. 1. is. Arról mondgya Eſaias, Az igaz el-veſz, és ſenki nem gondolkodik róla, az irgalmaſságnak fiſiai el-ſzedőgettetnek, és ſenki eſzében nem véſzi, hogy az igaz az jővēdő gonoſz-nak előtte ragattatik-el. Példánk nékünk arra Jo-

2. Reg: 22. v. 20. ſias Király, kinek ezt mon. da az Ur, meg-lagyula az

re

te szüved, és meg-álazad magad az JEHOVÁnak, szine elöt, mikor meg-hallottád vólna azokat, mellyeket szóllottam ez hély ellen, &c. azokáért én-is azt cseleködem, hogy az te Attyaidhoz tételsél, és az te koporsoban való tételéd békeségben legyen, hogy ne lássak à te szömeid azt az gonoszt, mellyet én hozok ez hélynek ellene. Pál Apostal-is azt mondgya, hogy az *Corinthus*béliek közül sokan el áluttanak, az az meg-hóltanak, hogy ez világgal ne kárhoztatnának: Eddik az nyomorúságból való meg szabadulásról, az halálnak

1. *Cor.* 11. 30. 31.

eggyik

eggyik jó tételéről, és az életre való menésnek eggyik *gradus*áról.

Specialis secunda.

Következik annak második jó tétele, az meg jelönés avagy az bódogságban való bé-ménés, kiben az lelkek az mennyeknek Országában, az halhatatlan JSTENNEK, az Christusnak, az Angyaloknak és minden szẽteknek gyönyörüsęges szinének látasával élnek. Ez jó tételnek nagy vólta és méltósága oly nagy, hogy az igazaknak halálokat nem halálnak de áldásnak kell tartani. Arról gondolkodván Sz: Pál, fel-kiált nagy buzgósággal s-ezt mondgya.

Kévá-

Kévánnyok el-mennem: kévánságának okát így jelenti, hogy az Christussal eggyütt lenné. Sabának Királyné Aſszonya, Salamon Királynak nagy bölcseſséget, palotainak csúda meſterſséggel való éppületit, Király aſztalának étkeit, ſzólgainak rendit, előtte údvárlóknak állapattyokat és öltözeteket, meghſzemlelvén, ezt mondgya vala az Királynak, Bódogok az te emberid, bódogok az te ſzólgáid, az kik ſzüntelen előtted állanak, és hallyák az te bölcseſségedet. Meñyivel tehát inkáb mondhattyuk mi azt, hogy valóban és igazan

Phil: 1. 23.

1. *Reg:* 10. v. 8.

 bódogok azok, à kik nem ez fõldi Királynak, hanem az Királyoknak Királyának, az mennek, fõldnek Urának ſzine elõt állanak, és az õ jób keze-felõl, õrõkké való õrõmmel õrvendõznek? Nagy hire néve vagyon Moyſesnek ezzel, ki fel találá Iſtennél ezt az kedvet, hogy õ néki az õ hatulſo réſzet meg-tekénteni engedné: Mennyivel nagyob bódogságh tehát, az ISTENNEK dicsõſséget és felſéges vóltat, ſzinrõl ſzinre meg-látni. Jſtennek, mondom, az Attyának, az megh-vált o Chriſtuſnak, az vigaſztaló ſzẽt Léleknek õrõcké való kõzõſſé-

zőſſégével élni, és az bódog Angyalokkal és ſzent emberekkel az mennyeknek Országában mind örökké eggyütt lenni! Es igy az harmadik réſz-is megmagyáráztatot, miért legyen job az halálnak napja, ez életnél.

Mind-az által, meg eſhetik ez, hogy az emberi okoſságnak nem lőt éleg: Mert egyűld nékünk ellenünk ſzól az; Noha (mőd) az égben meñyének Iſten kegyelméből az lelkők, azoknak hayléki ugymint az teſtek, kik itt igen gyönyörkőttek, ételben italban, ruházatban, lágy és púha agyakban, kik akkor

 oſztán az sőtet ſirekben fekűſznek nagy bűdőſſęgben, az fergek ragyak és azok emeſztik-meg.

Felelet. Ezők jól lehet mind igazak, de ſemmire valók csak ha úgy itilűnk az koporſokról az mint illik. Mert à mi temeteſinkről nem teſti ſzőmmel, de az hitnek itiletivel, kel értenűnk: és meg kel azt gõdolni mely nagy váltoſás lőt azokban az Chriſtus halálával és el-temeteſęvel, ki meg-győzvén az kereſzt-fán az halált, meg-kergete mind az ő varaig, ott le-vere, meg-rõta, minden erejétől meg foſzta. Mert az ſzerint az

lával, az mi halalunkat el-temette, és à mi koporsoinkat az el-temetesének erejével gyönjörüségekké tette, és azok igen jó illatnak lennének azt cselekedte: Es mikor az előt azok rút, iszonyú, büdös bárlangok valának, tevé azokat Király palotákhoz hasonlokka, és oly kedves ágyas házakká, kikbē sokkal edesseb álmot áluszük, hogy sem amaz púha és lágy párnákon fekünénk. Es noha az testek az földben meg-rothadnak, avag' az fergek, vagy az halak az tengerben, meg emesztik, avagy hamuva tétetnék,

 mind-az-által azon nem illik nékünk megh-haborodnunk, meg-gondolván az mi Christussal való eggyeſségünket, melly Istennek minden mi hozzánk való kegyelmének *fundamento*ma. Melly noha lélek-ſzerint való, de azért igaz és hátható egyben foglaltatás. Nem-is kell azt vélni hogy csak az mi lelkeink vólnának az CHRISTUS lelkével avagy teſtével egyben ſzerkőztetvén, de sőt ő véle egéſzlen eggyesültünk mind teſteſtől lelkeſtől. Es mi-helyen vagy egyſzer ez romlándó életben az ő lelkének kőtelével ő hozzá csatoltattatunk,

tatűk, hogy valaha ő tőlle el-ſzakadnánk nem kel átt-ól ſemmit-is fęlni: Hoñét á kővetkőzik, hogy noha az halálban az léleknek s-az teſtnek el-ſzakadáſa legyen, mind-az-által ſem az teſtnek ſem az léleknek nem léſzen el-ſzakadáſa az Chriſtuſról: hanem aző koporſoban megh-rothadot teſt, vagy az tengerben merittetet, vagy hamuátétetet teſt, az Chriſtuſſal való eggyeſęgben meghmarad, ſzintén úgy az utánis, mint az elöt mikor eleven vólt és Christúſnak tagjának mondatik. Ez az *fundament*oma minden mi vigaſztaláſunknak, mel-

lyet megh-tartſunk mint
meg-mozdithatatlan igaſ-
ſagot. Mert kérlek de mi
állapattja vala az meg hólt
Chriſtuſnak? Szintén ol-
lyan mint az tőb ő tagai-
nak: tudni illik illyen Jól-
lehet az ő teſté és lelké oly
meſzſze valának egy-má-
ſtól ſzakadva, mint az égh
s-az ő koporſoja: azonban
annak eggyik is az fiúnak
Iſtenſégétől el-ſzakadva
nem vala, hanem az halal-
kor-is mindenik az ő ſző-
melyéhőz foglalva vala.
Jgy noha az mi teſteink és
lelkeink, avagy terméſzet-
ſzerint való avagy üdő ſze-
rint való halállal el-ſza-
kaſztatnak egymáſtól: de
annak

annak eggyik is az Christustól semmi okkal el-
nem szakadhat. De netá- *Exceptio.*
lantán mondhatna itt va-
laki: Ha akkoron az mi te-
stünk az Christushoz kötte-
tet lészen, szükség lenni,
hogy az koporsóban-is él-
lyen. Felelet. Abból
azt senki igazan ki nem-
hozhattya. Mert mikor-
valamely ember kezét a-
vagy lábat az gütta megh
üti, akkoron abban igen-
kicsin avagy semmi meleg-
ség, élet és érzekenység nem
lészen, de mind-az-által, az
több testnek úgyan tagjá-
nak mondatik, mivel hogy
mind húsa s-mind csont-
tya az több testének csont-

 tyával s-húsával egyben vagyon foglalva. A' mi testeink-is nem külömben CHRISTus tágjai lésznek, noha ideigh sem érzenek, sem mozganak, sem à magok lelkétől, sem à Christ lelkétől életet nem veszenek. Ezek fölöt ezt-is illik tudni, hogy ennek az eggyességnek ereje által, az meg hólt, meg rothadot, meg-éget, és akar hog' meg-emesztetőtt test, fel-támad az itilet napján, az örökké való dicsőségnek el-vételére. Télben az elő fák, gyümölcsök nélkül s-levelek nélkül vadnak, szélek veszek fergetegek miá láttatnak meg-

meg-hóltaknak lenni De el-közelgetvén az távasz, ismét mint régen, bimbotskájokat, virágokat, leveleket ki-botsáttyák, és gyümölcseket hoznak. Mi oká annak? Mert az elő fának tőkes dereka, és minden ágai, egyben vadnak kőttetvén az gyükerrél, aholot télben meg-marad az fának minden nedvessége, ahonnét osztán abból az egyben való kőttettésből távasznak idején meg-indúl az fának ereje az meg-virágzásra és gyümölcsözésre. Hasonlatosképpen az emberek testeinek-is meg vagyon az ő télek, melyben porra vál-

 toznak, és úgyis maradnak jó hoſzſzú ideig, de oſztán az itilet nápján, ettől, az valaſztottaknak titkos eggyeſſégektől, némű-némű JSTENI és meg-elevenitő erő ſzármazik, kivel az örök bódogságra meg-elevenittetnek. De ha mondod. Hiſzem az gonoſzok-is fel támadnak? Fel támadnak ők is úgy vagyō, az CHRISTUS ereje által, hogy mint birótól meghitilteſſenek és kárhozatra *ſententiaztaſſanak*. De az hivek az ő fel-támadásának erejéből kelnek-fel, mellyet ők veſznek, amaz bódog és fel bomolhatatlan Chriſtuſſal való eggyesüle-

sülesekből. Mert noha az vajasztottaknak testek az koporsókban, sírekben, meg-emésztetnek, mindazáltal meg-maradnak az Isten kegyelmében, és az ő kegyelmes frigy kötésében. Minekokáért mivelhogy mégh hóltokban-is meg nem fosztatnak áttól az jeles méltoságtól; nem lehet hogy mind éltig abban az romlot állapatban maradgyanak, de szükség az útólsó nápon az örök dicsoségre fel-támádgyanak. Ha ezekről jól gondolkodunk, az hiveknek nem lészen halál. Innét vagyon hogy mind az O s-mind az Uy *Testamẽt*um-

 ban, az halal álomnak módatik, az koporso ágyasháznak és ágynak: Mondom Alomnak és ágynak, kihez hasonlot senki nem látod sem kostolt életébē: az holot nagy csendességben nyugoznak az ember testének tágai, aholot sem álombéli rettégésnek sem egyéb-képpen való meghaborodásnak nincsen helye, az honnét osztán ha fel-serkennek sem betegséggel, sem egyéb gyarlósággal nem bántatnak, ha nem minggyárást az ōrōk dicsōségre mennek. Es innét megh teczik hogy az igazaknak halálok, második *gradus* legyen az ōrōk bódog-

bódogságra való fel menésre. Végezetre mivelhogy az mi Christussal való eggyessęgünkben fundáltatot legyen minden örömünk és vigaztalásunk, mind életünkben s-mind hálálunkban; mi tisztünk ezt az *præceptum*ót JSTENI felelemben tanúlnunk, és minden igyekezetünkel azon lennünk, hogy mennél jobban lehet úgy köttettessünk egyben à Christussal. Mert valakinek az meg adatik, erözvén magában annak erös bizonyságát, szintén mint amaz fö bortól az bánatos szü meg vidámodik, annak az ö lelke az bün miát való:

rettö-

 rettőgéſből, meg ſzabadittatik s meg-uyittatik. Hogy pediglen à mi Chriſtuſban, való bé-óltatta-ſunkról ne ketelkedgjünk, ſzükſęg meg-bizőyitanúk minden-náp az igaz *pœnitentiá*nak, gyümölcseivel, hogy mi az ő lelki teſtének tagai vagyunk. Ha hól oſztán vagy egyſzer az mi CHRISTuſſal való egyben kőttetésünkről bizonyoſok lejēdünk: Minket oſztán az halal meg nem rettēthet, és ſoha olly kegyetlenül lelkünket teſtünktől el-nem-ſzakaſzthattya, hogy az ISTENNEK frigyéből ki rekeſzthesſen, sőt aňak à frigy kőtéſnek ere-

jével

jével iſmegint minden bi- 77
zonnyal eggyesülvén, az
örök életre és dicsőſségre
bé-vetetnek: Mikor ellen-
ben az Iſten kötéſéből ki
reket embereknek, és à kik
az CHRISTuſon kivül hal-
nak meg, azoknak lelkek
az pokolra vitettetnek, te-
ſtek ideigh az főlben meg-
ſzenvedvén, fel-támádan-
dok léſznek az örök gyö-
trelemnek meg-ſzenvede-
ſére. Azokáért minden
embert felette igen inték:
viſellyen gondot erre hog'
az ő lelki iſméretiben az
Sz: Lélek annak bizonyſá-
gát bé óltſa, hogy ő legyen
az ISTEN templomának
elő köve, és amaz igazan
való

 való ſzőlőtőkének veſz-
ſzéje. Mert úgy fogja meg
érzeni hogy ő az ő idvőſ-
ſęgének el-vételére ſokkal
inkáb fel-indittaſsék, meg
az halálnak útólſo ſzoron-
gátáſi kőzőt is, hogy ſem
az előt való életének tel-
lyes folyasában.

Es eddig vagyon az Sa-
lomon előttűnk lévő mō-
dásának magyarazattya.

Jmmár ez után annak
gyűmőlcseiről és haſznai-
ról ſzóllyunk mellyek ſo-
kák.

Altera tractatus hujus pars de uſu gnomæ ſuperioris.

Első és fő haſzna ez, mi-
kor Salomon az halálnak
nápját jobnak mondgya
lenni az ſzűletéſnek náp-
jánal, minket akkor arra
tanit,

tanit, hogy legyen egy igaz és bizonyos út, mellyet ha kövétünk, jól és bódogúl lészen halálunk. Mert ha külömben vólna az dolog, vallyons miképpen mondhatta vólna, az halálnak napját jobnak lenni az születésnek napjánal. Mert mikor azt állattya egyszer s-mind azt is jelẽti, hogy legyen úta s-módgya, kit az ember ha követ, bódogúl fogja életet igazgatni. Jertek tehát viſgallyuk-meg ez útát, mellyet mind-az-által minékünk megh-mutogat nem az emberi okoſságh, hanem az ſzent irás, és abban az ISTENNEK ſzáva, kinek

1. *Uſus. Eſſe viam bene moriendi.*

Sed quam ſolum Dei verbum nobis monſtrat.

ſtrat, duplex officium homini impoſitum.

kinek kezében vagyon, mind életünknek s-mind halalúknak hatalma. Hogy azért az ember bódogúl hallyon-meg, kettőt kéván arra az Iſtennek igije. 1. Az halal előt helyös kezüleret. 2. Az embernek olly állapattyát, az minémüt kéván az bódogh kimúlás.

Pars prior praparatio ante mortem, quid illa quam neceſſaria.

Az halal előt való kezülés nem egyéb, hanem az meg tért bünös embernek olly cselekedeti, mellyel rendeli magát az jól meghalálhoz. Ez oly szükſęges tiſzt, hogy arra való keſzülésre Iſten törvényével kötelesztetünk. Kire az ſzēt irásnak ſok ſzép mondáſi

ſzól-

szolgálnak, mellyek nékünk az vigyazást és könyörgést, szorgalmatoson parancsollyák, hogy az mi Urunk JESUS Christusnak második itiletre való eljövetelire, mindenképpen jól keszülünk. Azok pediglen az parancsolátok minket egyszer s mind arra kötelesznek, hogy az halálra készitsük magunkat holot ISTEN akkor is arra jó él, hogy meg-itillyen. Mert valami állapatban hadgya az embert az halal úgyan azon állapatban találla őtet az útólso itilet. Míg it élünk vagyon helye az meg-térésnek, és az gonoszról az jóra való változásnak

záſnak, de az halal ſemmi változáſt nem hágy: Azért az halálhoz való készüléſt ſenki el-nem hágyhattya, valaki az ő életet bódogúl akarja el-végezni. Ez az készülés, avagy kőzönſęges avagy réſz-ſzerint vala.

Quotuplex universalis cur ea opus ſit.

1. Az kőzönſęges à melyben az ember tellyes életnek folyásában készíti magát az halálhoz Kinek ſzükſęges lenni, és ſemiképpen el-ſem hágyhatni. Ezek okai: Első, mert az halal bizonyos, és felette bizontalan. Bizonyos mivel ſenki azt el-nem távoſztathattya. De igen bizontalan három-képpen. 1. Az üdőre nézven, mert ſenki nem

nem, tudgya mikor hal- 83
meg. 2. Az helyre nézvén.
Mert azt sem tudgya senki
holot hal-meg; az agyoñé
vagy az mezőn, vizenné
vagy földön. 3. Módgyára
képest, Mert vallyons ki
túdhattya ezt, ha hirtelen
halé-meg, vagy sokáig va-
ló sinles után? természet-
szerint való halállalé vagy
erőszák-szerint valóval?
Innét az következik hogy
nékünk minden-náp ké-
szeknek kell leñünk az ha-
lálra való menételre. Mert
ha túdhatnok mikor, hól
és miképpen kell meg hal-
ni, más vólna az dologh:
De mivel annak eggyiket
sem túdhattyuk, illik min-
denfele

84 denfelé vigyáznunk, és fel-
ſerként elmével lennünk.
2. Az máſodik oká az elsőt
meg ékeſiti, meg-világo-
ſittya, ez az, hogy ez világon ſemmi nincs annál veſzedelmeſb, mint az halálhoz való készületet minden képpen hatra hádni. Mellyet illyen haſonlatoſsággal magyárázok. Mint mikor valamely embert az Oroſzlán kergetné, futtában csak nem belé eſnék egy melyſéges féneketlen kútbā; az eſés közben meg-ragadna némünémű fának az agat, és csak azon czüggené hogy az mélſéges veremběn nem eſnék: ála fele nézvén meg

látna,

látna, hogy az fának tövét 85
két egerek ragyák, eggyik
fejér s. másik fékete; fel te-
kéntvén az fának fellyéb
való again látna igen szép
lépes mézet, ő-is azért oda
fellyeb menvén, és ott az
mézben eleget evén, és az-
zál úgyan kedvére lakoz-
van, azonban oda alab az
fának tövét az két egerek
szüntelen való ragasokkal
el. meczik, hogy az az em-
ber mind. fastól az mely
kútban hámot homlok vi-
tessék nagy hirtelenséggel.
Az az Oroszlán az Halal,
az ember kit az à fene vád
kergetez, példazza akar-
mely embert valamígh él
ez földön, Az az mely kút

az pokol, az fának az ága, az élet, az két eger, az nappali és étſzakai ũdők, azoknak munkájá az fának: tövének ragaſában, az emberi életnek fen-állaſát, az lépes méz, friſs lákás tóbzodás, és ez világnak dicsőſége és gazdagsága: Ezeket ércsed azon; Mert mihelt az emberek magokat ádgyák ez világi gyönyörőſęgnek, nem vigyázván az ő halalokra, minekutánná az fának tővé elromól, az az, el-ſzákad az ő életeknek fónalá, az pokolnak álſo fęnekére, álaesnek nyakra főré. Ki vólna azért akki it nem látna, mełly nagy nehéz okai legyenek,

gyenek, hogy az halálhoz 87
kőzűletet nem illik halogatni, míghaz betegſęgek ránk nehezednek, de ſőt hogy nápról nápra és oráról orára, az halal útára kéſzicsűk magunkat? De itt azt mondhatna valaki: Szintén elégſęges, ha oſztán meg-betegűlők, ha magamat az kőnyőrgéſre és az ſzent életre fogom.

Arra ezt felelem, Jgy csallyák megh-magokat nyomorúltúl, az nyomorúlták; mert az mely űdőt magok eleiben hatarroznak, ſemmi nincs álkalmatlanb az kőzűletnek el-inditáſahoz, mert akkor az betegſęgnek faydalmaſb

 az testnek mind érzekenségit s-mind ereit el-fogja, úgy añyira, hogy az beteg, sok-fęle való gondolkodásival még csak akkor-is megh-fárad, mikor ötet vagy bárati, vag' az órvosok, vagy az tanitók-meg látogattyák, mikor azok testének avagy lelkének egességének meg-nyeresęnek, vagy meg-tártasának módgyáról beszélgetnek ő vélle. Azért míg egességünk vagyon addig készicsük árra magunkat, míg mind testünknek s-mind lelkünknek ereje helyen vagyō: vadnak ollyákis, kik mind magokkal s-mind egyebekkel ezt akarják elhitet-

hitetni, hogy az ember meg térhét, ha akar, halálának ſzintén útólſo oraján-is, mely igaz elég volna az idvőſſęgre. De ez az vélekődés felettéb hamis. Mert az megh-terés nincs az embernek maga hatalmában, hogy valamikor akarna ottán meg-térhetné: De ha JSTEN akarja, az bizonyos hogy ottán megh-lehet, mert nem az akaroje, ſem az futoje, hanem az könyörüle Jſtené. A' Chriſt ő maga-is illyen értelőmel ſzól árról, hogy ſoknak vólna akarattya az mennyeknek Országban bé-menni, kiknek iſmet nem vólna erejek árra. De

Rom: 9.16.

Luc: 13.24.

 vallyons miert? Tudni-illik ezért, mert igen késõn fogják árra magokat, mikor immár el-múlt az kegyelemnek ideje. Azért felette bálgatagok azok az emberek, kik magokat affele álommal bisztattyák, hogy az Jstenhez való teréſnek ſzintén úgy parancsolhatnának valamikor akarnak, mint egy kõtelés ſzolgajoknak. Es nyilván igaz itiletibõl cselekeſzik azokkal az JST EN, ha az õ halálok idején az kárhozatra véti, kik míg élnek és' erejekben vadnak, az Jſtẽt meg-vétik és csak semminek tarttyák: Avagy hamikor azokról betegſégekben

gekben

gekben tellyességgel el-fe- 91
letkőzik, kiknek ép és
egéſz állapattyokban ne-
héz vólt Jſtent mégh csak
egyſzer is megh-emliteni.
Ehez azt-is mondom, hog'
az à késő *pœnitentia*, avagy
ſoha avagy igen ritkán le-
het igazan való *pœnitentia*.
mert nem egeſſéges az-is',
mint ő maga-is az betegh,
ki meg-hirvadot és tőbbi-
re meg-hólt. Az meg-té-
réſnek ſzabad akarat-ſze-
rint valónak kel lenni, az
mint egéſzlen az engedel-
meſſégnek-is akkivel Jſtē-
nek tartozúk. De az mely
pœnitentia betegh állapat-
tyában tartatik az ember-
től, gyakorta kénſzeritéſ-

 bŏl léſzen, az pokoltól való felelembŏl, és az Jſten itiletinek megh-érzeſębŏl ſzármaſzik. Mert à kereſzt, az nyavalya, az betegſęgh, akarmely gonoſz *hypocritat* is, úgy meg haytogát, úgy meg-ſutal, és úgy meg álazza az Jſten kezei álat, hogy láttaſſanak nagy ſzẽt embereket is meg-haladni, az hittel, az *pœnitent*iával, és az JSTENNEK tŏb ajándékival, noha azokbã igazan ſemmi nincs affęle. Minek-okáért affęle *pœnitent*iát csak ſziñél valónak mondunk lenni. Mert az igaz Jſtenhez terŏ embernek, ſzũkſęg el-hadni az ŏ bũnét. De affele *pœnitentiá*ban

*tiá*ban az bűn hádgya él az 93
embert, ki az ő vétkeink
útait csak azért hattá-el,
mivel ő-is kénszerittetik
ez világot el-hádni. Igen
illendő dolog azért, hogy
mígh az emberek egéssęg-
ben vadnak, jó erejekben
vadnak, az Jstenhez való
térésről elmélkődgyenek,
és magokat az halálhoz
addig készitsek míg az ha-
lálnak nápja, és az beteg-
sęg őket meg nem nyom-
ja. Az kik az kereszt fán
függő tolvaynak példáját
forgattyák, azoknak azt
mondgyuk, hogy az à tol-
vay tizenegy órakor hivat-
taték, kinek tizenkettő-
dikben kelleték meg-hal-

ni, azért annak az ő megh-
téréſe tellyeſſęggel csudá-
látos és rēd-kivűl való va-
la. Es hogy az úgy lenné,
annak főképpen való oka-
is vala; az miért oly kéſőn
akara az Ur Chriſtus azt
el-hini. Tudni-illik mert
akkor az Chriſtus állapat-
tya feletté nyomoruſá-
gos vala, teczek azért az
Urnak, az ő kénſzenve-
déſęnek erejét az ſzerint
megh-mutatni, hogy az
Chriſt' kereſzt fájá kőrűl
állo emberek, azt az tol-
vayt látván, és añak ſzávát
halván, az Chriſtuſt Ur-
nak, meg-váltónak és id-
vőzitőnek iſmernek leñi.
Jgen heltelen azért rend-
kivűl

kivül való példával, rend- 95
szerint való *regulát* éppiteni. Azért immár mivelhogy bizonyos, az közönséges keszületnek szükségesnek lenni: lássuk továbba, miképpen kell azt rendelni.

Az hogy helyösön legyen, imez öt dolognak végh[illegible] vitelére kell vigyáznunk, életünknek tellyes folyásában. Első, Az halálról való elmélködés. Mert micsoda az keresztyén embernek élete egyéb ennél? Ennek az Kereszténi tisztnek igen emlekezetes példájá *Arimathiábéli Joseph*, akki jó egésséges állápatban lévén

Ad illam instituendã quinq; requiruntur officia.

1. *Mortis in vita meditatio.*

 magának merő kőziklából koporſot meczetet vala az maga kertében, kétſęghnélkűl ez végre, hogy az halálnak emlekőzeti ſzőme előt forganá, jó ſzerẽcsés állápattyábãis. Haſonlátosképpen à Poganyok kőzőt az *Philoſoph*uſoknak, igen fő gondolkodáſi vóltanak az halálról, de mivel az Chriſtuſt nem iſmérték, őrők életek felől ſemmi tőkélletés vigaſztaláſok nem lehetet. Hátra hágyván azért azokat mint vákokat, mivel hogy iſmérjűk az Chriſtuſt, és őtet magűkhoz hittel kapcsoltuk, oly dolgokról illik el-mélkődnűnk az mi azok-

azoknak meg csak el-mejekben sem ötlött, úgymint az halálnak okáról, mely az bün, annak-utáńá az halál ellen való orvosságról, tudni-illik az UR Christusnak átok alá vettetöt halálárol, átok alá vettetötnek mondom, az ö réá nehézittetöt halálnak és büntetésnek nemére nézve, ki azért mi réánk nézve megh-áldattatott: Harmadszor, az halálnak el-következéséről és jelen voltáról, melyről akkor el-mélködünk igazán, ha minden-nápi cseleködetinkről számot vészünk, (de itt az JSTENNEK kivált-képpen való kegyelmére

 mére vagyon ſzükſégünk) nem különben mint-ha mindenik jelen-való náp, az mi halalunknak lenné nápja. Ha fekünni megyünk hálo-házunkban, ſzorgalmatoſon meg gondollyuk, hogy meg-eshetik ez, mert az ágyunkból tálam többször fel nem kelhetünk: Avagy ha felköltünk azt viſelljük előttünk hog' netálantán többször az mi ágyas házunkban az nyugodalomra bé nem mehetünk. Az halálról pedíglen effélé elmelködés' nékünk nagy haſznunkra vagyon, és az embernek életében ſokféle gyümölcsöt-hoz. Elsőben

sőben haſznos árra, hogy magunkat meg-alaſzſzuk az JSTENNEK hátalmas kéze álat. Példát ſzolgáltat nékünk árra *Abraham*, ki ezt mondgya vala Jſtennél beſzélvén: Jmé őrömeſt ſzóllanék az én Uramñal, noha por és hamú vagyok. Aholot ezt méltó jól eſzünkben veñünk, miképpen alázta vólt meg magát, az az Nagy ſzent ember, jól meg-hányván vetvén hálándo állapattyát. Hogy ha minékünkis adatnék, életünknek mindenik nápját, utólſo napunknak vélni, mi-is megalaſznok magunkat felette igen, mint az Páva, akki

Hujus meditationis fructus 1.

Gen. 18. 27.

ki mikor tündöklő tollaynak sátorat fęje főliben fel vonsza, meg-tekéntvén rusnya lábat, meg-szomoródik le-bocsáttya sátorát, meg-alazza magát. Mint Sz: Jób mi is az faydalom miat, az hamúban hevernénk. Másodszor az az el-mélkődés segiti az *pœnitent*iát. Mert mikor

Jon: 3. 4 Jónas az Ninivebélieknek azt mondotta vólna, még négyven náp vagyon hátra, Ninivének romlása lészẽ, sákban öltözének hamúban ülének, és az ő igazan való megh-teréseket azzál mútatak-megh. A-

I. Reg: 21. 27. chabnak-is mikor Jllyés azt hirdette vólna, hogy

Jeza-

Jezreëlnek kő-falai előtt
fogna hevérni, sőt az A-
chabhoz tartozok kőzzűl
valakik meg-halnának az
váraſban, azoknak teſtő-
ket az ébek, de az kik az
mezőn eſnének-el, az éghi
mádarak ennék-meg, igen
meg-alzza magát, és úgy
kézde könyőrgeni, hogy
igy ſzóllana felőle Isten,
Jllyéſnek. Láddé mint
meg-alázta magát Achab,
az én ſzinem előt? Holot
azért az halálról való el-
mélkődés, oly igen hatha-
tó vólt az embernél, kiben
az kegyeſſégnek, csak mi
kicsin réſze ſem vala, meg-
gondolhatod az igazán.

Jsten-

JSTENhez tért emberben, mely nagy ereje és haszna legyen annak, az Jſtenés életnek jó móddal való gyaporodasára? Hármadſzor nyilván-való dologh ez, hogy az halálnak illyen el-mélkõdeſęvel, az mi ſzũvũnkben némũ-némũ ἀυϑάλμια, az magunk állapattyával való meg elegõdés ſzármazik, hogy valami állapátban tárt minket az JSTEN, mindenkor azt csẽdeſz elmével viſellyük. Jgy amaz igaz Job annak meg-gondolasával, noha feletteb nyomorúlt állapáttal vala, magát igy vigaſztallya vala. Mezitelen jõttem, úgy-mond, ki az

Job. 1. 21.

én

én Anyámnak mehéből, és iſmét mezitelen térek odá &c. Légyen áldot az URnak az ő neve. Es nem-is kétſęges, hogy ha ez gõdolátot ember gyakran el-mejében forgattya, tudni-illik, hogy az meg-halo emberek az ő jávokból magokkal ſemmit el-nem vihetnek, akar-mely nagy ſok kénesek legyẽ-is, tõbbet egy lepedőnél, avagy egy fá-ſzekreñél, akkiben ſzoroſsán léſznek bé-tétetvén, nyilván le-teſzik az Aránynak feletteb kévánságat, és el-hadgyak ez világnak feletteb való ſzeretetit. Jnnét azért megteczik, mely nagy ereje legyen.

 gyen effęle elmélkŏdéſnek az ISTEN ajándékinak bē-nůnk mind fel-ſerkenteſę-re s-mind még tŏbbiteſę-re. Es továbba, ezt az elsŏ tiſztet ti néktek én igen *commend*álom; és titeket intelek felette igen, hogy abban ſzorgalmatoſon gyakorollyatok magatokat. Hogy pediglen annak gyakorlasának magatokat egéſzlen néki adhaſsátok, kettŏt kel cselekŏdnetŏk. Elŏſzŏr ſzůkſęg hogy azt az ártalmas hitelt az ti ſziveitekbŏl ki ſzaggáſsátok, mely nem egyéb hanem, mikor az ember magát igen áldgya, és magának nagyot tulaydonit: és no-

ha

ha eggyik lába az koporsoban legyen, mind-az-által ő magának azt igiri, hogy az ő halála nincsen oly igen kőzel. Mert aligh találsz oly megh vénhűt embert, ki azt nem velné, hogy még esztēdeig el-élhetné. Jól-lehet nehéz és kegyetlen az halal, hogy senkivel az halando emberek kőzzűl szővetséget nem akar szerzeni. Mindazáltal az *Esaias* Prophéta, az hitetlenekről azt mōdgya, hogy az halallal frigyet kőtöttek vólna. Azért mondhatnad: De vallyons mi képpen lehet az? Tudni-illik az szővetségh származik csak gonosz embe-

 emberek imagy *natio*iból, kik vakmerőképpen hittek azt-el, mert az halal nincs ő hozzájok oly közel, noha láſſak ſzömökkel hogy minden emberek megh-halnak valakik élnek ez földön. Példa vagyon erre az gázdagról való példa beſzédbē, ki nagy ſok gazdagságot gyöytven magának, igy beſzélget vala az ő lelkével: En lelkem ſok javaid vadnak le-téve ſok eſztendőkre, nyugodgyál, egyél, igyál, gyönyörködgyél, holot mind-azáltal úgyán azon értſzaka, ki költözek teſtéből az ő lelke. Holot pedig ez gyárloság, minden ember el-

mejé-

mejében ott legyen, azzál
nékünk szüntelen kel har-
czolnunk, és minden kö-
vet meg kel mozdítanúk,
hogy az az gondolat mi
bennünk meg ne gyüke-
rezzen, s meg se álhasson.
Mert valamigh annak mi
bennünk helye vagyon,
soha magunkat az halál-
hoz helyösön nem keszit-
hettyük. De sőt inkáb oly
gondot vegyünk magunk-
ra, az minemüt olvasunk
Hieronym⁹ Doctor felől, Mert *In Epist:*
ki akar vigyazot, akar alut,
vagy akar mit müvelt e-
gyebet, teczét néki mint-
ha a trombita szót hallana,
az ő füleiben illyen szó-
latnak zöngeséyel: *Surgi-*

te

 te mortui, venite ad judiciũ.
Kéllyetek fel halottak, jertek elő az itiletre.

Es hogy ebben való magatok gyakorláſat ne rőſtellyetek, ſzűkſęg Daviddal eggyűt valóban kő-
Pſal: 39. 5. nyőrgenőtők. Ád tutomra Uram az én életőmnek vegét, hád értſem mi legyen az én nápjaimnak mérteké. Es Moyſeſſel;
Pſ: 90. 12. Számláld-meg az mi nápjainkat, hogy tudhaſſuk azoknak ſzámat, hogy járhaſſunk bőlcs ſzűvel. De ezt mondhatna talam valaki. Miért kőnyőrgenek az emberek JSTENNEK azon, hogy meg-tanittaſſanak életeknek nápjainak meg-

meg-ſzámlalására? Avagy magoktól csak annyi eſztendőket és napokat ſem, túdnaké megh-ſzámlálni, kik oly bőlcseſęggel birnak, hog' mind az főldet s. mind à forgo égeket megmerik, azoknak nag'ſagat, magaſſágat, ſzéleſſęgét, hoſzſzuſágat, moſzgáſat, à csillagoknak járáſat, egymáſtól való távól létet, mind jól túdgyák? Igen-is mélto és ſzükſęges-is Jſtẽnek azõ kőnyőrgeni: Mert noha néha mint egy múlolan kőzőnſęges gondolkodás őtlik elménkben az mi életünknek vége felől: mind az-által ha az ſz: Lélek minket nem tanitand

és nem oktatand, abbéli tiſztünknek mint kelleſſék meg-felelnünk, ſoha álkalmatoſok nem lehetünk árra, hogy az halálnak közel való vóltát és hirtelen ránk való jöveſet az mi ſzívünkben bé-veheſsük. Azért illik könyörgenünk Iſtennek Daviddal és Moyſeſſel: hogy annak értelme az mi ſzívünket kegyelmeſen megvilágoſicsa és bé-tellyeſicse, hogy igaz itiletben leheſsünk, és külön-külön mindenik nápot és orát, az mi utólſo napunknak es oránknak tartſunk.

2. *Officiũ ad gen: prepar:*

A' mi második tiſztünk, mely az közönſęges keſzü-

ſzűletre tartozik, ez, hogy kiki nápról-nápra, az ő halalának erejét meg tőrje, és meg-erőtlenicse. Minek-okáért kérlek fordicsátok ide egy keveſe az ti elmeiteket. Tudván az Philiſtæuſok Samſonnak nagy erejét, útat kereſnek rá, miképpen tudhatnak-megh, az ő teſtének mellyik réſzében vólna az à nagy erő: Vegére menvén annak hoſzſzu hajában, avagy üſtökében vólna, ſoha addigh nem nyugovának valamígh fejéről hoſzſzu haját le-nem borotváltaták. Jgy mi réánk-is el-jő az à mi nápunk, mellyen az kegyetlen ha-

 lallál szőmben kell szállanunk, és ha valaha tanúltuk vólna az bay viadalnak mesterségét, nyilván akkor azzál bayt kell vinunk. Mi réánk nézendő dolog tehát ez, jő idején hogy meg-viſgállyuk holot légyen az halálnak az ő ereje, melynek vegére mẽvén, ottán minden kesedelem nélkűl, Samsonnak az hoszszu hajáit el-metélhettyűk, erejétől, fegyvereitől ottan meg foszthattyuk, és oly igen meghertlenithettyük, hogy minket semmiképpen megnem győzhet. Hogy annak vegére meheſsünk, Dalila nélkűl annak viſgálasára

nem

nem ſzükölködünk. Mert jelen vagyon az Jſtennek igije, kiből igen nyilván és világoſon meg tanittatünk, miben helyheztetet legyé az halálnak az ő ereje, tudni-illik az mi bűneinkben, az mint Sz: Pál bizonyittya, hogy az bűn legyen az halálnak öſztöné. Holot pediglen ez bizonyos legyen, hogy minden embernek halalának ereje, az ő tulaydon bűnében legyen helyheztetvén, kévántatik felette igen hogy minden gondviſeléſt és üdőt árra fordicsunk, és oly orvoſságot ſzerezzünk, kivel az mi bűneink tellyeſſéggel el-töröltetteſſenek.

Arra azért imez két maga gyakorláſt nem kell hatra hádni: kinek eggyik ez, hogy el múlt vétkeinknek nevével magunkat megálazzuk felette igen, megiſmérvén azokat és valláſt tévén az mi ſzűvünkben azokról, és kérvén bocsanattyát azoknak Jſtentől álázatos könyörgesünkel; Az máſik iſmet ez, hogy az Jſtenhez térvén, az után oſztán el-rendellyük és eltökellyük magükban, hog' nagy ſzorgalmatoſsággal az ISTENNEK ſzentſéges' igije ála adgyuk ſzűvünket, és az mellé rendellyük életünket. Es illyen okkal az halálnak ereje fő módon meg-

meg-rontatik, és az az hatalmas és kegyetlen ellenség el-annyira meg-szilidittetik hogy szőmben meheſsünk azzál nagy bátorſaggal, és győzödelmet-is veheſsünk rayta minden bizonnyál. Minek-okáért intem erre-is felette igen ti kegyelmeteket, ebben ti magatokat ferinyen viſellyetek, életeteknek hátra maradot réſzet tellyeſſéggel ebben tőlcsétek. Mert ha kinek úgyé vólna. valamely kegyetlẽ tekénteti mérges ſárkánnyál avagy kigyóval, és azzál oly okálat kellene vini s-hárcsolni, hogy avagy megőllyé azt, avagy ő néki kel-

 lesſęk meg-halni, ſoha annak az embernek ennél haſznoſab dolgot nem mondhatnánk, mint hogy annak vagy nyelvét, vagy teſtének más réſzét, melyben annak az mérge ſzokot lenni, mennél hamareb el-vágna. De az à Sárkány, kigyo avagy Scorpio az Halal; annak mérges fulakja az magunk bűne minket azzál ſertőget, sőt meg is ől azzál. Nó tehát mindē keſedelem nélkűl, ezt az ő fulakját meſſetekel. Fegyvert kévánſzé hozza, kivel az Baſiliſcuſnak mérges igyekőzetit ronthaſsad? Amaz fellyűl meg mōdot tiſzteknek gyakorlási-

láſit ved elő. Soha arra ſem alkalmatoſbat, ſem méltoságoſbat nem talalhatz. Nem tudtade az Iſten akarattyát? az ő igijenek halgatásának és ſzent tiſztiletinek gyakorlásának el mulatója vóltalé? Az Jſten ſzent nevének meg mocskolója vóltalé? Az innepnek meg-tőrőjé, ſzűleidhez és az fő gondviſelőkhőz, engedetlené, gyilkos, parázna, lópo, hamis tanu, gonoſzúl kévánoja felebaratid javainak, vóltalé? Hád-el ezőket az bűnőket, és azokkal-is hamellyek ezekhez haſonlok vóltanak te benned, azokat az te ſzűvednek

mezejéből gyükereſtől ki ſzaggaſſad, és magadtól nagy meſzſze hannyád. Es hogy az halal mind annyi fulakival ſertögethetetv vólna meg tégedet, azt elhidgyed magadban, az tev lelkedet is meg-ölvén örökké. Azért el-tavoſztaſd, csak egy bünöd ſe legyen oly, kire nézvén magadat meg nem álaznad, és akkiről igazan való *pœnitentiát* nem tartanál. Mert mikor az halal valakitv meg akar oſtromlani és meg akar ölni, akkor azt az fegyvert, kivel avagy magát erősicse, avagy az embert ſertögéſſe, úgyán azon embernek kezéből véſzi el:

véſzi-el: Nem-is árthat mi-
nékünk más egyéb-képpẽ,
hanem csak az mi bűne-
inknek erejével, mert mi
balgatagok azokat mi ma-
gunkban igen ſzerettyük:
Uyitom azért és viſzontág
ti néktek ezt hagyõ, hogy
gondot viſellyetek azok-
ról az mellyekről oda fel
intéſt tőttem, te azokat
tellyes és haylãdo lelkődd-
del kövеſſed; Azokra for-
dicsad tellyes elmédet éle-
tedet, egeſſégedet; hogy az
halált minek-előtte meg-
halnál, meg erőtlenicsed
és meg-roncsad. Az mely
kigyo mérgétől meg-foſz-
tatot, akar ki-is azt kebe-
lében bántás nélkül hor-

 dozhattya; úgy miis kebelünkbē bocsáthattyuk az halalt, s nem bánthat, bátorságoſon maradhatunk attól, noha minket hoſzſzu labain fútvā kergeſsē, el-érjen, és à mi teſtünkön hádgya az ő közel vóltának éktelen jelenſęget, és belenk fúja, sőt ráytunk hádgya az ő mérget. Továbba mivel-hogy, az oda fel elő ſzámlált tiſzteink nékünk felettéb ſzükſęgeſsek legyenek: Hózok elő még-is egy néhány erősſęgőket, hogy meg teſſek azokból, azoknak ſzükſęges vólta. Azt kel vala cselekődni embernek mindennáp, míg egeſſęge vagyon,

valamit

valamit halálakor fog cse- 121
lekődni. Túdgyuk pedig-
len hogy amaz igen feſlet
életben elő emberek is',
kik mikor láttyák, hogy
már megh kell halniok,
mely igen kőnyőrőgnek,
egyebek kőnyőrgéſet-is'
mint kévánnyák, *pœniten-*
tia tartáſra, és Jſtenhez va-
ló teréſre, mint igirik má-
gokat, fogadáſt téven ár-
ról, hogy ha JSTEN az ő
életeket megh-hozzabbi-
tana, jó cselekődetekkel,
úgy meg-ekeſitenek hitő-
ket, hogy Jſtenhez való te-
réſek mindenek előt világo-
ſon meg-teczenek. Mél-
tó azért minden üdvőſſé-
gére igyekőző embernek,

 minden-náp ázokat cselekődni! Végezetre ez-is igazan való mondás, hogy valaki halála után élni akar, és kéván igazan való életet élni, meg kel annak hálni míg él, túdni illik az ő bűneinek. Kérlek mond megh kévánodé örők életedet? Az égekben ohaytozáſſal kévánkozzal, bűneid bocsánattyát kérjed, és jól meg-láſd, hogy míg élſz, meg-haly az bűñek. Amaz hámis Prophéta Bálam, kéván vala meghhalni az igazaknak halálával. De jáy! csak heában lőn. Mert nem vala ő néki kédve ahoz, hogy az igazak életet élne. Mert ez el-

tőkel-

tőkellet dolog vala ő nála, hogy varaſlasának, és főſvéſegének régi útat mind halálig el-kővetné. Az igaz embernek élete pedigen fügh, ſzűvének bűnei miát való álazatoſſagában: és életének ſzorgálmatos meg-jobbitásában. Ha azért kéváns meghalni igazaknak halalával, azt cselekedgyed, hogy az te életed legyen ollyan mint az igazak élete. Hahol ezt el-végezted léſzen, hogy hamiſſaknak életet éllyed, úgy érdemed ſzerint, hamiſſaknak halálatis várjad mágadra. Ne feleyts-el az miket mődok: és ne vellyed elégnek az

JSTEN

Jsten szavat hallani, hanem meg tartani. Mert

Eph: 4. 21. 22. baran nagy bölcs értelemmel biró ember leg', mind az-által bizonyos ez, hogy te az te tudományodban fellyéb semmit nem éppültél, hanem az mit életeddel meg-mútatandaz.

3. *Officium general: prapar:* Hármadik tiszti az hiv embernek, az halálhoz való közönséges kezületinek ez, hogy mindgyárt ez életben, az örök életnek elsö *gradus*ára legyen az fel állás. Mert oda fel meghmondok, hogy az örök életnek három *gradus*a legyē, mélynek eggyik ez életre tartozik. Mert valaki az örök és bódog életben

kéván

kéván élni; szükség, hogy az el-kezdéſt mútaſſa az ő bűneinek koporsójából való fel-támadásának, mélyben őtet az ő rómlot természeti le-nyomta vala, és úy életet kézgyen, az mint az mennyei jelenésről irt könyvben olvaſſuk. Bódog és szent az kinek részе vagyon az első feltámadáſban, mert azokon nincsen hatalma az második halálnak. Szent Pál-is az Coloſſabélieknek azt mondgya vala, hogy ők meg-szabadúltak vólna az sötetségnek hatalmaſſagából, és az JSTENNEK szerelmes fiának Orszagára által költöztettenek vólna.

Apoc: 20.

Col: 1.13.

 na. Az Ur Christus is azt
Luc. 17. 21. monda az Sidoságban való *Ecclesiá*nak; Az Jsten-nek Országa (úgymond) ti közöttetek vagyon.

Ezt pediglen az életnek első *graduſ*át elsőben akkor érjük el, mikor Pál Apostollal ezt mondhattyuk igazan, Nem én élek, hanem él az Christus énbennem: Az az, érszem azt rész-szerint, az én megh-szenteltetet lelkem ismé-retinek bizonyság-tételéből, rész-szerint az *experientiá*ból, hogy az én megváltó Christusom, az ő szent Lelkével igazgattya, gondolátimat, akarátomat; indulátimat, és mind te-

stem-

ſtemnek s-mind lelkem- 127
nek erejét, az ő ſzent aka-
rattyának dicsiretes parã-
csolattyára. Hogy pedig-
len ezt magunkról igazan
mondhaſſuk, kévántatik
árra az JSTEN ingyen való
ajándékinak háromfele
neme, mert azokból telik
ki az életnek amaz első
*grad*uſa. Az első ajándék
amaz ůdvőſſęges iſméret,
mellyel bizonvoſon tud-
gyuk és el-tőkellőttůk,
hogy az UR JESUS Chri-
ſtuſnak ſzent Attya, mi-
nékůnk is Attyánk, az UR
Chriſtus az ő fia nékůnk
meg-váltonk, az Sz:Lélek
mi vigaſztalónk. Ez az iſ-
méret hogy réſze legyen

az

az örök életnek, az Christusnak, az szent Jánosnál való mondásából meg-teczik. Ahól igy szól: Ez az örök élet: Az az, az örök életnek elei, és abban való bé-menés, hogy csak te egy amaz igaz Jsten, megismérjének, és á kit el bocsátottal az JESUS Christust. Az másik ajándék, az Lelki ismeretnek csendesſége, mely minden értelmet fellyül halad. Azért mondgya Sz. Pál, hogy az JSTEN Országa legyen igasság, és békeſſég, tudni illik az Lelki ismeretnek békeſſége, és öröm az Sz: Lélekben. Mert az Lelki ismeretnek rettögtetése,

Joh: 17. 3.

Phil: 3.

Rom, 4. 17.

mely

mely az bűntől ösztenöztetik, élei az halálnak és az veszedelemnek. Ellenben à lelki ismeretnek békessége, eredetet vévén az Christusnak vére hullásából és halalából, élet és tellyes bódogság. Hármadik ajándék az szent Léleknek vézerlése, mellyel viseltetik az embernek szüve és élete, az JSTEN igije szerint, és ahoz rendeltetik mind jobban jobban. Mert à mint ezt is Sz: Pál mondgya: Valakik az JSTEN lelkétől viseltetnek, azok az JSTENNEK fiai. Ezek mivel mind ez szerint legyenek; tudnillik, ha az örök életben

Rom: 8. 14.

része-

részesek akarunk lenni, az bódogh és örök életet itt kel el-kezdenünk, minekelőtte meg-hálunk, árra gödot kel viselnünk, hogy két tevölgéstől az mi szívünket meg otálmazzuk. Eggyik tevölgés ez, hogy az ember bé-nem megyen addig az örök életben míg meg nem hal. O teméndek hazugság! Mert mit monda az Christ' Zachæusnak? Ma adaték-meg üdvessége ez háznak. Jelentvén azzal, hogy az embernek meg-bódogulása akkor kezdetik-el az URTÓL, mikoron az Evangeliumnak hirdetése által hathato-képpen hivattatik, Azért

ért valaki ůdvőzůlni akar
halála után, annak az míg
itt él, meg-kel érszeni ůd-
vőssęgének első sengejét.
Szůksęg mondom ez élet-
ben el keszdessęk añak ůd-
vőssęge, az ki azt ez élet
után el-akarja venni. Ho-
ot az Christus ezt mond-
gya: Bizony, bizony mon- *Joh. 5. 24.*
dom, valaki halgattya az
n beszédemet, és hiszen
bban akki el-bocsátot
ngemet, annak őrők éle-
e vagyon, tudni-illik ez
elen való életben. Az má-
ik tevőlgés az embert il-
yen értelemben tarttya,
hogy az akar minémů éle-
et élt legyen, csak hogy
halálakor szőmeit az égh
fele

 fele fel emélvén, ez ſzókat mondhaſſa. Könyörüly én raytam URAM, avagy maſt ehéz haſonlot, az ottan minden kétſég nélkül üdvözül, és meg-bódogúl: ô bálgatag és veſzedelmes veleködés! Mert ſzintén annyit téſzen ez mint-ha az lopo azt mondana, No! El-töltöm az én életemet lopáſſal, prædaláſſal, az birónak ſem *ſententi*ajától, ſem *executio*jától ſemmit ſem fęlvén: mert mikor az laytorjan az akaſzto-fá ala állatnak, akkor könyörgök az birónak, és minden bizoñyal kegyelmet nyerek fejemnek. Avagy nem veſzedelmeſe ez

az

az okoskodás? Avag' nem hasonloje ehéz azoknak az embereknek állapattyok, akkik az ő üdvösségekre gondviseletlenek, és röstök. Mert baran téli torakkal kiáltsa ezt valaki halálakor, Könyörül én raytam URAM JSTEN, mind az által örökké elveszet, ha ez világon halála elöt, az örök életnek elsö *gradus*ára fel nem lépik. Mert nem minden à ki azt mondgya, URAM, URAM, megyen-bé az ménnyeknek Országában, hanem akki az én mennyei Attyámnak akarattyát tészi, azt mondgya az UR Christus. *Matt:7.21*

O Negye-

Negyedik tisztünk ez, hog' míg ez földen élünk, minek-előtte úgyan valóban meg-halnank, magunkat ősztönözvén, tanúlyunk lássan lássan jóbban jóbban meg halni. De vallyons s-azok az kik az pallya futaſsbéli harczhoz rédeltettenek nem, gyakorolhattyaké mágokat az futás előt mígh az pallyat futtyak, hogy jatékos győzödelmet végyének? Igy nékünk-is' el-kel kezdenünk az meg-halaſt, míghélünk, hogy osztán életünknek végét el-érven, úgy hallyunk-meg, hogy örökké győzödelmesek legyünk, és' tökelletesen

meg-

meg-bódogittáſſunk. Ha 135
kérded, miképpen kel an-
nak leñi? Pal Apoſtól meg
tanit minket árra az maga
példajával, mikor azt
mondgya; Nápról nápra
meg-halok az dűcsekődés
ltal, mellyet birok az mi
URUNK Jeſus Chriſtuſban;
Aholot nem érti csak az
eſzedelmeket, mellyeket
ivatallya, mellet ſzenve-
et, hanem érti ott, min-
en haboruságiban, és
yomoruságiban az meg-
aláſra való kéſz elméjét.
Mert akkor kezdűnk jól
meg-halni, mikor mind
eſtűnknek, s-mind lel-
űnknek, haboruságival,
ol élűnk és azokat, béké-

 vel szẽvedgyük, és az minket sanyargato JsTENNEK keze álat magunkat megálazzuk. Valaki erre igyekõzik, bizonyára az, jó pallya futásra indúlt. Hogy pedig az nehézeb bũnöknek meg-halhas, az aprolék vétkeknek meg-halalasitásan kel el-kezdeni, mellyeken ha gyõzõdelmet vehetünk, könnyeblészen osztán az nagyob bũnöket-is meg-gyõzni. Jgy az te szũvednek ha nehéz, az mindennél nehézeb gonoszt el-szenvedni, úgy-mint az halált, tanúlc megh-elsõben az aprolék haboruságokat békével szenvedni, az minémũek

az

az testnek betegségi, az lé- 137
leknek haborúi, marhaid-
nak kár-valláſi, javaidnak
és baratidnak vagy kedves
házad nepének el-veſztesi,
mert ezek te ráytad mint
egy nemünemü halal gya-
nánt lehetnek; Azért né-
künk magunkat illyen kö-
nyü halálokhoz hozza kel
ſzóktatnunk, hogy amaz
nagy halálnak el-ſzövede-
ſére-is elegségösek lehes-
sünk. Ez életnek is meg-
vadnak az ö nyavalyai,
mellyek az halálnak köve-
ti, minket illet elsöben azt
meg-tanúlni, miképpen-
kel azokat bé-fogadnunk
mint valami elöl járókat,
hogy az halált úgy-mint

 magát ágázdat, mikor eljő méltosága-szerint tarthassuk. Ezt meg tartotta eszősön *Bilneus* Martyr kinek-előtte meg-égettetnek az ő újját gyakran gyakran à gyérttyában sütí vala, nem csak azért hogy meg-probálna álhatatosságat és erősséget, hanem hogy magát idején hozza-készitené, és ollyan meg-szokot dologgal magát meg-kemenyitené, az halálban nagyob kén-szenvedéseknek el türesére. Meg-érted négyedik tíztedet, te dólgod azt hűségesen megh-tanúlnod, és előtted viselned, mert soha külömben nem lehe-

tünk

tünk elégségesek, hanem ha elsőben az életnek haboruinak szenvédesiben jó maga gyakorlottak leszünk.

Az ötödik tisztet Salamon adgya elönkben, mikor azt mödgya: Valamit akarsz cseleködni az te kévánságod-szerint azt cselekedgyed, (fordits ide elmedet) mert semmi cseleködet, okoskodás, tudomány és bölcseségh nincsen az koporsoban ahova menendö vagy. Jllyen értelemmel szól szent Pál-is ezt mondvan; Míg üdönk vagyon réá jól tegyünk mindenekkel. Azért ha valaki vagy az *Ecclesiá*hoz,

5. *Officium gener: praparat:* *Eccl:* 9. 12.

Gal: 6.

vagy az Pólgari-társaság-hoz, vagy egyéb kőz emberhez jó akarattal akarlenni, idején cselekedgye azt, és az ő ereje-szerint, hogy azt az halal el-ne bonthassa, s-meg-se előzhesse. Akkinek fő gondgya erre lészen, hogy ezszerint éllyc életet, az semmit ne kételkedgyék, hog' életet vigasztalásnak bőségével és jó lelki ismérétinek csendességével, nem végezne.

De speciali ꝑparatione appetēte valetudine.

Eddig vagyon azért az kőzőnséges kezűletről való tanitasunk: Kővetkőzik az kiváltképpen való, mellyel élni kel mikor miréánk betegség és nyomoruság kővetkőzik. El-

Elsőben itt azért azt mutatom-meg, mi legyen árról az Papisták értelme; Annak-utánna szólok árról, mi legyen annak igaz és Szent Irás-szerint való módgya. Ha mikor valaki halálos betegségben vagyon, az Pápasok akkor az betegnek három dologról adnak parãcsolátot. 1. hogy meg-gyoñyék, főképpen hogy ha (az mint szólnak) magát halálos bűnben eytőtte. 2. Hogy az óltari szẽtséget el-vegye. 3. Hogy szentelt olayit kérjen, az az, az mint ők szólnak. Az utólso kénetnek *Sacramentumat*.

Papistarũ Setentia.

Az gyonás ő nálok nem

egyéb, hanem az Papnak
elötte, minden te bűneid-
nek elő számlalása, az vé-
gre hogy azoknak bocsá-
nattyát nyerjed. De effélé
gyonás ellen, sokfele erős-
ségeket hozhatunk. Mert
először, azt sem az JSTEN
parancsolattya, sem az
JSTEN igijében való példa
helyésnek nem hadgya.
Jól-lehet ők azt állattyák,
és ez szerint igyekőznek
azt meg-erősiteni; valaki
halálos bűnben eset, añak
az JSTEN tőrvénye szerint
*pœnitent*iát kel tartani, és
kőteles árra hogy meg-bé-
kéllyek Jstennél. Az Jsten-
nél való meg békéllésnek
pedigien szükséges ezkő-
ze,

ze, az kereſztſęg után nem egyéb, hanem minden mi bűneinknek elő ſzámlalá-ſa, és az Papnak fűleben való ſugáſa. Mert az Chriſtus az Pápokat rendelte biráknak az egéſz föld-kerekſęgen, úgy mondanak, illyen hatalmat adván nékiek, hogy valaki az kereſztſęgnek fel vétele után vetőkben eſik; az ő itiletek és *ſententia* mondáſok nélkűl meg nem odoztatik. Es mivel-hogy igazan való itiletet nem tehetnék, hanem ha az embernek bűneit értik: Tartoznak azért mindenek valakik az kereſztſęgnek felvétele után el-eſnék az

 JSTEN igijének parancsolása szerint, minden ő bűneiről hogy az Pápot bizonyossa tegye. En árra igy felelek: Hogy hámis ez az mit állatnak, hogy az Pápok oly birák legyenek, kiknek hatalmok legyen az emberek bűneinek megviſgalasára, ollyan tulaydonsággal, hogy vagy megbocsátanak azokat, vagy megh tartanak. Mert az JSTENNEK igije ſemmit tőbbet nem parancsol az embereknek, ſem hogy tőbbet hidgyenek, hanem csak, az Jſtennél való megbékélléſnek Evangelium ſzerint való ki ſzolgáltatását: melyben nem az maga,

nevével szólnak, és az ő igijéből illēdőképpen *prædi*kállyák, hirdetik, meghbizonittyák, hogy csak az JSTEN legyen az, akki meg is bocsáttya s-meg is tarttya az embereknek bűneit. De az bűnőknek megbocsátása-is megh-hirdettethetik, igaz itilet-is lehet akar-mely embernek állapattya felől, ha szintén valamely nevezetes vétkeknek elő számlaláſa nem-lőt-is. Mert valaki igazan és szűve-szerint bánkodik némely vétkein, ha csak keveſekē-is, úgyan à minden bűnein egy árant bánkodik. Másodszor, Az az

Gyonás el-rõtatik az Prophétáknak és Apoſtoloknak ellenkezõ példajokkal. Mert õk nem csak külön-külön némely embereket, hanem egéſzlen való *Eccleſiá*kat-is meg-odoztanak, ſemmi, ſugo gyonaſt nem kévánvan azoktól. Nathan *Propheta* Davidót, két nagy halálos-bünrõl, mikor meg fedde, meggyõzettetek lelki iſmérettiben, fel-kiálta, vetkõztem, úgy-mond, ottan mindgyárt, minden tudákozáſt õ felõle hatra hagyvan, JSTEN beſzédével az õ büneinek bocsánattyát hirdete. Hírmadſzor nem hozhatnak à Pápaſok ſemmi hite-

2. *Sam*: 22. v. 13.

hitelés bizonyságot, kivel megh-mútassák ezt az ő gyonásokat az Apostolok idejében-is vagy az után à Christus *Ecclesia*jában fenlőtnek leñi, minek-előtte az Christus szűletése után őt száz, vagy hat száz esztēdők el-múltanak vólna. Mert az minémű gyonás akkor fen forog vala, avagnyilván lészen vala az *Ecclesiá*ban, avagy valamely közönséges bűnek bizonyos emberek előt lészen vala titkoson valo meg-jelentése.

Hogy pedigien szükségképpen kötelesszik az halálokhoz közel levő betegőket, és tulaydon magokat,

kat, hogy az óltári szentséggel (az UR Vacsorájával) éllyenek; annak az ő cselekedeteknek okát semmi uton meg nem mutathatják. Mert nem veszsznek-el akkik *Sacramentum* nélkül maradnak, hanem az kik azt meg utallyák. Sőt még az az meg-utalás is nem meg-bocsáthatatlan azoknak à kik valóban meg-térnék és azt igazan meg-szannyák és bañyák. Nincs is semmi ok álatta, az miért azt alithatnok, hogy az minémű vigasztaláſt szolgáltat az URNAK Vacsorája, az hiveknek, attól az betegők üresen maradnának, ha az szent

Vacso-

Vacsorával nem élhetnének. Mert az *Sacramentum*nak egyszeri vetelének ereje és gyümölcse nem csak annak az üdőnek *momentum*ára szolgál, melyben vetetik, hanem el-térjed az utánra-is és ki árad az embernek tellyes életére. Továba az Ur Vacsorája nem egy embernek való, hanem *Ecclesiai*, és az Jsteni tiszteletnek közönséges helyére való gyülekezetnek cselekődeti. Jgy szólvan árról az Christus: *Hoc facite*. Ezt cselekődgyetek. Es sz: Pál-is: *Cum convenitis*. Mikor egyben gyülekőztők; úgy-mond.

Luc: 22. 19.

1. *Cor*: 11. 20.

De ez ellen hozzák bé ezt,

 ezt, Hogy az Jsraël fiai Ægyptomban lakozvan, az Husveti baránt az magok házanál ölték meg. Kire én azt felelem. Hogy akkori időben az Jsraël fiainak nem vólt szabadságok az egyben való gyülekezésre közönséges helyre. Es az JSTENNEK ki jelentet parancsolattya is azt tartotta, hogy azt ugyan azon egy náp ennek megmindenek az ő házoknál.

Bé-is hozzák ellenünk az *Nicæa*béli *Concilum*nak némü-némü *Canon*át, regulájját, melyben parancsoltatik, hogy az betegöket halálok idején, az UR Vacsorájától meg ne tiltsák

ſák, és útra való nélkül ne hádgyák. De arra-is ez az felelet, hogy az az *Concilium* nem minden halálra valt betegőknek parancsolta az Ur Vacsoráját adatni, hanem csak azoknak az kik az üldőzésnek idején az igaz valláſról elállottanak, vagy valami nevezetes vétekben eſtenek, és az *Eccleſiá*ból ki rekeztetvén, halálokigh az *Eccleſiá*tól ſzám-ki-vetésbē élvén, csak halálok előt, avagy ſzintén halálok idején bizonyitották Jſtēhez igazan való meg téreſeket.

Harmadſzor hoznak illyen élleve teſt-is, hogy az Apoſtoli firſiák idejében, egy

 egy *Serapion* nevű Piſpőknek, beteg ágyában fekűvén, egy gyermek vitte legyen, az *Sacramentum*nak eggyik réſzet.

Arra is ezt felelem. Hogy jól-lehet az régi *Eccleſiá*nak régi ſzokáſa vólt az, hogy az kenyérnek és bornak jegyeat az kuplanok à betegőkhőz vittek, kik egeſſęgtelenſęgek miát az *Eccleſiá*nak kőzőnſęges gyűlekezetiben jelen nem lehették, de az ſem̃iképpen hélyben nem állattya az Ur Vacsorájának egy embernek háznál való ki ſzolgáltatását, mert viſzik vala az Ur Vacsoráját az betegőkhőz az

kőzőn-

kőzönſęges hélyről, mikor az egéſz *Eccleſia communi*cálna azokhoz az kik akkor ott nem lehettek, akkik miképpen ſzűvők ſzerint kévántak azt, tartattanak úgy-mint jelen valóknak.

Végezetre hozzák-bé amaz réghi ſzokáſt; mely kőz vólt mind az két *ſexu*ſnak, mind firfiáknak, s. mind Aſzſzőyoknak, hog' az *Sacramentum*nak kicsin réſzetskejét magával mindenik házahoz viſzi vala, ſzűkſęges dologra, úgymint vagy betegſęg ellen, avagy más haſonló végre.

Baſil: epiſt: ad Caſ: Tert: lib: 2. ad uxor: Hier: in Apol: pro lib: in Job: cona. carth. 33. can. 6.

De arra is ez az felelet: Ez ok merő babonaságh baran

 baran regi legyen-is: Mert annak ki ſzolgáltatáſa kivül, az az, minek előtte el-kezdetik, és minek-utáña el-végeſztetik, az *Sacramentum* nem léſzen *Sacramentum*, az ſzent jegyek nem léſznek ſzent jegyek. Hogy pedig némellyek az Ur Vácsoráját az korſagoſoknak ſzájokban-is bé tollyák, mikor őket az az nyavalya bántya, nem csak babonáság de sőt tellyeſſégősön képtelenſég.

Az mi illik az betegőknek útólſo kenetőkre, mellyel az teſtét, fő képpen pediglen az érzekönſégnek ezkőzeit-meg, kenik, az bűnöknek megh-

bocsá-

bocsátasára, az ördögnek
minden fele kesirteti ellen
való vigasztalásra, hogy az
beteghségnek faydalmit
könnyebben szenvedhes-
se, az halal rettenetösséget
meg-győzhesse; és az be-
egnek mind egességének
meg nyeresére, s-mind üd-
vösségére szolgállyon.
Tellyességesen s-mindene-
től fogva emberi fönek
alálmanya, ki hogy he-
yösnek bizonyittassék,
minden igaz oknak még
sak az árnyékától is meg-
ressittetik. Jól-lehet ide
ckerik faczarjak az szent
Jacob mondását. *cap: 5.* De
z minémü kenetről ott
mleközet vagyon, annak
semmi

 ſemmi kőzőſſęge nincs az Pápaſoknak azzál az kenő és kővér *Sacramentum*okkal. Mert az teſteknek, az az, meg-kenéſe, az Apoſtoloknak s-egyebeknekis némellyeknek ſzent *Ceremoniá*jok vala, mellyel élnek vala, hogy meg-mútatnak, az csudalatoſon való megh-gyogyuláſnak ajándékat, mely immár az *Eccleſiá*ban meg-ſzűnt. De azzál az *Ceremoniá*val egyben vala kőttetvén az Jſtẽnek igireti, az beteg embernek meg-gyogyuláſa felől: De ez az Pápaſok keneti, affęle igirettől úres. Mert gyakorta akkiket ők azzál à kenettel meg-kennék,

nék, meg sem gyogyúlnak de az után nem sokára meg-halnak, kik mikor az réghi *Ecclesiá*ban meg-kenettetnek vala, mind egyik meg gyogyúlnak vala. Hármadszor, az az régi meg-kenés csak testi egességét igir vala; De ez reménségét ád bűnnek bocsánattya felől-is, és oly erőt igir, kivel minden kísirtetek meg-győzetteſſenek.

Orthodoxa ſententia præſcribens tria officia.

Minek-utánna meg-latuk legyen, micsodás legyen az Papáſok tudománya, imár azt kel bé hoznunk, mi legyen az halálhoz kiváltképpen való készűléſnek igaz módgya.

O magában az három tiſztet foglál-bé; melynek egyik Jſtenre, az máſik magunkra, az hármadik felebarátunkra vitetik.

Refertur autem 1. ad Deum.

Elſő ez, hogy meg-békéllyünk Jſtennél az Chriſtuſban, noha imár régen értesünkre vagyon az ő mi hozzánk való jó akarattya. Az több tiſztök máſodik helyre tartoznak, és azok ez elſő nélkül csak ſemmik. Jſtennél pediglen akkor békéllyünk-megh, mikor hitünket meg-úyittyuk és igazan *pœnitent*iát tartunk. Továbba ez meg úyitáſnak igy kel lenni. Mihélt megh-érſzi az ember, hogy ötet az betegſég

meg

meg-kőrnyekőszte, azonnal mennyen végére, honnét jót legyen az ő réá. Meg-találly a pediglen azt, ha annak minden nyomdokat kegyesség gel keresi, hog' nem történetből jőt, de JSTENNEK kivált-képpen való gondviseleségből bocsáttatot legyen ő réá az betegség. Ezt hogy meg cselekőszi meñyen továb, hanny a vesse-meg, mi okáért akarja JSTEN az ő testecskéjét el-annyira győtreni; és meg-tanittatik az JSTEN igyeből, hogy az bűnből származzanak az betegségők. Miért panaszólkodik az elő ember? Az firfi az maga bűnejért *Thren:3.33*

 panaſzólkodgyék. Nem tagadhattyuk hogy az betegſęgnek tőb oka is nem volnának, az bűn kivűl is, noha mi azokat nem tudgyuk. De azokat is tudgya az JSTEN. Hoñét mikor az UR Chriſtus latta volna az vákon ſzűletet embert, és kérdének őket añak világtalanſágának az ő tanitványi, ezt felele. Sem az vák ſem az váknak ſzűlei nem vetkőztenek, hanem hogy az JSTEN munkái ő rayta nyilván lennének. Mind-az-által mi tiſztűnk ez, hogy viſgálnunk Iſtennek nem titkós de ki jelętőt akarattyát, magűknak illyen haſznot ſzerezzűnk

Joh: 9. 3.

az

à mi betegſęginkből, hogy meg-tanúllyuk, mert Jſten vétőtte mi réánk az betegſęgőket az mi bűneinkért. Mert minek-utánná az Ur amaz Gutta útőt embert megh-gyogyitotta vólna, ezt mondgya vala, Bizzal fiam, meg-bocsátatnak te néked az te bűneid. Es az *Bethesda* nevű to mellet az mely embert meg-gyogyita, ki 38 esztendeig fekű vala az ő betegſęgében, annak-is ezt parancsolta vala. Meg-láſd, úgy-mond, ez után ne vétkőzel, hogy ennél-is nagyob nyavalya réád ne kővetkőzzék: Jelętvén mindeniknek hogy az minémű betegſęgőket

Matt: 9. 2.

Joh: 5. 14.

 ſzenvedtenek, azokat az ő magok bűneinek tulaydonitanak.

Mikoron immár eddigh mentűnk, és az mi nyavalyánknak igazan való okat fel-találtuk; Az betegnek meg-is három meg cselekődendő dolga, vagyon, hatra, ſzükſęg arról-is meg emlekeſzűnk.

Előſzőr, egéſzlen az mi elménk és minden mi életűnk mi tőlűnk meg-viſokaltaſſęk, hogy azt mondgyuk az nyomoruságban
Thrē. 3. 40 eſet Jſraël fiaival. Hañyuk veſsük-megh az mi útainkat, és térjűnk-megh ſzintén az Ur Jſtenhez. Annak-utánná úy és kivált-

kép-

képpen való vétkeinkről, 163
valláſt tegyünk Jſten előt,
kik minket úy és kivált-
képpen való oſtorokkal
ſertögetnek, illendő leñi.
Jgy David mikor érſzene
az JSTENNEK nehéz o-
ſtorát, az ő bűnejért, úgy
annyira hogy az ő benne
való fő nedveſſégh nyári
ſzarazságra változot vol-
na, meg-valla, meg gyona
JSTEN előt, és nagy kön-
nyen mind az egeſſégét,
s-mind az bocsánátot meg
nyeré. Hármadſzor, úy
könyörgéſeket és az oda-
fel valóknál, mind buzgo-
ſágoſſabbakat kel tenni, az
mellyek ſzűbéli fohazko-
dáſokkal, és lelki indula-

 tokkal tellyeſęk legyenek, hogy meg nyerjek azok az bűn bocsánatot, és az Jſtẽnél való meg békélléſt az Jesus Chriſtuſban. Ez három tiſztőket végben vivén, az mi hitűnk és Jſtenhez való térésűnk meghúyjittatik, meg-őregbittetik, fel-ſerken és meg-elevenittetik; és az betegſęgők mennél inkáb nehézednek raytunk, annál ſzorgalmatoſban kel nékűnk azokban el-járnunk, hogy őregbedgyék az lelki élet, mikor fogyatkozik az teſti élet. Jgy *Ezechias* Király, mikor agyában fekűnnék, és az mint ő véli vala halálos betegſęgben; igen ke-

ſerve-

ſerveſen ſir vala, egyéb ok- 165
okért-is, de fő-képpen az
ő bűnejért: Kérvén Jſtent,
hogy azokat kegyelmeſen
ſzőmei elől elvetné és el-
feleytené.

Jgy David némely Sól-
tarit, avagy betegſęge, a-
vagy bűnei miát ſzerzette:
úgy-mint az hátodikat,
hárminczkettődiket, hár-
mincz nyolczadikat, mel-
lyek tettetősők az *pænitē-
tia* tartáſnak bizonyságh-
tételivel; az mellyekben
meg-láthatni mind az teſti
nyavalyákban s-mind az
lelki probákban mint úy-
jitotta legyen meg-hitit és
Jſtenhez való téréſet, az ő
bűneit ſzűve-ſzerint ſirat-

van, és azoknak az úrtól bocsánattyát kévánvan. Hasonlatosképpen Manasses minek-utánna Istentől el-hasonlot vólna, és ő magát iszonyu bűnökkel megh-mocskolta vólna, foglya esek, Babilloniában az tőmlőczben vetteték, könyörgéssel folyamek az *Jehová*hoz, az ő Attyainak Istenéhez, ISTEN ötet meg-hálgata, és Országában háza szállita, Jerusalemben Király székiben. úyjonnan bé ültete, és igy az *Jehovát* igaz JSTENNEK lenni meg-ismére. Valamit azért Manasses cselekődék nyomoruságában, nékünk-is betegségünkbẽ úgyán.

2. *Chron*: 33 v. 12. 13.

úgyán azt kel cselekődnünk. Nékem pediglen itt lészen egy kis módom, az ki téréstre, hogy szóllyák egy némű-némű temérdek vétekről, mely az mostani időben igen közönséges, megh-azoknál-is az kiket már régen kebelébe tart az *Eccleſia*. Ez pedigh, az az, vétek akkiről szóllani akarok, Az embereknek az hitnek és à *pœnitentiá*nak gyakorlására el-annyira nincsen gondgyok, hogy ha meg betegülnek, és az halálnak kapujára érköznek oly túdatlan értelemmel vadnak, hogy az hitre, az *pœnitent*iára úyjonnan kel tanitani őket,

 mint-ha csak à minap jöt-
tek vólna-bé az *Eccleſiá*bã,
ne mondgyam, min-ha
csak nem régẽ lõttek vól-
na ez világra. De hogy én
ebbẽ igazat ſzóllyák, meg
iſméri az, akki oda fordit-
tya elmejét, mikor az be-
tegõket meg-látogattya.

Mely rút, s-mely mél-
tatlan dolog pediglen oly
embereket találni az *Eccle-*
*ſiá*ban, kik 20, 30, avagy
40 eſztẽdõknek folyáſi el-
telvén, nem tudákoznak
s-nemis ſzorgálmatoskod-
nak eléb az hitnek és *pœ-*
*nitenti*ának terméſzetirõl,
és az üdvõſſęgnek útáról,
hanem mikor ki kelletik
ez világból kõltõzniek.

Es

És csak ez egy bűnös nyilván megh bizonyittya ez világhnak utálatos reſtſégét, JSTENNEK és az ő igijének ſzentſégtelenül való meg-veteſét. Akarok azért eleve inteni főre főre mindent, ez után ſzorgálmátoſab gond-viſeléſe legyen illyen nagy ſzükſéges dolgára, az az, üdvőſſégére, ſőt minden okokkal úgy éllyen, hogy azok ő-tet, és könyörgéſnek és *pœnitentia* tartáſnak gyakorláſira, mind betegſegében, s-mind halálában, bódogúl való el-követeſére fel-indicsak, és fel-ſerkentſék. Ha hól történik, hogy az betegh ſem hitit,

sem *pœnitentiá*ját fel-nem-
serkenthetné; akkoron
egyebek segitségével éllyẽ.
Jgy mikoron amaz Gut-
ta ũtõt ember az Chriſtuſ-
hoz nem mehetné, egye-
bekkel kõzlé dolgát, kik
agyáſtól vivek él õtet, és
mikoron az ſokaság miát
az URNAK eleiben való
menésben módgyok nem
vólna, fel-bontak az ház-
nak padlását és le-bocsá-
tak az noſzoliát kõtelen,
melyben az Gutta ũtõt fe-
kũſzik vala. Ugy kel mo-
ſtan-is azokkal, az bete-
gõkkel cselekedni, kiknek
elõttek levõ tiſzteknek el-
kõvetéſére magok ſzerint
ercjek ninesẽ. Attyokfiai-
nak ſegitséget kel kéván-

nyok, kik kötelesek Attyokfiához, hogy őtet tanátsokkal-is segitsék, s könyörgésekkel-is' eleiben vigyek JSTENNEK, és az UR Christusnak. Az mi pedig néz it az beteg körül való forgolodásra, annak egy néhány *requisitum*it illik érteni, tudni. Szent Jakáb Apostol negyed számlál, melynek kettei magára néznek az betegre, kettei az több Attyafiákat, illeti kik tartoznak az beteg körül lenni. Az betegnek első tiszti akkor ez, hog' segitségét kéványon. Jtt két okot kel meg-nézni. 1. Kit kel segitségül hini. 2. Mikor. Az elsővel

igy

igy ſzól Sz:Jakáb: Betegőſ-
kődiké valaki ti kőzőtte-
tek hivaſſa az *Eccleſiá*nak
*præſpibeter*it (veneit) mert
érti az *præsbiter*őkőn nem
csak az Apoſtolokat, avag'
egyéb egy-házi ſzolgákat,
hanem akar mely űdős
embereket, úgy-mint az
kik látot hallot emberek,
bőlcseſęgnek és imádko-
záſnak lelkében réſzeſek,
és akkik meg-vóltanak e-
keſittetvén gyogyitáſok-
nak ajándékival. Mert az
Uy Teſtamentum első *Ec-*
*cleſia*jában, annak az aján-
dékoknak nemé ſok hi-
vekkel kőzőltetet vala,
hogy még az vitézők is
őrdőgőket űznének, és az
ſzű-

Tertul: de Corona militis: c. 11. Et. Jdil: cap: 12.

ſzűlek gyermekeken csudákat tennének.

Jnnét meg-teczik, hogy noha az Tanitok tiſzti legyen az betegőket meglátogatni, és vigaſztalni: mind-az-által nem csak ő réájok néz az, holot mind oda jarúlhatnak valakik az JSTENI tudománnyál, és az kőnyőrgéſnek lelkével megh-ajándékoztatták. Jntſe eggyitők az máſtokat, azt mondgya az ſzent Lélek, valamíg ez mai náp nevezetben vagyon. Iſmet máſut. Incsetek az rendeletlenőket, vigaſztallyátok az felelmeſeket. Sőt à kőz igaſság-is azt kévánnya, hogy főre főre minden

Heb: 3.13.

Theſ: 5.11. & 14.

 den Keresztyének ez legyē tiszti, hogy beteg Attyokfiát meg-látogassák, és az szentőket vigasztalással meg-úyjitsák. Jtt pedíglen semmi-képpen el-nem titkolhatom ez kőzőnsęges vétket sokákban, mind firfiákban s-mind Aszszonyokban. Mert mikor azok beteg baráttyokat vagy szomszedgyokat megh-látogattyák, alig hallasz azoktól oly szót, mely az lelki tanuságra, vagy az vigasztalásra szolgálna, hanem csak halgatnak mint az nemák s-néznek szőmőkkel, avagy szólnak beszélnek oly hejában valókat kiknek semmi haszna,

na nincs. Azoknak beszédeknek mayd illyen formája vagyon.. Hogy ők igen bannyák à betegnek nyomorúlt állapattyát: Kérik azon hogy jó s bátor el-mevel legyen: mikoron ők azt semmi-képpen megh nem mondhattyák, mint kellené, s miert kellené, embernek szüvét és elmejét meg bátoritani. Es hog' ők nem ketelkődnének abban, mert elebbeni jó egességе ismet meg adatnak, és még sok jó napokat érne, mint az előt-is vigasagosokat, örvendetesseket. Es hogy ő érette JSTENNEK könyörgenének, holot minden ő kö-

nyör-

nyörgéſek csak, az Apoſtoli Credónak, az Tiz parancsolatnak (ezt is még ha tudna mindenik) vagy az Urtúl tanúlt imádságnak, minden elme nélkül való zöngéſe. Ez tudniillik egéſzlen minden ő vigaſztaláſok, akkivel az betegöket vigaſztallyák, mikor baráti avagy ſzomſzédi öket meg-latogattyák. Ennek az gonoſznak oka, az JSTEN akarattyának tudatlansága, mely az embernek tellyes életet elfogta; és imez veleködés, mintha annak az tiſztnek terhé tellyeſſęggel csak az tanitok vallaira tétetöt vólna. Utólſzo környül

állás

állás az ũdõre, mikor kel
az *presbiter*eket az beteghõz hini, hogy azoknak tánitasival és kõnyörgésivel segitteſſék. Annak azért mennél hamareb kell leñi eléb hog' sem az segitségnek más egyéb nemé kereſſetnek. Mert ahól az lelki orvos jelen vagyon, ott kel az teſti orvoſnak az õ meſterſegének elsõ erejét megh-próbálni. Az mely ézzel ellenben való móddal vagyon, tellyeſſéggel nem jó. Mert valamíg lelkedet és bũnõdet betegſegidnek gyõkeret megh nem orvoſlottad, mindẽ te orvoſságod csak ſemmi és haſzontalan léſzen,

 ſzen. Jgen kárhozatos azért ez moſtani üdőbéli ſzokás, hogy leg előſzőr is az beteghőz az teſti orvoſt hyiák, hogy az betegſégnek elein mindgyárt jelen legyen; Az egy-házi ſzolga csak akkor hivattaſſék, mikor immár beteg halálan vagyon (vonyogik) és csak alig leh pih, mint-ha az Evangeliumnak ſzolgai az üdőben csudát tehetnének.

Második tiſzti az betegnek ez, hogy az ő bűneiről valláſt tegyen, az mint
Iac: 5.16. Sz: Jakáb mondgya: Megvallyátok egy-máſnak bűneitőket, és egy-máſért könyörögyetek.

De-

De ez ellen igy szólhatnál. Ha úgy lenné, az Pápasok gyonása viszsza jönne az *Ecclesia*ban. FELELET. Az mi bűneinknek meghvallásat az emberek előtt is soha senki nem kárhoztatta mindenestől fogva. Hanem arról való viszszalkodás vólt annak módgyában. Es nagy külömség is vagyon az Pápasok gyonása, és az vallás-tétel közöt mellyet szent Jakáb állat. Mert itt azoknak az vétkeknek vallás-tételet kéványa, az mellyek az betegöknek lelket haborgattyák. Az Pápai fenitek pedíglen embernek minden bűneinek elő számlalásat

kéva-

keványa. Osztán Sz: Jakáb parancsollya az vallás-tételt úgy-mint hasznos és illendő dolgot: Az Pápasok pedigh úgy-mint az bűnök megh-bocsátasára hasznos dolgot. Hármadszor Sz: Jakab, hatalmát enged akarati előt valláſt tenni, és egy-más közöt; mikor az Papistai gyonásnak helye, csak az Pap előt legyen. Második tiszti azért, az az betegnek, hogy mikor megh háborodot vala, mely az elő eset bűnejért, vagy az Satántól haborgattatván, noha erre az ketelenségnek törvényével nem kénszeritte-tik, hanem maga jó akarattyá-

rattyára hagyatik, ſzabad akarattya-ſzerint az ő terhét affélle embereknek kebelében bé-tenni, akkik örömeſt cselekeſzik, sőt kezek-is réá, hogy ſegitſék őtet, hogy illendő vigaſztaláſſal élheſſen, és cſẽdez lelki iſmérettel múlyék ki ez világból.

Eddig vagyon az betegnek tiſztiről, következik az betegh körül valóknak iſztek.

Első pediglen ez, Hogy önyörögyenek érette, *t. e.* mindgyárt ott az betegnél, ő véle és ő érette, az betegnek mind ſzemélyet, s-mind állapattyát STENNEK *commend*álvan.

 Jllyẽ kẽnyẽrgéſnek módgyával éltenek Eliſæ⁹ Prophéta, Pál Apoſtól és à mi ũdvẽzitõ Chriſtuſunk, mikorõ csudalátoſon ez ideigh való életet valakinek hélyben állatni akartak. Azokáért az illik mi hozzánk is fõképpen, hogy az kẽnyẽrgéſbéli buzgoságot és az betegẽkkel egyũt ſzenvedõ indulátot magunkban mennél jobban lehet fel-ſerkencsük, kẽnyẽrẽgvén JSTENNEK azoknak bũnẽk bocſánattyáért és lelkeknek ũdvẽſſégeiért. Máſodik tiſzti az betegeknek megh-látogatojának iſmet ez, hog' megkennie olajal az beteget.

Ez

Ez pedigh az Kenes külső
ceremonia vala, mely mind
z meg-gyogitásnak ajánlékival most immár megzünt, minek-okáért most
rról én többet nem mólok.

Eddig az beteg tisztire,
nely Jstenre illik: Jmmár
zóllyük azokról mellyekel magának tartozik:
lely kőttére vitetik; Egyik lelket, az másik illeti
z ő testét. Lelkére tartoo tiszti ez, hogy magát
l keszitse, az előtte való
őtet fenyögető halálak felelme ellen, és megerősitse. Annak nyilin való oka vagyon. Mert
oha az emberek tellyes

 életek folyásában hól inkáb fęlnek, hól iſmet gyẽgebben fęlnek az haláltól terméſzetekből, mind-azáltal az betegſęg idején, az halál-is közel léven: az az felelem ſokkal inkáb ki jelenti magát, hogy egéſz teſtünket megh-réſzketteti inainkat meg-ſzaggattya és úgy megh-nyom, hogy gyakorta mind az ketelkődéſt s-mind az kétſęgben eſęſt réá hozza az emberré.

Azért nékünk ketelenſęgh álat élnünk kel az ſegitſęgekkel, az mellyekminket az halál fęlelme ellen megh erősitſenek. Ezek pedigh az ſegitſęge

kó

ét rendbéli *praxis*ban fog-
áltatnak, cselekődetben
s el-mélkődésben. Első
selekődet ez, hogy meg-
ekéntse az ember, nem
nnyira az halált ő magát
nint az JSTENNEK jó té-
eményt, mellyekben ré-
zesül az halálnak utánna,
nert nem illik embernek
zűvét az halálnak gyö-
relmihez és rettögésihez
ötni, hanem minden gő-
olkodásokát és indulato-
at oly állapattal kel visel-
i, hogy azok az következő-
endő bódogságra nézze-
ek, melyre az halal után
endelte JSTEN bé-mene-
elünket. Mint az ki nagy
széles folyo-vizön akar ál-

tal meñi, nem nézi az viz-
nek folyáſut, hogy vala-
hogy meg ne rettennyen
hanem labait néki kemé
nyiti ſzõmeit az ellenber
való parttyára függeſzti, é
úgy gázol által az vizõn.
Jgy az halálra menendõ
ember, ne forditſa az õ te
kénteti az halálnak habjai
ra, hanem az õ hitinek ſzõ
meit egyeneſen az õrõl
életre igazgaſſa.

Máſodik cſelekedet ez
hogy meg-nézzük az halál
nem az törvénynek tükö
rében, hanem az Evange
liomában, az az, nem úg
tekéntsünk arrá, az miné
művek azt minékünk a
törvény elõnkben adgya
a

az minémű iszonyu orczát az törvényád annak, hanem à mint azt nékünk az Evangelium elönkben állattya. Mert az törvény szerint az Halal nemű-nemű átok, és à pokol fenekére nyakra főre való vettetés. De az Evangelium szerint, az égben való bémenés. Az törvény az halált úgy mutogattya mint halált. Az Evangelium nem úgy-mint halált, hanem mint álmot, tanitván hogy az Christ' halalával úgy el-változot az halal, hogy az Christus szolgainak nem lehet az halal gyanánt. Mikor azért az halálról ez-szerint gon-

 dolkodól, úgy kértelheted bé-magadat fő módon., hogy minden rettőgeſek ellen elégſęges lehes, az mellyek à betegőket ſzokták haborgatni.

Az el-mélkődéſeknek pedig az mellyek ide tartoznak, ſzáma igen ſok. Azokat nem ſzámlálom, mind elő, hanem csak egynéhányat, és az többinek úgy-mint *fundament*umat: Négy az főképpen. Az első vetetik az JSTENNEK kivált-képpen való gondviſeléſęből, hogy mindennek de fő képpen az hiv embernek az ő halálat, nem csak eleve meg-latta JSTEN, de sőt úgyan él-is rendelte: Mondom akar-

mely embernekis az ő halála, mellyet az ő bűnével érdemlet, JSTENTŐL bocsáttatik réá, az ki arrá való tekéntetből az halálnak okanak-is mondattathatik. Jgy szól vala az Sz: ANNA Aszszony: Az UR ől-meg, s-az UR elevenit-meg. Az Jerusalembéli *Ecclesiá*-is azt vallotta, hogy semmi nem lőt az Christ' halálában egyéb, hanem az mit az JSTEN keze és tanátsa az előt el-vegezőt vólt hogy meg-lenné. Minek-okáért minden Christus tagainak haláli Istennek kivált-képpen való gödviseléséből eleve meg-is lattatnak s-él-is rendel-

1. *Sam*: 2. 6.

Act: 4. 28.

 tetnek. Oda adom az kör-
nyül állo dolgokat is, úgy-
mint az üdöt, az hélyt, és
az halálnak módgyát, és
annak-elötte jaroit, az az,
az betegségnek el-követ-
közéset, neveködéset, ki
menetelit, és valamik az
betegségnek és halálnak
rettentö el-jöveteliben
szokták meg lenni, mind-
azokat nyilvánsággal az
JSTEN tanácsja örökül
fogván az-szerint rendelte
legyen. Az mi fejünknek
haja szalai megh vadnak
Matt: 10. számláltatván, azt mond-
gya az mi üdvözitönk, s az
földre sem esik egy az apro
verebetskékben, az mi
meñyei Attyánknak aka-
rattya

rattya nélkül. Jllyen értelemmel igen fő módon szól David is! Nem vólt titkos te előtted az én útam, az mi ólta lőttem titkos helyen mesterségesen fel-épittetvén, úgymint à földnek alsó részeiben. Az én testemnek tesztához hasonlo *materiáját* láttak az te szőmeid, és az te könyvedben mind azok meghirattattanak, az mely napoktól fogván formáltátanak, még mikor azok nem is valának. Másut pedigh JSTENT azon kéri, hogy az ő kőny-hullatáſit tőmlőben szedgye. Hogy ha JSTENNEK oly tőmlője vagyon, akkiben az kőny-

Pſal: 139. v. 15.

 húllatoſokat ſzedegeti az ő ſzolgainak, vallyōs inkáb nintſe ollyan à melyben az ő vérőket ſzedegeſsé? Mēnél inkáb réá vigyáz azoknak faydalmira, nyomoruságira, betegſegőknek és halaloknak kőrnyűl álló dólgaira? Avagy csak à mi fejűnknek az egy Chriſtusnak csendeſz gōdolkodáſa, az halálnak idején felfegyverkőztethet, mind à rettőgéſek, s mind az kőtelkődés, s mind az nyughatatlanság ellen. Mellyet
Pſal:39.10 nyilván valóva téſznek az példák. Megh-nemúlok, meg nem nyitom az én ſzájamat. Azt mondgya David. Honnét pedigen az ő el-ennyire való csen-

dessége? Megh-jelentik az kövétkezendő igik; mert te cselekőtted; úgymond. Joseph-is igy szóla az ő Attyafiainak. Ne gyötörjétek az bánattal ti magatokat, JSTEN bocsátot engemet ide ti előttetek. Jhon, ez az Joseph paysa, mellyet szerzé az JSTEN gond-viseléséből, és akkit eleiben vete nyughatatlanságának, faydalmának, és szüvének busőgasának. Hasonlátosképpē minketis minden felelem és szomoruság ellen, meg-erősithet, ha ezt mōdandgyuk Daviddal, Drágalátos az URNAK szőmei előt, azoknak halála, akkikhőz ő jó akarattal vagyon. Baran

Gen: 45. 69.

Psal: 116. 69. 15.

azért csak egyszer gyükerezhessék meg az mi szüveinkben ez à tudomány, hogy valami esik mi raytunk, akar betegségünkben s akar halálunkban, azok egészlen az JSTEN gond-viselésébül jönek, ki az ötet szeretöknek mindeneket javokra szólgáltat.

Rom: 8.

Apoc: 14. §. 13.

Az második el-mélködés forog az JSTENNEK fö fö igireti mellet, mellyet JSTEN ki ádot az Jstenésen ki-múlo embereknek; illyen ez: Bódogok kik az Urban meg-hóltak, megnyugoznak az ö munkajoktól, és az ö cseleködetek követik öket. Megh-

igirte

igirte ezt az igaz mondás- 195
nak authora, ő maga az i-
gasságh, akki nem túd ha-
zudni. Ezt akarom túdni-
illik, hog' az te szűvedben
jól megh-hanyad vessed,
hog' az mely halal az meg-
jobbittatot élettel egyben
kőttetőt, árra néznek az
örök bódogságnak igireti:
Es hogy az minden indula-
tokat, és az halálnak kép-
telen felelmének haboru-
itt hathato-képpen megh-
csendesziti; és annál-is in-
káb ha jól eszödben ve-
szed, miben hélyheztetet
legyen az az bódogság.

Ki vétteténk úgyán mi-
kor meg-hálunk à mi föl-
di testünknek haylékiból, 2. Cor: 5. 2.

sátori-

 sátoriból, melyben régen lakoztunk, de mi végre? Bizonyára nem egyebre, hanem hogy az Christussal élvén, hóltunk után oly épületet birjunk, mely haylékot JSTEN ád, nem kézzel csinálttat, hanem örökké valót az égekben, az az, ki beszélhetetlen és halhatatlan dücsőségét. Ha valamely szegény emberről az fejedelem, rongyos öltözetit le vétteté, és drága erő Király ruhakban fel-öltöztettetné, kétség nélkül nagy öröme lenné annak az embernek: Mennél örvendetesbnek kel tehát ennek az hir módásnak lenni, minden tisz-

ta ſzűből Jſtenhez tért bű-
nös embereknél, mikor az
égeknek és az egéſz földnek Királya, ő hozzájok járúl az halal által, és azt parancsollya, hogy az ő teſteket, mint valami viſelt köntöſt le-vétközzék magokról, és Király ruhát öltözzenek-fel, az az, az mennyei halhatatlanságra kezűllyenek! De vallyons micsoda nyelv mondhatná ki annak az bódogh állapatnak dücsöſęges vóltát?

Hármadik elmélködés vétetik azoknak állapattyokból akkik à Chriſtuſban vadnak, vagy élnek, vagy halnak. A' ki az Chriſtuſban

 ſtuſban hiſzen, s-meg hal, nem tavoly az Chriſtuſtól, hanem à Chriſtuſban halmeg: holot mind teſteſtűl lelkeſtől az Chriſtushoz kőttetet, kiről bizonyságot téſznek az JSTEN kegyelmes kőteſének pecſétes levelei: Jonét léſzen, hogy noha az teſt az halal által el-valik az lélektől, mind-az-által annak eggyik-is az Chriſtuſtól el-nem ſzakad. Az eggyesűlés, mely ez életben egyſzer el-kezdetet, őrőkké meg-marad. Minek-okáért noha el-hadgya az lélek az teſtét, és noha megrothadgyon az, az koporſoban, mind-az-által mind

ketten

ketten az Christusban, mind ketten az frigyben (kötésben) mind ketten az JSTEN kegyelmében, egy-aránt meg-maradnak, nem külömben mint az halal elöt: Es ismét eggyesülnek, mikoron az test, az Christussal való eggyesüleſének erejével az örök életre fel-támadando léſzen. Ugy vagyon, ha ez az Christussal való eggyesülés úgy megh-oſzlana, mint à test s-az lélek, hogy el-válnak egy-máſtól, úgy bezzég vólna valami módgya az ketelködéſnek s-az felelemnek: de mivel-hog' az mi lelkünknek à Christussal való eggyesülesünknek

nek, és egyben való alkotta-
tásunknak *fundamentu*-
ma, mind testünk, s-mind
lelkünk szerint, mind ö-
rökké fen állyon, bizonyá-
ra igen nagy örom és hat-
ható vigasztalás származik
abból az hivő emberré.

Negyedik el-melkődés
néz az igiretekre, mellyek-
kel kötelezi JSTEN magát
kegyelmes és kivaltképpē
való jelen-létére, minden
beteg, meg haló és egyéb
nyavalyakbā kinlodo szol-
gaihoz: Mikor által menē-
Esa: 43. 2. dez az vizekön, azt mond-
gya az Ur, te véled vagyok,
és az folyo vizek el-nem-
bontnak tégedet. Mikor
az tüzön jársz, meg-nem-

égh,

égh, és az tűznek lángya meg nem emeſzt tégedet. JSTEN pediglen az ö jelẽlétet háromképpen jelentötte meg. Eggyik añak illyen mikoron az betegſégöknek és az halálnak faydalmit és gyötrelmit megenyhiti, az mind immár az bé-hozot mondáſból meg tetſzik, innét vagyon hogy az halálnak felelmé, és az faydalom-is ſokkal kiſſeb, némely embereken azoknál az fajdalmoknál az minemüeket az elöt éltek bẽ egy-nehánſzor ſzẽvedték.

Máſodik módgya az JSTEN jelẽ-letének illyen, mikor belöl ki beſzélhetetlenképpen à mi lelkünket vigaſztallya és megh-

bátorittya, arról igy szól
Rom: 5. 3. Sz: Pál: Dücseködünk az nyomoruságokban, túdván, hogy az nyomoruság túrést szerezzen, &c. De vallyons honnét lészen ez az dücseködés? imez következő szókban jelenti-meg: Hogy az Istennek szereteti ki-öntetet az mi szüveinkben az Sz: Lélek által. Továbá Pál Apóstol igen meg-nehézittetvén, és előtte léven az halálnak el-végezet dolgait, igy szól ő magárol: A' mint bövölködnek az CHRISTUS kénszenvedési mi bénünk, úgy bövölködik az mi vigasztalásunk-is az Christus által. Arra tanit azért ott

az

az Apoſtol, hogy mikoron az emberi vigaſztaláſok meg-fogyatkoznak, Jſten ő maga jarúl akkor az betegnek agya mellé, és ő látogattya-meg, hogy megh ne fogyatkozzék az ő lelke, az ő meg-úyitása nélkül. Bál-kezét felé ála tévén, és az job-kezével meg ölelvén. 2. Cor: 1. v. 8. 9. Can: 2: 6.

Hármadik módgya, mellyel JSTEN meg-mutattya az ő jelen-létet az szẽt Angyaloknak szolgalattyok. Mert azokat őriszők és daykák helyőt rendelte az ő szolgai melle, kik azokat otalmazzák és kezőkben hordozzák, és strását állyanak az ördőgnek és annak

 nak Angyalinak ellene.
Az Angyalok pedig ezt az ő tiſztőket az hivek körül, főképpen akkor viſelik, mikor betegők, mert akkor nem csak nem hadgyák meſzsze az Jſtenfélőket, de sőt kézen vadnak azoknak lelkeknek el-fogasára, és az égben való bé-vitelre, az miképpen az Lazar példajával tanittatunk.

Eddig vagyon, az betegnek első tiſztiről, mely magára néz, és az halálnak félelme ellen viſeltetik: Következik az második, mely az teſtét illeti, az pediglen ebben függh, hogy minden beteg egéſſégének

s életének oltalmazasára
-meg-tartasára, gondot-
viſellyen mind addig, vala-
níg JSTEN azt el nem vé-
zi. Mert azt mondgya Sz:
Pál: Senki mi kőzzűlűnk
magának nem él, és ſenki
magának megh-nem hal,
mert ha élűnk-is, az Urnak
élűnk: ha meg-halunk-is,
az URNAK halunk. Azért
vagy élűnk vagy halunk, az
URÉ vagyűk. Minek-oká-
ért mi nem vagyunk ſza-
badok, az mi életűnkel, de
annak minden hatalmát
az Urnak kel tartanunk,
nog' mind életűnk, s mind
halálunk az ő dűcsőſęgére
ſzolgállyon. Mert az mint
kőz példa-beſzédben-is
R ſzokták

 Jstennek igen szép áldasának lenni. Hogy az úgy legyen meg-teczik az Sz: Léleknek az Jrásokban árról való bizonyságtételről. Mert mikoron úgy teczet vala Jstennek, hogy
2. *Reg*: 20. 2 Ezechias Királynak előbbeni jó egességét helyére állatna, Esaias Prophétának parancsolattyából füget kötenek az sebére, és úgy gyogyula-megh. Némű-némű-képpen jól-lehet az az orvoslás csudálatos vala, mert két vagy három náp meg gyogyulvan, hármadik nápon az Urnak Templomában fel-ment vala, megh-erősödvén. Mind-az-által az füge, kivel

vel sebet bé-kötöttek va-
la, az természet-szerint
való orvosságnak néme
vala, kiből flastromot csi-
nálvan az sebet meg-ned-
vesíteni, meg lagitani meg
érlelni, igen hasznos. Jgy
az Samaritanus-is dicsir-
tetik, hogy az mely ember
Jerusalemből Jericoban *Luc:* 10.34.
indúlt, az tolvayoktól útá-
ban meg vagdáltatot vala,
sebeit bé-kötözé olayt és
bort öntvén azokban..
Avagy ez az cseleködet az
orvosságnak nem igazán
való példája valaé? Mert
az borral az sebek tisztul-
nak, belső faydalmak meg
enyhittetnek, az olay pe-
diglen, az sebet hussal bé-

 tőlteni, és az kűlső faydalmakat meg-csendesíteni, igen hasznos. Lattatik az Prophéta-is ez orvosságot *cõmend*álni, mikor igy szól:

Es. 1. 6. Az ő talpától fogvan tétejeig nincsen épség az ő testében, hanem seb, fekély, tűr, var, rakva gyenyetséggel, mellyet ki sem nyomnak, bé-sem kőtnek, olyal-is meg-nem lagyitnak. Holot még ő maga az UR JSTEN-is az parancsolta vala, hogy az apro gyermecskek nyolczad náp előt kőrnyűl, ne méczettetnének, lattatik hogy az orvosságnak *regulá*ját mely minden üdőben meg-tarttattatot, Jsten-is meg-tar-

totta

totta legyen; mely *regula* igy vagyon: *Tantisper infantes de vita periclitari, dum primos septem dies superarint.* Az aprolekaknak életek mind addig veszedelmes valamíg az első hét napokat el-halladgyák. Mely meg bizonyosodik Davidnak Betsabetól szűletett fianak példájával is, ki az ő életének hetedik napjan hala-meg. Es ez-okáért az pogányok-is régenten, az ő gyermekeknek nyolczad nap előt nevét nem adnak vala. Nyilván vagyon tehát imár, hogy az orvossággal való élés szabados és dicsiretes legyen. Hogy pedigien az orvos-

ság az egéſſęgnek meg tartasára helyőſőn ſzolgálhaſſon, azt kel főképpen meg-látni minémű orvoſſokkal kőzőllyük dolgunkat, kel azért kereſni tudos, ſok dologban forgot, igaz vallaſon való, jó lelki iſméreti orvos Doctorokat, mert it-is ſzintén úgy mint egyéb hivatalokban, ſok-fęle vétek eshetik, mellyek ártalmaſok mind az egéſſęgnek, s. mind az teſti életnek. Mert némellyek nem kőtelkődnek, az mellyek lattatnak nékik haſznoſoknak leñi, az betegnek mindgyárt bé-ádni, az betegnek vizeletit, meg-nézvén, minden helyős

lyős meg-itilés és viſgálás nélkül. De abban à tudományban az kik tudoſbak nyilván tanittyák, hogy az-ſzerint nem még-gyogyittatnak de megh-ölettetnek az emberek, az *experient*iával megh-is bizonyittyák, hogy az-ſzerint nem keveſen ölettettenek legyen megh. Mert csak azon vizeletből való itilet csalárd. Holot az gyuytovány mérges hideglelésbē, avagy nehéz betegſęgben fekűvő embernek vizeleti állattyara és ſzinyére nézvén haſonlonak lattatik lenni, mint az jó egéſſęgben levőnek. Az-ſzerint azoknak-is az kik negyed

 nápi hidegleléſtől győtretnek, főképpen ha az betegſégnek kezdetitől fogva mértékletesen éltek, és illendő étkekkel: Az óldalfajoknak és az kiknek tüdőjök rothad, avagy akkiket torok fajas bánt, vagy akkik halálokhoz igen közel vadnak. Minekokáért, mikoron az meg-halo embereknek vizeleteknek tekénteti néha haſonlo legyen az egéſſégben lévő emberek vizeletihez; következik hog' úgyan azon egy ſzinye az vizeletnek, mind az halálnak, s-mind az életnek jelenſége lehesſen, és nem csak külömbőző de sőt ellenkőző betegſé-

jövendö mondoja legyen. Zavaros, nyers, és sárgá vizeleti, az nem betegök-nek, hitvan emésztésnek jegye: de az kik nehéz és gyuytovány hideglelésben fekűsznek, eszök nékül való létöket, és halálokat minden bizoñyal jelentik. Némellyek csak seminek tarttyák az ö orvoságoknak erejet, à betegök gyogyitásan, azoknak szerencsejekre probálni, kiért az reméllet egéssegh avagy meg-bantatik avagy megkésleltetik. Vadnak ollyãok-is kik soha az orvossagot bé-nem adgyák az betegnek, sem eret nem vág-

nak kűlőmben, hanem tanacsot kérdenek az égh forgasához rendelt Kalendariumtól, és az csillagokkallasától. Es illyen útat követvén, bizonvára azokis sokakat megőltenek. Legven előttünk példajúl egy kövér testes ember, kit mikor az óldal fayas olykor bántana, mikor az hóld az Oroszlan jegyébē vagyon, mit kellene akkor azzal cselekődni? Akkik abban az tudományban bőlcsebbek azt tanácsollyák hogy eret vágasson: Az égben nezők azt hadgyák hogy varakozás legyen, míg az hóld ki megyen az Oroszlánból az nap-

nápnak hazából: Azon kőzben ez tűdő alat annak fájdalma az nedvesſęgeknek bőſęgével úgy meghőregbedik, hogy ſemmi okkal azt egy-máſtól el-nem oſzlathatni, ſem meg nem erlelhetni, hanem abbeli betegſęgében meg kel halni, mivel idején nem orvoſoltattatoꝛ, avagy az megh-gyuládáſnak erejeꝛ miatꝛ, avagy az tűdőnek rothadáſa miat. Ha valakit valamikor torokgyék, avag' ſzűntelen való hideg lelét győtőr, oly-kor ez, hóld az Planetáknak gonoſz tekéntetiben, avagy ellenkező Planetakkal vagyon eggyűt, és az ér vagás

mind addig halladgyon, míglen az hóld azoktól az gonosz tekéntetektől meg szabadullyon, azonban az beteg meg halhat. Felettéb igen tővöllyőgnek azért azok az kik, sem purgatioval, sem ér vagassal nem élnek míg az csillágok jaráſa felől nem értekőznek, holot sokkal bátorſagoſſab úta ez, ha az betegſégnek terméſzetit vagy állapattyát, nevekődéſet, okat, és külső jegyeit meghanyod veted.

Ezek mivel-hogy igy legyenek, ſzintén oly gondviſeléſének kel lenni az jó orvos Doctoroknak kereſéſében, kikre bizhaſſak

egéſſé-

egéſſęgőket az betegők; mint az perlekődő emberek az tanácsos okos törvény tévőket az mint megkereſik, és à mint az jó lelki tanitókat az lelki iſméretnek dolgainak forgatására, meg-ſzoktak vallaſztani. Továbba intűnk it mindeneket, hog' tilalmas ezközőkkel ne éllyen, ſe hogy affelével orvoſſolteſſęk el-ne ſzenvedgye. Az mineműek minden bű bajoſságok, varáſláſok, akar minémű ſzokból állyanak azok, képetskek, fákra avag' papiroſra (hárttyara) vagy egyebre akarmire nyomot bőtűk, és minden affęle orvoſságok, mellyeket vagy

 vagy nyakára, vagy testének más egyéb tagjara szokták függeszteni; hanem ha annak természetszerint való okat ádhatni, úgy-mint az Basa rosának magvat, ha ki nyakában hordozza, az nehéz betegség ellen haſznal. Az mint az farkas geneit-is ha az embernek testére kötik, az Colicának faydalmit megh-csendesiti, nem ördögi, s-hanem természetszerint való erejével. Azért affelék mind hejában valok és babonások, úgymint az kikben sem az teremtés által nem óltatot ollyan erő, sem az JSTEN igéjének bizonyság-tétele

affelék-

affeléknek oly erőt nem tulaydonit hogy az testeket meg-gyogyithatnak. Mért az ſzozatnak nincs egyéb ereje, csak az mit zőngéſęvel jelent, ſem az abrazatoknak, bőtűknek, vagy belyőgőknek, hanem csak à mit azok jelentnek. Mindazon-által effęle meg tiltatot és képtelen orvoſságokat ſokkal inkáb kapja az kőſſęg és inkáb-is él affelékkel, hog' ſem az igazan való és üdveſſęges orvoſſagokkal. De meg-emlekőzzűnk hogy JSTEN ő Felſęge megh-tiltotta legyen minden emberektől, igen keményen, hogy ſe várákláſſal ſe bű bájal, ne

éllye-

 éllyenek, mért bizonyos hogy effelék, az ördöggel közlik dolgokat, akarmint hija őket az köz nép tudóſoknak. Jobb vólna az betegnek meg-halni, hogy ſem affęle emberek ſzolgalattyával egéſſęgét megnyerni. Mert valamely lélek az váráſlokhoz, nézőkhöz köti magát, hogy fertelmeskődvén keveſſe azokat, én az én haragos orczámat ellene forditom,
Levit. 20. 6 annak az léleknek, ki vágom azt az ő népe közzül, azt mondgya JSTEN. Jgy Ochozias Király beteg lévén, kéveteket küldé az Belzebubhoz, az Philiſtæusok Ecron nevű várá-

nak

nak Istenéhöz, hogy megtudna ha megh-gyogyulnaé? avagy nem. Mikor azért mennének az követek, Illyes prophéta elejekben mene ezt mondvan. Terjetek viszsza az Királyhóz, akki titöket el-küldöt és ezt mondgyatok nékié, ezt mondgya az UR, talam hogy Israëlben nincsen ISTEN, te azért küldesz az Belzebubhoz tudakozni, az Echron Istenéhez, azokáért ez agyról kire felfeküttel le-nem szállasz, hanem meg-halsz; Azért oly tavól vagyon, hogy affele tudományok megh-gyogyitanák az mi betegseginket, hogy azokat öreg-

2. *Reg*: 2. 6.

 ő̆regbitik inkáb és meg-is erő̆ſſitik.

Eddig az egéſſęgnek ezkő̆zeirő̆l. Jmmár ſzollyũk azokkal való éléſnek, jó módgyáról, kire három *regulák* ſzolgálnak.

Első̆, Élni akarvan az orvoſſaggal, nem csak teſtő̆det kéſzits hozza az orvos Doctorok parancsolattya ſzerint, hanem lelkő̆det-is, meg alázvan magadat az JSTEN keze alat à te bů̆neidért, kiknek bocsanattyáért kő̆nyő̆rő̆gy, minek-elő̆tte egy morſat vagy czeppetéket vettel vólna hozzad az orvoſságban. Hogy it illyen rendet kellyen követni, innét bizonyo-

zonyosodik-meg, mert az betegségök à bűntől mint egy gyökertől származnak, azt kel leg-elöször-is ki-feszíteni, hogy annak ágai megh-hervadgyanak. Jnnét Asa Király, noha egyéb-képpen dicsiretes, de meg-feddeték az Szent Lélektől, hogy az ő betegségében nem JSTENT kereſe, hanem az orvosokhoz ragaszkodék, felettéb bizván azokhoz. Azokáért sokszor megh-esik ez, hogy az mely betegségök magok szerint gyogyulandók volnának, gyogyúlhatatlanokka lésznek az betegnek bűne és pœnitentia-tartatlansága miat.

2. *Chron*: 16 v, 12.

Hasz-

 Haſznos azért mindeneknek valakik kévánnyak egéſſégőknek megh-nyeréſét, hogy mindgyárt mihelt JSTEN őket az betegſéggel ſanyargatni kezdi, JSTEN előt magokat megálázvan megh-térjenek ő hozza.

Máſodik. Minek-utánna az beteg az mint el-végezte, hogy éllyen az orvoſſaggal, és az mint illik magát hozza-is keſzitőtte, az orvoſságot mint ſzintén az ételt és italt az JSTEN igijével és könyörgéſével meg-ſzentellye. Mert az JSTEN igijével, illik bizonyoſok legyünk, hogy az mely orvoſſaggal élni akarunk,

runk, szabados orvoságh, könyörgésünkel pedig az JSTEN áldáſat kel meghnyernünk, hogy egésségünk helyre állattaſſék; ha úgy teczik ISTENNEK.

Hármadik. Az betegnek értéſére legyē, és előtte is viſellye az orvoſságnak igazan való és fő haſznát, ha magát meg nem akarja csalni. Nem kel azt gondolni, hogy az orvoſság az vénſégnek vagy az halálnak útat meg rekeſzthetne, avag' azoknak mindeneſtől ellenek álhatna. Mert az nem lehet, holot JSTEN rendelte, hog' minden halando ember, vagy meg-

 meg-hallyon, vagy el-változzék: Függ az élet az természet ſzerint való melegſégnek és gyükeres nedveſſégnek, egyenlő *temperamentum*ában (egy-aránt való állapatban lévő megmaradáſban) de valamikor añak egyik az máſikat meg-halladgya avagy meg emészti, ſemmi meſterſéggel helyre nem állathatni, hanem ketelēſég álat, halal követi. Jgazan való haſzna azért az Orvoſságnak, az életnek meg-tartáſa és az ő határaigh való terjeſztéſe; mely határ. avagy az ő folyásának természet-ſzerint való vége, akkor jő el, mikor az ter-

méſzet, mely valamíg le-
hetet mindenféle ezkő-
zőkkel erősſittetet, oſztán
tellyeſſéggel meg-fogyat-
kozik. Noha pedig az élet-
nek illyen bizonyos ha-
tárban vetet circuluſa,
(abrontſa) ſemmi emberi
tudománnyal killyeb nem
ſzélősíttethetik, mind-az-
által ételbeli mértőklet-
lenſéggel nagy réſzőgős-
kődéſſel, és nehéz beteg-
ſégőkkel, könnyen mégh
ſzorongattathatik. Azert
azokat az ártalmaſságokat
tellyes igijekőzettel el kel
tavoztatni, hog' az mi éle-
tünknek terméſzet ſzerint
való gyerttyája mind ad-
dig égjen, míglen ő maga

 meg-aluſzik. Mert annak az üdönek *ſpatiuma* igazán az üdvöſſéges kegyelemnek napja. Mert mikor az Ur Jsten maga hatalmával az mi életünket meg-rövidithetné, sőt mindgyárt el-is meczhetne; kedvez nékünk igen kegyelmeſen, és üdőt, enged, hogy az ő Orſzágának el vételére készitenők magunkat. Ez viſzſza vehetetlen üdő ha egyſzer el-múlik, tiſzſzer való világnak árrán-is viſzſza nem vehetni. Hogy azért ez Orvoſságról való tanitáſunknak reſzét immár végtére bé-ſommallyuk, az orvoſnak két tiſztit akarom,

akarom megh illetni. Az 231
elsõ ez, ha ollyak nintsenek az kiknek fõképpen való gondgyoknak kelleneárra lenni, hogy az betegõt bũneirõl intenek, õ maga az orvos, ha az Christus *Ecclesia*jának tagja, jarjon el-abban, intvén, hogy kõnyõrgéſçvel mindẽ bũneinek nagy buzgosággal kérje bocsánattyát Jſtẽtõl. Kétſçgh nélkũl ebben ſerinyben el járnanak añál, az mint ſzokot lenni, ha az orvoſok eſzõkben veñék, hog' gyakorlatoſsággal haſzontaláñá léſen az õ mũkájok, nem annyira tudományokban való fogyatkozás miat, vagy nem aká-

 rasok miat, hanem az betegnek, kinek megh-gyogyitására igirték magokat, *pœnitentia* tartatlanságamiat.

Az másik ez; hogy mihelt láttya az el-követközendő halálnak bizonyos jelenségit az betegen, ne titkollya azokat az betegtől, hanem mennél hamaréb tudositsa őtet azokról. Mert affele dologhnak eltitkolása veszedelmes lehet, à mint hogy gyakorta az-is szokot lenni, mikor az tiszta igasság szóm eleibē hozattatván igen haszнos légyen. Mert az beteg az ő életének határa felől bizonyos lévén, ez föld dolgo-

dolgokról minden bizodalmat el-forditvan, csak egyedűl az JSTEN irgalmaſságában helyhezteti. Jgy ſzólot vala nagy nyilvan, beteg ágyában fekűvű Ezechias Királynak az Prophéta. Had helyben házadat mert megh-halſz. Menyi jót veheſsünk pedig abból, ha bizonyoſok lejendünk, az mi halálűknak Jſtentől rendelt határáról, orajáról, Sz:Pál meg mutattya, ezt mondvan. Tudva vagyon nálunk, hogy megh kel halnunk, ne biznank mi magűkban hanem Jſtēben akki az halottakat fel-tamaſztya.

2. Reg: 20. 1

2. Cor: 1. 9

Tertiũ ad proximum agri refertur.

Minek-utáña azoknak à

tiſzteknek nemeirõl ſzoltunk légyen, mellyel à beteg magának tartozik. Jmmár ſzollyunk azokról, az mellyekkel felebarattyának tartozik.

Ut cum adverſario reconcilietur.

Az pedig kettõ. Az egyik megh-békéllõ, hogy tudni illik mindeñek minden vétkét meg-bocsáſſa, és iſmegint mindenektõl bocsanatot kérjen. Mert mikor az O *Teſtamentum*-ban az kik õkröt avagy juhot az áldozatra fel-viſznek vala, az oltárnal kelletik vala hadni, és házamenvén meg-haragut Atyafiaival meg kel vala békélni, és úgy viheti vala végben az áldozatot.

Matt: 5. 24

Men-

Mennyivel inkab erre nékünk nagy gondot kel viselnünk, holot magunkat, az mi testünket, és lelkünket az halálban Jstennek úgy-mint meg-áldozzuk!

KERDES: Mit kellene ot cselekedni, mikor azzal akkivel megh-akarna békélni, szombe nem lehetne, avagy az más-fel nem akarna az békeséget?

FELELET. Ha az beteg az meg-békélléſben szüve szerint töreködik, és azt meg nem nyerheti, avagy az ö haragoſsának távólléte miat, avagy az más fęlnek kemény ſęge miat; akkoron az ö lelki iſmeretiben csendes lehet, s-örvẽ-

 dőzhet, meg-tudvan, hogy JSTEN azt az ő akarattyát cselekődet gyanánt vőtte. Példának okajért, fekűdgyék halálos ágyban egy nemi-nemő beteg, és viszszat vont légyen valakivel, akki akkor Lengyel Országban vagy Erdélyben légyen, azért azzal semmiképpen nem lehet szőmben meg békélléſnek okajért, és miképpen csendesitheti meg elméjét az az beteg? Jgen jól; el-hiven ezt magában, hogy annak az meg-békélléſnek valoſágos kévánságat ISTEN úgy veſzi, mint egy meglőt békélléſt.

Az

Az utólsó tiszti ez; Hog' ha kik egyebeknek joszaginak gondviselői, gondot viselljenek, és' azoknak javait oly helyben hadgyak, hogy az menniben lehet, halála után az életben marat emberek helyben találljak. Nékünk pediglen itt három rendbéli hivatalról kel emlekőznünk. Az Polgári gondviselők, az Egy-házi szolgak, és az cseledes Attyak hivataliról. Az Magistrátusnak halála előt erre fő gondgyanak kel leñi, hogy az hely, az váras és az polgári társaság kegyes és csẽdes állapatban maradgyõ: mellyet rész-szerint úgy

Tum posteritati prospiciat.

vihecz végben ha azt cselekedőd, hogy az tiſzta tudomány az jó erkölcsel eggyűt helyben maradgyon, réſz-ſzerint ha oly helyben hagyod à dolgot, hogy az polgari igaſság az külső békeſſęggel eggyűt erejében maradgyon. Illyen gond-viſeléſnek ſzép példajat mutattya nékünk az JSTENNEK igije. Mikor Moyſes 120 eſztēdős vólna, és immár nem vala elégſęges, hogy az Jſraël népének előtte járhatna: Elő hivata az Jſraël fiait, és megjelente nékik, ez életből való ki költőzéſęnek idejét, és ſzűve-ſzerint munkalodék abban, hogy

Deut: 32. 6.2

az

az polgári társaságnak javára bizonyos rendet szerzene. Mert leg-elsőször maga helyén Josuet rendele eleikben Fejedelmül, hogy ő vinne bé őket az igiretnek földére. Annak utánna inte az népet hogy bator szűvel leńének, magokat úgy viselnék mint erős firfiak az ellenség ellen, az JSTENNEK egész törvényét, szorgalmatoson meg-tartanak. Moysesnek illyen példajat Josueis követe az után: Mert egyben gyűjtvén az népet, hogy az ő halálának napja közel volna meg-monda, parãcsolván nékiek, hogy szűvekben batrak, Jsten-

Ios: 23.

 hez pedigh engedelmesek lennének. Jgy tanusággal hagyvan az alatta való népet, à mint illik vala gyõzhetetlen fejedelemhez, nagy batorsággal végezé életet. Ugy David Király, mikor imár csak ágyában fekünnék, és akarna eredni az minden testnek ntára, Salamon fiat az õ szekibẽ helyheztetvén, mind az JSTENI tiszteletrõl, s-mind az igasságnak otalmazásáról való gond-viselést keményen meg parancsola.

Az egy-házi szolgakhoz ez illik, hogy serinyen és szorgalmatoson az mint jobban lehet errõl jó eleve gondot-

gondot-viſellyenek, az *Ecclesiá*nak állapattya mely az ő hűſęgére bizattatot, éppen maradgyō minden réſzében. Méltó it az emlekezetre az Sz: Péter példaja, ki igy ſzól: Sőt erre-is gondot viſelők, hogy ti az én halálom után ezőkről meg-emlekőzhesſetek. Ha azt az intéſt hatra nem hatták vólna, ſoha az hitben enni ſzakadáſok, tevőlgéſek, és eretnekſęgek nem lőttenek vólna, az *Ecclesiá*nak-is enni kára nem kővetkőzőt vólna. Holot pediglen ſokkal ſzorgalmatoſbak vóltak az emberek az ſzőmélybéli *ſucceſſio*nak (kővetkőzéſnek) o-

241

2. *Pet:* 1. 9. 15.

tálmazására, hogy sém az igaz kövétközésnek, mely füg az Apoſtoloknak igaz tudományában, azért az ragadozo farkaſok, hamis Doctorok, és Páſztorok bé-hágának az juhoknak aklában, és el-kövétközék az CHRISTUS *Eccleſia*jára, amaz közönſęges *apoſtaſia*, igaz valláſnak meg-változáſa, akkiről ſzól Sz: Pál, ki az *Eccleſiá*nak egéſz teſtét tellyeſſęgösön el-bórita.

Act. 20. & 26. 1. *Theſ.* 2. 3.

Az csalados Attyakra néz ez, az ő házok népe közöt mindeneket jól el-rendelni minekelőrte meg halnának; A' mint Ezechias Királynak-is mond-

gya

Had helyben az te házadat mert meg-halsz. 2. *Reg:* 20. v. 1.
Hogy pediglen az mi házunk népe halálunk után jó rendben maradgyō, kettōt kel végben vinni. *Gen:* 25. 5.
Eggyik annak ez életre és annak állapattyára tartozik, mely ez hogy az ō javairól jól rendellyen; *Gen:* 27.
Mely hogy helyōsōn lehesen Testamentumot tegyen, kire éllyen az betegh az régi nevezetes emberekneк, az Szent Attyaknak példajával. Mert Abraham-is az szerint Testamentumot tōt vala, Jgy Jsák, Jgy Jacob-is. Kiknek Testamentum tételek, bé-foglál, sok szép áldasokat *Gen:* 49.

 és Prophéciákat, az ő fiainak jövendőbéli állápattyok felől. Hasonlatosképpen az Ur Christus az mi üdvözitőnk-is, az kereszt-fan függvén gondotviselő az ő szent Annyara, legh-szerelmesseb tanitványának gond-viselése alá commendálvan. Bizonyára nem kicsin dologh à Testamētum tétel, melyben sok dolog helyheztetet, mert sok házi gyülőségeknek, az örökösök közőt való viszsza vonásoknak magvát szakasztya. Azért nem kel azt, az oly dolgok közzé számlálni, az mellyek meg-is lehetnek, s-el-is múlhatnak, az

mint

mint némellyek méltatlanul vélekődnek felőle, és akarnak inkáb meg halni Teſtamentum nélkűl, nemű nemű vak, és magagondolatlan tanácsoktól el-hitettetvén, avagy azért hogy az ő gazdagságoknak nagy vólta ki ne tudódgyék, avagy hogy nyomoruságos dolgok titokban maradgyon; avagy attól fęlnek, ne kénſzeritteſſenek annal hamaréb meg halni, hogy Teſtamentumot tőttenek.

Noha pediglen az Teſtamentum tételnek módgya más helyt, és más tudománt illet, mind-az-által ſemmit ſem árt, ha mit arról

 arról az Sz: Lélek az ő igi-
jében iráſban hagyot, azo-
kat meg-mondgyuk: és az
mindeneſtől bizonyos re-
gulákban foglallyuk. Első
ez, Hogy az Teſtamentum
rendelteſsék à Terméſzet-
nek tőrvénye mellé, az J-
STENNEK megh irt igije
mellé, és az Orſzágnak
vagy tartománnak megh-
ſzokot tőrvénye mellé, az
melynek lakoſa az Teſta-
mentum tévő. Azoknak
az tőrvények tartáſa-ſze-
rint lőt Teſtamentum té-
telnek, ha mi utólſo aka-
rat eleiben kerűlne, vétkes
léſzen. Máſik ez, Az mely
jok gonoſzúl kereſtette-
nek, avagy tulaydō Urok-
nak

nak megh-nematsattak, a- vagy akkor meg-adattassanak, vagy Testamentum- által, vagy más móddal. Azért istentelenül, sobrakúl és szömtelenül való telhetetleneké azt cseleködni, Lelkeket Jstennek, gyermekeknek vag' rokönságoknak mikor meg-halnak, oly jokat hadni, mellyeket az ö tulaydö Uroknak kel vala viszsza ádni.

KERDES. Hogy-ha valakit feddene az ö lelki ismöreti gonoszúl gyöytöt gazdagságáról, mellyeket mind-az-által nem tudna kiket illetne törvény-szerint, mit kelletik ot cseleködni?

FELE-

FELELET. Ezesetre, mert nem kevesszer szokot lenni, illyen tanátsal élünk, ha ismered akkinek boszszut tőttel, jó lélekkel ád-meg ő néki az övét: Ha nem ismered vagy meghólt, ád az gond-viselőknek, kik annak javaira vigyáznak, avagy rokonságinak, vagy jó akaroinak, ha egyéb nemzete nincs: de te magadnak, és az tieidnek meg ne tarcs az más javáit, vagy gonoszul kereséstet, hanem ád JSTENNEK, vagy az *Ecclesiá*nak, avagy az Polgari társaságnak hadgyad, mint egy Polgari elég-tételnek neve alat. Harmadik *regula*.

Hogy

Hogy az Ház-népének fejei úgy ſáfarkodgyanak az ő javokkal Teſtamentum tételekben; hogy gyermekek és rokonságok hatra ne hagyattaſſanak s-megh ſe csalattaſſanak. Ezt mõdgya vala JSTEN Abrahamnak Eliezerről, az ő idegen ſzolgajáról: Nem léſzen te örökösöd, hanem akki az te agyekodból ſzármazik, az léſzen az te örökösöd. Jde tartozik az Jſten törvénye-is mellyet az Jſraël fiainak ada, mely igy vagyon. Ha ki meg-hal és nem léſzen ő néki fia, akkoron az ő jóſzágat az leánának adgyatok, ha leánya nem léſzen, akkor az ő örök-

Gen: 15. 4.

Num: 27. v. 8. 11.

 ő örökségét az ő Attyafiainak adgyatok. Ha ő néki Attyafiai nem lésznek, adgyatok az ő joszágat az Attyának Attyafiainak. Ha ismét nem lésznek az Attyának Attyafiai, akkoron az örökséget és egyéb jót-is adgyatok az ő kedves baráttyanak, avagy annak háza-népe közzül, leg közeleb valónak. Sz: Pál-

Rom: 8. 27. is azt mondgya: Ha fiak, hát örökösök. Es másut-

2. Tim: 5. 8. is. Ha ki az öveire, főképpen háza népére gondot nem visel, az hitetlennél-is áláb való. Vétket tésznek azért azok az kik az ő javokat rokonságokról, avagy maradékokról idegene-

genekre fordittyák. Mert azt még az Természetnek tőrvénye-is kárhoztattya. De it-is vétek esik: Ha minden java az első szűletnek, az többinek pedig semmi sem adatik, mintha az első szűlöttek birodalomra, az kisseb Attyafiak pedig igára és kóldúságra szűlettetnének. Ugy vagyon az első szűletnek mélto többetskét adni, hogy sem az töb Attyafiáknak, azért-is, hogy üdővel nagyob, s-azértis mert az ő nemzete avagy házanépe annak személyében tartatik meg. Jarúl ez-is, hogy kel egynek illēdőbnek lenni az többinél, ne-

veze-

 vezetes ügyeknek forgatá-
sára, az polgari tarsaság-
nak mind csendes s-mind
haborúsagos idejébē, mely
ollyan jó moddal megh
nem lehetne, ha egyaránt
való mértékkel osztaná-
nak meg az örökös jok az
Attyafiak közöt.

Negyedik és utólso *re-
gula:* Csak egy Testamen-
tum sem helyös, valamíg
az Testamētum tévő, meg
nem hal. Mert valamíg él,
annak meg-valtoztatására
hatalma vagyon. Ezek pe-
digh az Regulák mivel az
sz: irásban vadnak, méltok
hogy megh-tartatassanak:
Az több részekben és kör-
nyül álló dolgokban való
bőségesb

bőségesb tanitáſt, az *Jure-consultus*oknál kel kereſni.

Második tiſzti az háznépének fejének, azoknak lelke üdvőſſégére tartozo, akkiknek gond viſeléſe ő réá bizattatot ez: Hogy meg-hadgya az ő cseledinek, hogy tanúllyak az igaz tudománt, mely az Prophéták és' Apoſtolok iráſiban ki-adatot, azt hittel vegyék, cselekődetekkel nagy engedelmeſſéggel bé-tellyeſicsék. Dicsiri JSTEN ezzel Abrahamot; merr ezt mondgya: Tudom hogy meg parancsollya az ő fiainak maga utan, hogy megh-őrizzék az URnak utat kővetvén. *Gen:* 18, 19.

 az igaſságot és az törvént. Úgy David-is mikor ágyában fekſzik vala, és halala csak közel vala, igen nemes és emlekezetes parancsolatot ada Salamonnak, kinek ſommája ez vala, hogy megh-iſmerne az ő
1. *Reg.* 2. Attyainak Iſtenét, és azt nagy ẽgedelmeſſéggel tiſztelne: mellyet el végezvén könyörgéſevel ötet Jſtennek ajánla. Az 72. Soltár-is illyen értelemmel iratot. De kérlek nem méltoje ez David példaja, hogy mindenek ſerinyſéggel követſek? Hogy-ha az Fejedelmek és fő fő gondviſelők, eſzösön akarnak az ő javakról *diſponálni* maradékoknak,

koknak, hogy-ha parancsolatot adnak azoknak az igaz *religio*nak otalmazásáról, úgy adgyák-meg az JSTENNEK-is az ő igaz tiſztesſégét.

Secunda artis bene moriendi pars.

Ekkedigh az halálhoz kétképpen való keſzülettől *tract*áltunk; következik az bodógúl való meghaláſnak máſodik réſze, mely azt tanittya, miképpen kel az embereknek magokat az halálbán viſelniek.

Az pedig az mód ſemmi nem egyéb, hanem az ſz: és Iſtenfélő avagy ajitatos ſzívnek Jſtenhez való fel emeléſe, ha immár ſzintén az halállal tuſakodol-is, és

Dividitur in officia seu partes tres.

1. Officium moribundi curet ut in fide moriatur.

ha mayd ſákára árra érkőznél is. Fűgh az három tiſzteknek nemeiben. Az elsső, hogy az te meg-halásod az hitben és az hit által légyen; Akkor halunk pediglen megh az hitben, mikor mi magunkat mindenestől fogva ſzűvünkſzerint ajánlyuk az JSTEN kegyelmének, ſzeretetinek és irgalmaſságának az Chriſtuſban, az miképpen az igiben meg-jelentetet. Noha pediglen az mi életünknek minden réſzetskéje az hitnek ki-mutatáſára és gyakorláſára elégſéges álkalmatoſságot és okot ſzólgáltat minékünk, mind-az-által leg bővebben

ben hozza azt nékünk, az mi halálunknak oraja, melyben raytük lészen az halálnak rettentése, melybē barátink, javaink, gyönyörüségink, külsö érzekenségünk, és minden földi segödelmink el-hadnak minket. Mert akkor az igaz hit, minket némü-némü képpen magunk kivül viszen azt cselekeszi, hogy magüktól tellyességgel ki öltözzünk és magunkat megh-tagadgyuk, ez földi dolgoknak mindē vigasztalásit és segitségit hatra hagyvā, szüvünknek minden erejével és indulattyával, az JSTENNEK tiszta kegyelméhez ragaszkod-

 gyunk. Jnnét mondotta *D. Luther*[9]: *Homines in morte ſummè Chriſtianos eſſe*: Az embereket az halálban igen fő kereſztyéneknek lenni. Az hitnek illyen példajat fel-találljuk David Királyban, kiknek ſzőmei előt mikor ſemmi egyéb nem forgana, az jelẽvaló halálnak iſzonyú ábrázattyánal, mikor őtet az nép kővel akarja vala meg ölni, azon ſzőm-pillantáſban meg-bátorita ſzűvét, és az mint az ſzent Lélek ſzól, magát meg-erőſſite az *Jehová*ban az ő Jſtenében.

1. *Sam*: 30. v. 6

Ezt pedíglen az erőt hittel kereſé magának, mikoron

ron az Jſtẽnek kegyelmes igiretit az ő lelkébẽ fogla-la. A'mint ő maga bizõyit-tya maga felől illyen igik-kel: Emlekezzél à te ſzol-gaddal lőt beſzédedről, ki-vel reménſęget ſzerzettél eñékem. Ez az én vigaſztaláſom az én nyomorusá-gomban: hogy az te beſzéded elevenit-meg engem. Es iſmét: Meg fogyatkozvã az én teſtem és az én ſzűvẽ, az én ſzűvemnek kőſzála, és az én örökſęgem Jſten mind örökké. Azért à mit értünk David cselekedet légyen, hog'nékünk is mindẽikünknek azt kel cselekednünk haſonlo dologban. Mikor az Jſraël fi-

Pſal. 119. v. 49. 50.

Pſ. 73. 26.

ait az puſztában az kigyok mardoſsák vala; és mikor ſzintén megh-akarnának halni, mindgyáráſt az ő ſzőmőket JSTEN parancsolattyából az nagy rúdra fel-emelt kigyóra forditttyak vala, és ottan meg gyógyúlnak vala: Jgy valakire az halal el-kővetkőzik, és annak hegyes nyilai ſzűvét ſertőgetik, és azt mint-ha az tűz emészrene, erzik s-nehezen szẽvedik, ſzűkſéges akkor az élő hitnek ſzőmeit az meg feſzittétet Jeſus Chriſtuſra forditani, és ő rayta hadni: Jllyen úton által kőltőznek az halal kőzőt az őrők életre.

Továb-

Továbba mivel az igaz hit, nem valami meg-hólt allat, ſzükſégh megh-mutaſſa magát élő cselekedetekkel, kik közzül nem utólſo az JSTENhez való könyörgés, mikor ő tőlle avagy kérünk, avagy halákat adűk. Ugy Jacob megérezvén az halált réá közelgetni, igjeközek beteg agjából magát fel-emelni, orczájat meg-forditvan, és erőtlenſége miat az botra tamaſzkodvan, úgy imada az JSTENT. Az pediglen az könyörgés, az ő tettetős hitinek tettetős gyümőltſe, vala. Igy Sz: Jobnak az ő feleſége keſerves nyomorúságának idején

T 5 helyő-

 helyősőn mondgya vala. Hogy nem áldod-megh az JSTENT s-halnál-megh. Tudom, nem-is tagadom hogy ez szót az *Interpresek* kűlőmben forditották légyen, tudni-illik átkozd meg-JSTENT s-hall-meg. De az én értelmem szerint jobb amaz első forditás. Mert nem itilem az igazhoz hasonlonak lenni, illyen fő ház-népe kőzzűl akar mellyik-is nem hogy Anya, és gazda Aszszony lőt vólna, akki ollyan szẽtségtelen és gonosz tanátsot, mert vólna elő hozni, az kitől mégh szintén az feletteb gonosz erkőltsű ember-is iszonyodot vólna,

na, csak az terméſzetnek
világától viſeltetvén-is. Es
noha Sz: Jób őtet eſztelen
Aſzſzonyi-állatnak mon-
da, de őtet nem azért mō-
dotta annak hogy őtet az
káromláſra inditotta vól-
na, hanem hogy az ő bará-
tival egy értelmen vala,
alitvan hogy az ő firje, az
ő igaſságában felettéb biz-
nék. Céllya és ſommája az
ő tanátsának azért ez vala:
Ald-megh az Jſtent, az az,
En jó URAM, az te nya-
valyádnak keſerűſęge oly
nagy, hogy csak igen kő-
zel vagy az halálnak kapu-
jához: azért hogy immár
végtére az te nagy igaſsá-
god felől való vélekődéſe-

det az te szűvedről el-harithassad, azért illendő, hogy az te bűneidért veled ellenkőző JSTENNEK kezét magadon meg-ismérjed, az dűcsősséget ő néki adgyad, és à te bűneidnek bocsánattyát kérjed, és ezt az te utadat ez szerint elvégezzed. Ez az tanáts ő magában jó és mélto akkinek ő-is' engedgyen, mindazáltal lehetet az álat valami esztelēség mellyet Sz: Jób eszében vőt és azért dorgálta őtet.

Ez ellen pediglen az mi értelmünk ellen, ezt mōdhatna valaki: Az emberek az halal szorongátási kőzt, mind érzekenségektől s-

mind

mind nyelvek ſzólásától meg foſztatnak, azért nem kőnyőrőghetnek. FELELET. Az foházkodáſok, nyőgéſek, jaygatáſok, mellyek az hűvés kegyes bűnős embertől ſzármaznak, ſzintén ollyan hathato kőnyőrgéſek Jſtennek előtte, mint azok az mellyek nagy hangos és értelmes ſzokkal mondatnak. Mert az Jſtenhez való kőnyőrgés az ſzűvnek mozgásában, és buzgo kévánságában fügh, az ſzó és az beſzédek, csak külső jelēſęgi és kőveti annak. Nem az ſzó de az ſzűv kedves Jſtennél. Ide néz Davidnak amaz mondáſa: Az ſzi- *pſal:* 10.17

 lideknek kévánságokat meg-halgattad Ur JSTEN.
& 145.15. Es ismét: Az őtet fęlőknek akarattyokat cselekőszi. De sőt az hiveknek kőny-húllatások-is, hangos szoval való kőnyőrgések és ki-áltások gyanant mennek-bé az JSTENNEK fűleiben. Annak-felette az utólso szókis bizonyságot tésznek az hitről, mellyek gyakorlatossággal az Christusnak; hir szólgáiban, tellyesek vigasztalással, hathatok és győnyőrűsęgesek szoktanak lenni. Utólso szavai valának Ja-
Gen. 49. cobnak, mellyekkel meg-
v. 10. 18. jelente az ő fiaira el kővetkőzni mind az áldásokat

s-mind

s. mind az átkokat: Főek à 267
többi közöt ezek: Nem
vétetik-el Judától az Kirá-
lyi páltza, sem az törvény-
tévő az ő labaitól, míglen
el-jő az *Siloh*. Jsmét: Az te
üdvözitésedet várom *ô Je-*
hovah. Az Moysesnek u-
tólso szavai, az ő Eneke,
mely vagyon *Deut: 32*. Da-
vidnak utólso szavai ezek. 2. *Sma: 23*
Davidnak Isai fiának mó-
dása mondom, az firfiúnak
ki felségesse rendeltetet,
az Jakob Jstenének fel ke-
netet Királlya, és ékes az
Israël fiainak énekeivel.
Az *Jehová*nak lelke szolot
én beñem, és az ő beszéde
az én nyelvem által szár-
mazot. Zachariasnak Jo-

jadás

jadás fiának utólso szava, mikor meg kõvezteték ez vala. Meg-lattya az Ur és meg-keresi. Az mi üdvõzitõ kereszt-fán meg-haló Urunknak, szavai, felette csudálatosok és' lelki kegyelemmel tellyesek: ezt mondvan az õ Attyának. Attyam, bocsás meg ezeknek, mert nem tudgyak, mit cselekeszsznek. 2. Az tolvaynak. Bizony mondom tenéked, ma én velem lészesz Paradicsõban. 3. Az õ Annyának. Aszszonyiállat, Jmé, az te fiad, és' Janosnak, ihól, az te Anyad 4. Utólso szomoruságában. En Jstenem, én Jstenem, miert hagyal el engem?

engem? 5. Es ſzomjuhozván az mi ũdveſſęgũnket, Szomjuhozom. 6. Es bõſęggel eleget tévén az mi váltságunkért, azt monda. Bétellyeſſedet. 7. Mikor lelke az teſtét el-hagya. Attyam, à te kezeidben ajanlom az én lelkemet. Szent Jſtvánnak utolſo ſzavai. 1. Jmé, latom az egeket megnyitaknak, és az embernek fiát állani az JSTENNEK jóbjan. 2. URAM Jeſus, ved hozzad az én lelkemet. 3. URAM, ne tulaydonits õnékiek ezt bũnek. *Polycarpus*nak utolſo ſzavai ezek: Jgaz mondo JSTEN hazudni nem tudo: Mindenekrõl azért tenéked

 ked halakat adok, téged áldalak, téged dicsirlek, az örökké való JSTEN által, és az fő Pap az JESUS Christus által, az te egysülőt és szerelmes fiad által, ki által és kivel tenéked, és az Sz: Léleknek légyen minden dücsőség, mostan és mind örökké: *Ignatius*-is ezt mondgya vala: En készemé avagy azzal gondollyak micsoda halálnak nemével hallyak-megh? Az URNAK búzája vagyok, illik azért hogy az oroszlanyok fogai közöt megh-örölteſſem, hogy tiszta kenyére legyek az Christusnak, ki én érettem életnek kenyeréve lőt. Ambr' Doctor.

Doctor.. Nem éltem úgy véletek, hogy életemet ſzégyenleném, meg-halni ſem félek, mert kegyelmes Jſtenünk vagyon. Agoſton Doctor. Nem nagy ember az énnékem, akki előtt nagynak teczik hogy az fá és kő épületek el-romlanak, ſ az halādo emberek meg halnak. *Bernhardus D:* 1. Az ő Attiafiait inti vala, hogy az ő hitöknek és reménſegöknek vas ſzerſzamat erőſſen és álhatatoſō helyhöztetnék az JSTENNEK ſzent és batorságos helyében. 2. Mivel úgymond, nincsen az JSTENI tiſzteletnek oly nevezetes példaja beñem akkit nék-

tek

 tek hagyhatnék, imez hármat ajánlyom, ti-néktek akkiben engemet keveſſetek: mellyeket megh-tartottam énis abban, à mely pállyat futottam. 1. Nem vigyáztam úgy az magam értelmére mint à maſoké-ra. 2 Ha mikor megh haborittattam az boſzſzu-álláſnak nem vóltam kéváno-ja. 3. Hogy valaki én miattam meg ne botránkoznék ſzorgalmatoſon el-távoztattam; mely ha mikor meg-eſet az én akaratō ellen, mennél job móddal lehetet el-bontottam. Mikor *Zwinglius* az hadban megh-ſebeſittetet vólna lanczával. Mi lehet, úgy-

mond

mond ez? Nó ám baran 273
meg-ŏllyék az teſtét, à lelket meg nem ŏlhetik. *Oecolampadius.* 1. Jnti vala az egy-házi ſzolgakat az kik ŏ mellette valának, hogy az tiſzta tudománt éppen meg tartanak, az kegyes és tiſzteſſęges életre jó példat adnának egyebeknek, és az kereſztet álhatatos tŭréſſel viſelnek. 2. Maga felŏl igy ſzól vala, vadoltatom az igaſságnak meghveſztŏgetéſevel, ſemmit vele nem gondolok. Jm̃ár az Chriſtus ſzeki eleiben megyek, JSTEN kegyelméből, jó lelki iſmerettel, ot meg-teczik, hogy én az Chriſtus *Eccleſiá*jat ſemmiben

 ben megh. nem csaltam. Jllyén én beſzédimnek titeket hadlak tanúinak, és azokat utólſo léhéſſemel meg-pecsétlem. 3. Az ő gyermekinek, ezt mondgya vala: Szereſſétek az Attya JSTENT. Es rokonságihoz fordulvan, illyen Teſtamẽtum tétellel úgymond, titeket arra kötelezlek, kik azt halgattatok. Legyetek azon, hogy ezek az én gyermekin legyenek jámborok, békeſſégesők, és az igaſsàgnak követői. 4. Egy baráttyanak, ki őtet meg-latogata, mit ſzóllyak tenéked? úgy mond, tudni-illik jokat és úyiakat. Ezennél ezennél

az Christussal eggyüt lé-
szek. 5. Mikor kérdenék
ha az vilagoſság nem arta-
najé néki. De ot elég világ-
goſság vagyon úgy-mond.
6. Az ötven eggyedik Sol-
tárt egéſzlen, nagy foházkodáſokkal ſzűbéli buzgoſsággal el-monda. 7. Az után egy keveſsé. Tartsmeg engem URAM JESUS. *Lutherus*, utólſo ſzavai ezők. En mennyei Attyam Jſtenem, és az Jeſus Chriſtuſnak ſzent Attya, minden vigaſztaláſnak Jſtené, hálakat adok tenéked, hogy az te fiadat az JESUS Chriſtuſt, akkinek hittem, akkiről vallaſt is töttem, és tiſzteltem, és az kit az

Romai

Romai Püſpök, több gonoſz tarſaival meg-vetvén, üldözőt, azt éñékem meg jelentötted. Kérlek tégedet én URAM JESUS Chriſtus, az én ſzegény lelkemet ved hozzád, mert noha ez földről el-vitetem, és ezt az én teſtemet le kel ennékem tennem, de azért bizonyoſon tudom, hogy én mind örökké tevéled eggyütt léſzek, és engemet à te kezedből ſenki ki nem ragadozhat, mennyei Attyam. *Annas Burgæus.* Ne hagy el URAM engem, mert úgy én tegedet el-hadlak. *Melanchthon.* Ha JSTEN úgy akarja én-is akarok meg-halni, és

kérvén.

kérem ötet engedgyen- 277
en-nékem örvendetes ki-
menetelt ez életből. *Hop-*
perus. Kegyelmes légy én-
hozzam ô URAM JESUS
Davidnak fia, és az én lel-
kemet ved hozzád. *CAL-*
VINUS. 1. *Tacui quia tu*
feciſti Domine. Halgatom,
mert te cselekötted Uram.
2. Nyögtem mint az ga-
lamb. 3. Meg-rötottal és a-
pró porra töttél engemet:
de elég énnékem hogy az
az te kezed által lőt. *Petrus*
Martyr, ezt mondgya vala.
Hogy az ő teſte erőtlen-
vólna, de ſzüve jo, és hogy
azön kivül ő más életet nem
iſmérne, hanem csak azt
az mely vagyon az JESUS-

 bã, az emberi nemzetnek az Attyatól adatot egyedűl való meg-valtojában. Es azt iraſbéli bizõyságokkal meg-erõſsitvén iſmét, igy ſzól vala. Ez az én hitem az melyben meg-halok, és az kik kűlẽmben tanitanak el-veſzti JSTEN. Az utan minden jelen lévő barátinak kezẽket fogdoſvan, Legyetek egéſſęgben úgymond, édes Attyámfiai, és tiſztelendő barátim. Nem vólna nehéz tõb példákat-is effeléket be-hoznúnk, de ezẽk ſokak gyanánt lehetnek. Es' mayd minden ſzenteknek mondáſi ide illenek: Némellyek azok kõzzűl Prophétai

tai lélekkel vóltanak n. egy-
ékesittetvén, kik jövendöt
mondottak, mint Jacob és
Joseph à Patriarchak köz- *Gen: 49.*
zül: Némellyek nevezet-
szerint megh-jelentötték *Gen: 50. 24.*
kik szállanának holtok u-
tán ö helyökben, azoknak
maradékokat is, kik leñé-
nek, és mindeniknek mi
állapattya lenné. Néme-
lyek meg-mutatták *memo-*
*riá*joknak (emlekezetek-
nek) halhatatlan nagy ere-
jét, mikor elö számláltak
tellyes életeknek *act*áit,
JSTENNEK ö vélek való jó
tételit, hogy azzál indita-
nának magokban nagy
buzgoságot az hálaádásra;
vóltak ollyak is, kik igaz-

án értettenek arról, hogy az ő jelen-való életek jobb állapatra változnék, természet felet való értelemben vóltanak, hogy ők ez földről az mennyei Paradicsomban vitettetnének, mint Babylás Antiochenusnak mikor fejét el-akarnak venni, ezt mondgyavala: Tery viszsza én lelkem az te nyugodalmádban, mert meg-áldot téged az JSTEN. Mert te Ur Jsten az hálálból ki ragattad az én lelkemet, meg-szabaditottad az kőny-hullatásoktól az én szőmeimet, az én lábaimat az el-eséstől. Szüntelen az UR előtt járok, az éleknek lako helyében.

Psal. 116. *Vr.* 7. 8.

ſyében. Végezetre vóltanak ollyak-is, kik halálok idején fő módon *peror*áltak ez életnek haſzontalanságáról, az halálnak hejában való rettentéſiről és arról való hamis vélekedéſekről, az örök életnek kezdetiről, az Sz: Lélek vigaſztaláſinak belső erzéſiről, és az ő Chriſtuſhoz való el-menéſéről.

KERDES. Azokról mit kel érteni, akkik illyen emlekezetes ſzókat nem mődanak, hanem ezek nélkül képteleneket ſzólnak?

FELELET. Jt az betegſégnek terméſzetit kel meghanni vetni, csendeſebbé avagy keményeb légyen.

Mert az kemény és nehéz beteglségők, gyakorta bolondságot, és illetlen maga tartáſt ſzereznek, mely erőtlenſégeknek mi-is mivel alája vettettünk, azokat mind jó végre kel magyarázni.

Eddig az elsö tiſztről, tudni illik, hogy az hitben hallyunk-meg: Az máſik ez, hogy engedelmeſek legyünk s. úgy hallyūk meg, mely nélkül az mi halálūk az Urnak kedvében ſemmiképpen nem lehet. Mert úgy lattatnank az Ur eleiben felelemmel menni, és kénſzeritéſſel, mint az rabok mennek az ö Uroknak eleibē, de nem ö hoz-

2. *Moribundi officium. ſtudeat ut obſequioſus Deo moriatur.*

za való ſzeretetből és kévánságból, mint az fiak az ő Attyokhoz. Engedelmeſek lévén pedig akkor halunk meg, mikor kéſzek vagyunk örömmel és kévánsággal ez világból elmeñi, mikor JSTEN akarja; nem feleſelvén ſemmit ő véle, mi üdőben vagy micsoda helyen végyen minket ő hozzája. Akarélünk, s akar halunk, azt mondgya Sz: Pál, magúknak ſemmit nem vetünk ſem aratúnk, hanem Jſtennek. Azért ſzintén úgy engedelmeſſęggel tartozunk halalúkban is Jſtennek, mint ſzintén az életben. Előttünk jar ebben

Rom: 14. 6: 7. 8.

nékünk az Christus maga példajával, az halállal való tusakodásakor utólso szorõgátasban lévén. Tavozzék ez pohár Attyam éntõlem. De osztán nagy engedelmességgel mondá ezt, nem az én akaratom, hanem az te akaratod légyen, tanitvan minket, hogy az halál rettẽtési közõt az JSTEN jól teczése alá adgyuk magunkat. Mikoron Ezechias Király az Prophétától az õ halála felõl való követséget meghallotta vala, semmit sem feleste, sõt meg sem moczana, mindgyárt az könyörgésnek ada magát. Ez is bizonyos, az Jsten igeje

paran-

parancsollya, hogy magũkat egéſzlen úgy-mint ſzabad akarat ſzerint való áldozatot fel-vigyũk JSTENNEK, azũdõnek (melyben az lenné) ſemmi határát nem rendelvén; halalunkban úgy mint életũnkben. Azt mondom azért, hogy ſzintén ollyan Jſteni feleleмmel kel, az halálnak fel vételében Jſtenhez való engedelmeſſęgũnket megmutatnunk, az mint életũnknek tellyes réſzeiben.

Hármadik és utólſo tiſzti az kereſztyén embernek ez; hogy az õ lelkét Jſtennek ajánlya, úgy-mint fõ és hũſęges õrizenek gõdviſeléſe alá: Melynek pél-

daja nékünk az Christustól adatik, ki az kereſztfán függvén, nagy ſzorongatások közöt lévén, lelkének teſtétől el-válásának ideje-is jelen levén, ez ſzókkal
Luc: 23.46. ſzólita az ő Sz: Attyat: Attyam, úgy-mond, az te kezeidben ajánlyom az én lelkemet, és ezt mondvan, ki bocsáta ſzent lelkét.
Szintén úgy viſelé magát
Act: 7.59. Sz: Jſtván, kit az köveknek ſokásága, mint az ſebes zápor eső, mikor el-kénſzetitet vólna, monda: URAM JESUS, ved hozzád az
Pſal: 31.6. én lelkemet. David pedig-len, noha él vala de életének veſzedelme közöt forogván, az Chriſtuſnak úgyan azon ſzavaival él-.

Es igy érttyük immár, minémű dolgokban kelleſsék magunkat foglalnunk, az halal ſzorongatáſi közöt, hogy az örök életnek örökſégében bémeheſsünk. De netelántan ezt mondana it valaki: Nem kellé egyebet ſemit cselekedni, hanem hogy az hitben engedelmeſſéggel, és az mi lelkeinket JSTENNEK *commend*álvan hallyunk-meg? Mire való tehát amaz idején való keſzülés arra az napra? Miért hogy el-annyira faradunk az bodogúl való meg-haláſnak jó módgyának tanulásával? Mert kétſéghnélkül az mikor az halál-

nak ideje el-jő, amaz több
elő ſzámlalt tiſzteket mind
végben vihettyük, nagy
könnyen. Jgy felelek. Ha-
mis hitel az, mint-ha az-
oknak az tiſzteknek kön-
nyẽ eleget tehetné az em-
ber, azért el-kel tavoztat-
ni. Mert ſoha azokat az ha-
lálban végben nem viheť-
tyük, hanem ha életünk
folyásában ſzorgalmatos
keſzületünk léſzen réája.
Az kinek kedve vagyon az
hitben való meg-haláſra,
ſzükſęgañak az hitben él-
ni. Mert az egéſz Biblia is
egy példánal többet nem
ád minékünk, arról, akki
hitben hólt vólna-megh,
noha nem élet vala az hit-
ben,

ben, úgy-mint amaz kereſzt-fán függő tolvayét. Mert lattyuk az nyomorúságokban, mely nehezen hiſznek, megh-ſzintén az JSTENNEK ſz: ſzolgai, és JSTENNEK ſzép ajándékival megh-ékeſittetőt emberek-is. Azt mondgyavala ugyan az fekélyős Sz: Job. Ha meg-öl-is engem az UR, meg-is ő benne reméllők: De az után meghomályoſodván az ő hiti, nem óhata, de illyen ſzókat ſzalaſzta ki-ſzájából; hogy JSTEN ő néki ellenſégéve lőt légyen, és ő lőt JSTENNEK céllya, hogy az ő nyilaival lővöldőzzön reája. Es azon kivül-is az

Iob: 13.15

Iob: 19.11.

 ő hiti nagy sokszor meghanyattatik vala, kételkedésekkel és fęlelmes állapattal. Miképpen lehetnek tehát készek azok, hogy ő magokat mindenestől, az Jsten irgalmasságára bizhassák az halálnak szorongátási kőzőt, akkik soha az hitben nem éltenek, sem abban magokat nem gyakorlották? Jgy az kévántatik attól, akki az halálbã engedelmessęgét akarja mutatni, hogy tellyes életét engedelmessęgben vissellye, Jstennek rendelt tőrvénye szerint. Mert valaki engedetlenűl él, lehetéinkáb, hogy engedelmesen, szabad akarattya

szerint

ſzerint állyon eleiben Jſtennek, mikor ötet hivattya az ő ſzólgaja az halál által? Meg-hal úgy vagyon, de kételenſégből, az természet rēdinek erejéből, nem külömben mint az több teremptet állatok.

Hármadſzor, valaki az ő lelkét Jſten kezében akarja ádni, ſzükſégh, kettőt tudgyon bizonyoſon. Első. Hogy meg-cselekedheti: Oſztan, akarja-is Jsten az ő lelkét, az égbē magához vénni, és az utólſo itiletig ot tartani. Ezekről pedigh ſenki bizonyos nem lehet, hanem, ha az Sz: Lélek léſzen ő benne, az ki azt el-hiteſſe az lelki

 iſmérettel, hogy az CHRISTUS őtet megh-valtotta, meg-igazitotta, meg ſzentelte, és az mikor annak ideje léſzen őtet megh-is dűcsőiti. Akki ez-ſzerint megh nem tanittatot, s-hozza nem kéſzittetőt avagy meriſzlie magát Jſtēnek meg-áldozni, és az ő lelkét JSTEN kezeiben ajánlani? Mert kérlek, mi lehet ez bizodalomnak oka, kit David-is *commend*ál, mikor az ő lelkét JSTENNEN ajánlya? Bizonyára az hitnek bizonyos vóltanál egyéb ſem̃it ſem, az mint azt megh-bizonyittyák ez kővetkőzendő ſzók igen világoſon. Mert URAM te

vál-

váltottál meg engem. Meg 293
tetczik tehát, hogy ſenki
ez meg nevezet tiſzteknek
végben vitelére nem elég-
ſęges halálakor, ha azok-
ban magát életében nem
gyakorollya.

Ezek mivel hogy ez-ſze-
rint legyenek az én intéſe-
met iſmét megh-úyitom,
hogy az halálra keſzűlő
meg-mődok tiſzteket tel-
lyes életetek folyásában
előttetek viſellyétek, éle-
teteket hitben és engedel-
meſſęgben ellyétek, az ti
lelkeitőket Jſtennek *com-*
*mend*álvan, minden mun-
kaitokat és gondotokat J-
ſtenre és az ő gond-viſelé-
ſęre haritvan. Mert valakik

mago-

 magokat igy viſelték, az ő utólſo napjokat nagy bodogúl végezték. *Enoch* Patriarcha, Jſtennél jár vala, mint egy el válhatatlan uti társával, az hitnek általa: élvén ép és Jſteni életet, és azokáért el-viteték Jſtentől, ne latna az halált. *Heb*: *11. 5.* Valamint lőn azért *Enoch*nak dólga, mind azoknak úgy léſzen dólgok, valakik az hitben és engedelemben töltik el életeket. Mert azoknak az halál, nem halál, hanem álom léſzen, nem ellenſég de jó akaro, mind az teſtnek s-mind az léleknek. Jól meg hannyuk veſsük pediglen nyomorúlt és ſzomórú ki mene-

meneteleket azoknak, kik életeket bűnökbe töltették-el, sem hitöket sem jó lelki ismérettöket meghnem tartván. Az első világnak emberi az özön vizzel veszének el. Az *Sodoma Gomora* béliek, égből le-szállo tűzzel emésztetének megh, *Dathánt*, *Abiramát* töb tarsaikkal egyben az föld hasadása nyele el. *Córet* magát az mint az bötű lattatik jelenteni, az tűz emészte megh. Amaz istentelen *Saul*, *Achitophel* és *Judas*, magok lőnek, magok hóhéri. *Herodes* testét az férgek övek, és úgy hala meg. *Julianus apostata*, az harczon egy nyillal meg-

Gen: 8.

Gen: 19. *&* 24.

Psal. 106. *&* 7.

 meg-sebesítteték, dühösképpen agyarkodván az CHRISTUS neve ellen, elveszé. *Arius* Eretnek az arnyék szeken minden beleit ki-onta, és úgy halá meg. De ez az mi üdönk hasonló példák szólgáltatására igen termékenj. *Hofmeisterus* nem alá való Pap és Doctor, mikoron az Ratisbonai gyüléstre az Evangelicusok ellen való *disputatió*ra indúlt vólna, hirtelen útaban az JSTEN kezétől meg-tiltaték, iszonyú tekéntet, zörgés czartogás közöt, nyomorúltúl hala megh Lovániumnak nemes Oscolájában.

Guatlacus bölcs Pap és Doctor,

Doctor, beteg lévén, halálát-is erezvén, eſęk lelki háborúban és tuſakodáſban, nagy ſzomorúsággal, fel-kiáltvan, bűnei miát, nem jól viſelvén életet, és az JSTENNEK el-ſzenvedhetetlẽ itiletit-is erezvén, az rettẽtő kétſęgben eſéſnek illyen ſzavait bocsáta ki ſzajából. Hogy az ő bűnei nagyobbak vólnának, mint az mellyek meg-bocsáttathatnának és igy hala-megh, kőtelkődvén az ISTEN kegyelme felől. *Jacobus Latomus*, úgyan az Lovaniumbéli *Academiá*nak Doctora, *Bruxell*ában mikor azt reméllene, hog' *Luther*ę és az ő társai ellen tiſztős

 tiſztös győzödelmet és nagy hirt nevet kapna, oly illetlen és kába orátiot *declam*ála az Csáſzár előtt, hogy az egéſz udvár népe előt csak kéſz nevetſégh lőn: Háza tértén Lovaniumban, az ő közönſéges lekcze olvasásában nyilvã kezde eſzelőskődni, és az kétſégben eſéſnek ſzavait, oly iſtentelenſéggel kezdé ſzajaból ki ſzórnj, hogy az tőb jelen-való Doctorok, mint egy megh-dühödőt embert, fogatni, és erős ſzáros kamorában rekeſzteni kénſzerittetnének. Az üdőtől fogvá ſemmi ennél égyéb az ſzájából ki nem ment, mind halálaig, hanem,

hanem hogy ő el-kárhozot vólna, Istentől meghvettetőt vólna, és hogy ő néki üdvessége felől semmi reménsége nem vólna, mert az JSTEN igijének megh-ismért igasságának ellene támadot vólna. *Crescentius* az *Tridentum*béli synatban az Romai Pápának követe, mikor à Pápához való level irásban sok éczakakon nagy késöigh foglalatos vólt vólna, dólgat el végezvén, fel kele az asztaltól hogy magát megh-mulassa; fel kelvén láta egy fekete ebet, felette nagyot, langaló szőmeivel, bé-jöni az házban füleit mayd az földeigh le-

füg-

függeſztvén, és egyenesſen ő hozzá menni, és oſztán az aſztal alat el-veſzni. Az Cardinál, meg-rettenvén és el almélkodvan, minek-utánna eſzére jöve, az ſzólgakat ki-álta, parancsola gyerttyat gyuytani, és az ebet meg-kereſni. Mikor pedigh ſohol ſem vólna, meg az elsö kamorában-is, nagy gondolkodás ſzálla réá, és meg-betegödék, és egyſzers-mind élete felöl kezde kételködni, noha baráti és az orvoſok mind vigaſztaláſokkal s-mind tudományokkal mellette vóltanak; és oſztan meg-hala. *Gardinerus* Jſtván, mikor halá-

Sleid: lib: 23.

halálos betegségében egy 301
Püspöktől meg-látogattatot vólna, több beszédi közöt, ezt-is hallotta vólna, hogy Sz:Péter-is az mesterét meg-tagatta vólna, ezt felele, hogy ő-is Peterrél eggyüt meg-tagatta vólna az Christust, de abból soha meg-nem tért vólna; és úgy (hogy Foxus szavával éllyünk) büdössen és *pœnitētia*-tartatlanúl hala-meg. Hogy pediglen annál inkáb fel indittassunk ez meg-értet tiszteknek végben vitelére; Jertek gondollyuk megh az mi életünknek napjainak bizontalan vóltat. Mert noha mostan ez életben élünk, mind-az ál-

tal ſenki arról nem mer fe-
lelni, hog'mi hólnap után,
avagy csak az kövétközē-
dő óraig-is hogy éllyünk.
Hól vagyon tehát, az az,
kez iráſsál erősſitetőt pe-
csétes levél, mely minket
életünk fen állásáról bizo-
nyoſſa tenne? Tovabba,
nékünk erről meg kel em-
lekőznünk, hogy valami-
ben hadgya az halal, az
embert, ollyan állapatban
találllya az itiletnek napja:
Azért ha az halal őtet ke-
ſzületlenül ragadgya el, az
örők kárhozat bizonyo-
ſon, s-minden halladek-
nélkül fogja őtet követni.
Ha valamely gonoſz-tévő
az tőmlőczből ki hozatik
hogy

hogy az tőrvény-tévő bi- 303
rótól *sententiát* hallyon,
vagy ki vitetik à bűntetés-
nek helyére; mely igen si-
rattya az ő életének gono-
szúl való tőltését, és életé-
nek megh-váltásának re-
ménségével, erkőltsének
meg jobbitására mely csu-
dálatos igireteket tészen,
noha mindennél latrab
vólt, valahól kiket az főld
szinyén lathatot. Mi pe-
diglen hasonlók vagyunk
az orvokhoz és egyéb *præ-*
dállo tolvajokhoz, JSTEN-
NEK előtte, valamenyen
vagyunk, egy náp sem mú-
lik-el, hogy az Jsten széki-
hez közeleb közeleb nem
meñénk. Ebben az útban

mi csak keveſsé-is' megh
nem álhatunk, s-nem-is'
mulatozhatunk: Mint az
vizõn hajóban jarók nem
maradnak, akar vigyázza-
nak s-akar aludgyanak, mi-
kor az hajo az vitorlaktól
és ſzelektõl vitetik. Mi-
nek-okaért ez úthoz nagy
ſerinyſęggel kéſzitsük ma-
gunkat, életünket idején
meg-jobbitſuk, hogy mi-
kor megh-halunk életün-
ket jól végezheſsük. Avag'
mit kiáltnak ennél egye-
bet minden-nap az Evan-
geliũnak hirdetõi, hanem
hogy ez tiſztekben hiven
el-jarjunk? De hól annak
ki ſzólgaltatáſa, az JSTEN
nevével ily ſokſzor, paran-
csol-

csoltatot dolognak? Mi- 305
cſoda emberek avagy élet-
nek nenyében? Jay! Az
kőſſęgh az Jſten akarattyá-
nak ertéſęre egy orátskaig
adgya az ö fűleit: De ſzűve
és kezei, hogy az JSTEN
akarattyának be-tőltéſęre
ſzolgálnának, mely igen
ritka? Okát nem ſzűkſęgh
meſzſzűl elő kereſni, elöt-
tűnk és ſzőmeink előt va-
gyon. Tudni-illik mind-
nyájan bűnősők vagyunk;
Es minden bűnős bolond,
à mint az irás ſzól. Ennek
pedigh az bolondságnak
nem utólſo réſzének tar-
tatik, ez vilagi ſzorgalma-
toſságnak úgy ereſzkődni,
hogy az miát az Jſtennek

 Országa hátra hagyattaſſék: Nem az Lélekre viſelni gondot, hanem à teſtre; éjél náppal ſzüntelen ezt forgatni elméjében, miképpen élheſſen gyönyörüſségeſen, friſſen és kedve ſzerint.

Ezt az bolondságot nékünk, üdvözitönk az Gazdagságban mutattya meg, kinek mondgya vala az ö czüreinek meg-öregbitéſe, de ez életből való kimenés, és lelkének üdvöſſége, nem jut vala ö néki eſzében.

Effelék közzül való vala *Achitophel*, kinek tanátſa, az mint az irás bizonyittya, Jſteni felelet gyanánt tarta-

2. *Sam* 17. §. 23.

tartatik vala. Mert bölcs' vala és eſzes, mind az kö-zönſęges' dolgokban, s-mind az maga tulaydon dolgaiban: Noha pediglen ezekbē éles elméjü, meſz-ſze lató, jó gondviſelö vala, mind-az-által miképpen halhatná meg az igazaknak halálával, és mint venne el az örök életet, hogy ö arról csak köz értelemmel, és okkal-is nem gondolkodot vólna, cseleködetivel meg-bizonyita. Azt az bolondságot az Szent Lélek mint egy úyal mutatván, ezt mondgya: Latván hogy bé nem telik az ö tanátſa, el-mene az ö hazahoz, és parancsolatot

adván az ő háza népének meg-foytá ő magát. Jgy az őt esztelen szűzek-is meg elegőttek vala véle, hogy üres lámpási kezekben vólnának az külső valláſnak, nem viselvén arra gõdot, hogy kezőknél lenné az igaz és elő hitnek megromolhatatlan olaja; mellyel az ő lámpások fénlet és tündöklőt vólna, mind életőkbẽ s-mind halálokban. Ha azért ez dőglelétes bolondságot le-teszük, és főképpen az JSTEN Országát s-ának igaságát keresük, élvén életünket hitben és engedelemben, úgy halunk megh-hitben, illendőképpen.

Eddig

Eddig az elsõ tudomá-
nyak részérõl, tudni illik,
hog' vagyon oly bizonyos
út, kit akki kõvet, jól és
bódogúl halhat-megh; Já-
rúlok imár az másodikra.
Azokáért mikor Salamon
azt mondgya: Hogy az ha-
lálnak napja job az szüle-
tésnek nápjánal, akkor azt
tanittya, hogy az hivõk-
nek, az az, akkik JSTEN-
NEK fogadot fiai az Chri-
stusban, nem kel azoknak
feletteb az haláltól fęlni.
Nem feletteb azt mon-
dom; mert vagyon mód-
gya, mire képest kel attól
fęlni, s mire képest nem.
Mert õ nékik két okáért
kel az halált félni: Elsõ,

Usus Salomonica gnoma Credentibus mortem haud nimis metuẽdam esse.

 mert az emberi terméſzet-
nek le rõtoja, mind az hiv
ember ſzemelyébẽ s-mind
egyebekében. Arra néz-
vén à Chriſtus-is félte azt,
vétek nélkůl. Félnůnk kel
nékůnk-is attól, de nem
kůlőmben, mint az beteg-
ſęgtől, ſzegénſęgtől, ſzůk-
ſęgtől, és a léleknek s teſt-
nek tőb affęle nyavalyái-
tól, mellyeket nékůnk
nem illik ſemminek tarta-
nũk, vagy cſak mint mulo-
lan meg-tekéntenůnk, ha-
nem azt akarja Jſten hogy
azokat némů-némů fay-
dalommal meg-ereſzſzůk,
az haláltól s-tőb nyomo-
ruságoktól fęllyůnk, mert
azok mi raytunk, JSTEN-
NEK,

bűntetéſi. Azt akarja, hogy el távoztaſſuk, és azokat el távoztatván, azoknak okait az bűnöket is el távoztaſſuk: mikor pedigh az faydalmakat éreſzſzük; Jſtent birónak, az bűnnek meg-bűntetőjének iſmérjük és vallyuk lenni. Az halálnak félelmének máſodik oka. Az az kár, az mellyet ſzenved, vagy az *Eccleſia*, vagy az Pólgari társaság: Mikor vagy mi vagy egyebek megh-foſztatnak azoktól, az kiknek életek mind közönſęgeſen Országūk s-nemzetünknek, s-mind kiváltképpen valamely hélynek, vagy *famili-*

ának haſznos vólt. Ellenben pediglen nem kel félni az halált, de örömmel kel várni, ſok okokért: Első ez, Hogy nékünk alkalmatoſság adatik, mert az mely engedelmeſſęggel JSTENNEK tartozunk azt ő ſzent Felſęgének meghmutathaſſuk, mikor minket el-hiv ez világból, magához. A' mint az Chriſtus-is mõdgya vala: Nem az én akaratom, hanem az te akaratod légyen. 2. Mert az halállal az bűn el-töröltetik, és vége léſzen az Jſten haragjának ellenünk való fel-gerjeſztéſęnek. 3. Mert az mi meg-hólt teſtünk jób állapatra megyẽ annál,

annál, à mineműben vólt 313
ez életben. Mert az halál
őtet győzhetetlēne téſzi,
és meg-üreſiti ez életnek
minden nyavalyaitól és
faydalmitól, és megh-ſzű-
nik, mind az cselekedetek-
ben s-mind az ſzenvedé-
ſekben az bűnnek ezkőzé
lenni, az minemű vólt az
előt. 4. Mert által mene-
telt ſzolgáltat az mi lelke-
inknek az mennyei nyu-
godalomra, életre és dű-
csőſſęgre, ahól JSTENT
meg-lattyuk, az mint va-
gyon, őtet tökőlletesen
meg iſmérvén, őrőkké dű-
csőittyük, és őrőkké való
innepet ſzentelünk: Azért
mondgya Pál Apoſtol-is,

 Kévãyok meg-oſzlatnom,
Phil. 2. 23. és az Chriſtuſſal lennem, mely leg jób. 5. Mert Jſten az halál által itiletet ſzolgáltat az iſtẽtelenek ellen, és meg-ũreſiti azoktól, az ő *Eccleſiáját*. Azért mind ezeket az hivek meg-hãyvan vetvén, ſem az magok halálában ſem egyebekében, nem találllyak fel az fęlelemnek és ſzomóruságnak okat, de ſőt hogy őrvendőzzenek:

Harmadſzor, mivel az halálnak napja el-annyira fő és bódog légyen, kővetkőzik, hogy azt méltan kévanhattyuk, és hogy nem mindenkor ſem nem egy általlyaban vétkes az halál-

ő maga Sz: Pál mondgya; *Phil.* 2. 23.
Kévāyok meg oſzlatnom
és az Chriſtuſſal lennem.
Es máſut: En ſzegény bű- *Rom.* 7. 24.
nős ember, ki ſzabadits ki
engem ez halálnak teſté-
ből? Mind-az-által annak
az kévanságnak nem egy
általlyában valónak kel
lenni, hanem kel azt re-
keſzteni, bizonyos *condi-*
*ti*ók határiban: úgy-mint;
1. Szabad az halál kéván-
nyi, az menyiben oly ez-
köz, mellyel az mi termé-
ſzetünknek romlotſágától
meg ſzabadúlunk. 2. Az
menyiben az által az Jſtē-
nek és az Chriſtuſnak ez-
kőz nélkűl való közőſsé-
gére

 gére vitetünk. 3. Ez életnek nyomoruságira való tekéntetből: de két akadált szorgalmatoson el-távoztatván, tudni illik, hog' az halált úgyan felettéb ne kévánnyuk; Es' hogy az JSTENNEK jól teczészęt-is hátra ne hadgyuk, mert méltó annak alája vettetnünk minden *exceptio* nélkül. Ez *conditi*ók közzül, akarmellyik nélkül legyen az halálnak kévánsága, vétkesnek kel tartani. Minekokáért, Sz: Job, Jeremias és Jonas Prophétak vétköztenek, mikoron az szenvedhetetlenségtől viseltetvén, halálokat kévánnyak vala. Ellenben ismét

Iob. 3. 4.
Ier. 14. 14.
Ion. 4. 8.

nem

nem tilalmas Istētől hosz-
szu életet kérni. Jgy Eze-
chias, meg-értvén halálá- *Esa.* 38.18.
nak izenetit, Jstent azon-
kére, hog' életét meg hosz-
szabbitana: De mi végre?
Hogy Jstent tovább tisztel-
ketne. Szent Pal-is élni *Phil.* 1. 22.
akara az *Philippi*sbéliek nek 23.
kedvekért, noha az halált
magára nézvén mereségnek tartana.

Utólszor, mivel hogy *IV. Usus In-*
az halál az *pœnitentia*-tartó *fideliũ verò*
élettel egygyezvén, ollyan *omnino dã-*
igen bódog légyen; Azo- *nosam esse.*
káért az hitetleneknek és
pœnitentia-tartatlanoknak
halálát mindenképpen
nyomorúltnak, átkozot-
nak és iszonyatosnak itil-

het-

 hettyük: Kérdedé okait?

1. Mert az terméſzetnek romláſa. 2. Mert à Sz: Léleknek ſemmi vigaſztaláſát nem érzik, ſem faydalmoknak megh-enyhitéſét nem veſzik, nincsen igaz ügyök, ſem jó lelki iſméretök, mellyet mint egy mértek felet való, nehezetekét az fontra vehetnének. 3. Mert az teſti halál (ki felette rettētő gonoſz) eleje az örök halálnak, kétſégben eſéſnek, pokolbéli kénoknak, mellyekből való ki-ſzabadúláſra, nincsen ſoha ſemmi reménſégh.

Jmmár beſzédemet elakarván végeznem, felette

te és felette igen, kérlek titeket, és intlek, hogy éllyetek jól, úgy lészen osztán az ti halálotok-is jól.

TOLDALEK AZ halálal tusakodó emböreknek utólso gondolkodásokról.

AZ ördöggel való utólso harcz mayd szintén az halál torkában, gyakorta felette igen veszedelmes. Mert akkor neha nem kiszi az embert az kétségben eséſre, eleve meg látvan hogy annak ellene való állására fel indittatnék az ember: hanem oly úton igyeközik ötet megh sarkalni,

 kalni, mellyen ne tuſakodhaſsék ellene, hogy azzal az ő gyakorlásával az reménſęg ſzintén úgy megaludgyék, mint az tűz, ha ſzél nem fuja, és az hamu bé-borittya. Egyéb kéſirtetekben, ahól vagy az hit, vagy az reménſęg oſtromlatratik külön-külön, nem ſzokot következni, az mint ebben az harczban, ahól mind az hitnek, s-mind à reménſęgnek erős várát igen keményen meg ſzállya és álnok meſterſęggel oſtromlya. Azért itt igen ſzorgalmatoſon kel vigyázni. Mert mikor az Sátánnak leſben lévő csalárdsági (mint egy ellenſęgnek

ſęgnek csatára készült fegyveres ſeregi) úgy viſeltetnek, és az ő kéſirteti-vel azt cselekedi, megh ſe iſmérjék, el ſe tavoztáſsák, ſzüvökből-is ki ne gyomlállyák: akkoron leg-könnyebben győzödelmet vészen az Satán: Es könnyebbi azt az ellenſęget meg-győzni, akki minket nyilván ki hiv az harczra: Hogy ſem azt akki attól tilt, és magát nem ellenſęgnek de barátúnknak mutattya.

Angliai Knoxus János, 2. Doctornak, kéſirteti mélto meg-jegyzéſre, mellyet halálakor ſzenvede. Mert ágyábã fekűvén; nagy halgatáſ-

 gatásban lőn 4 egész óraig, szűbéli sohaytásokat és fóhaszkodásokat tévén, hog' az kik hozzá közel valának igen kőnnyen eszőkben vővék, hogy ő nehéz késirtettől haborgattatnék. Minek-utánna pedig ő magát valameñyére fel-emelitőtte vólna, kérdik tőle,
„ mint vólna: FELELE, hogy
„ ő néki életének rendiben
„ noha sokszor vólt à késir-
„ tő Sátánnal űgye, mostan
„ pedig az à Sivo Oroszlany
„ sokkal keményben ostrō-
„ lotta vólna meg őtet. Nag'
„ gyakorta ennek előtte,
„ úgy-mōd, az én bűneimet
„ szőmeim eleiben rakta:
„ gyakorta engem kétsęgbē
eyteni

eyteni igyekőzőt; Gya- "
korta az testi gyönyörű- "
ségnek faytalan háloival a- "
kart meg-fogni. De min- "
denkor meg-győzettetőt "
az Léleknek fegyverével, "
az JSTEN igjével, azért so- "
ha semmit sem nyert. Mo- "
stan pedigh engemet más "
felől ostromol. Mert az az "
ravasz kigyo azt akarja ve- "
lem el-hitetni, hogy én az "
örők életet az én s-egy- "
házi szent tisztemben va- "
ló munkaimért, magam "
érdeme szerint vészem-el. "
Aldom pediglen az Jsten- "
nek nevét, ki ennékem az "
szent irásnak oly szép mō- "
dáſit hoszta elménben, "
hogy azokat az Sátánnak à "

tüzes nyilait

 nyilait szépen meg-óltottam. Ollyan ez: Mid vagyon az mit nem võttel:
1. *Cor.* 4. 7. Es isímét: JSTEN kegyel-
15. 10. méből vagyok, az mi vagyok: Es isímét: Munkálottam, nem én, hanem az JSTEN kegyelme, mely én vélem vagyon. Jgy gyõzetteték-meg, s-elveſze.

3. Ha mikor téged az Sátán megkéſirt, és tecsenék mint-ha ſohoñan ſemi óltalmad nincsen: Húnd-bé ſzõmeidet csak egy ſzót ſe feleli néki, magadat és ügyedet ajánlyad Jſtennek. Az kereſztyéni bõlcseſségnek fõ réſzeiben ez az elsõ, halálunk óráján ſzorgalmatoſon megh-kel tartani.

Hogy

Hogy-ha az te tested ret- 4.
teg azért hogy ez élet tőle
el-vétetik más életre kel-
letik menni, de hogy bó-
dogh életre mehessen azt
nem hiheti: Od magad, ar-
ra semmi-képpen ne hajo-
li, mert felettéb igen meg-
bántatól. Fogd-bé szőme-
det valamint lehet, à mint
az eléb-is intélek, és ezt
mondgyad az Sz: Jstváñal:
URAM JESUS, az te ke-
zeidben ajánlottam az én
elkemet. Jelen lészen te-
néked az UR Christ9 mind-
gyaraſt szép sereg Angya-
ival, és ő lészen vézéred
és úti társod. AMEN.

Legyen dücsőség Jsten-
nek! Boçsánat az bűnős-
nek! Y HA-

kézűlő Imádságh.

KEgyes JsTEN, ki az embernek életének határt vetőttél, mellyet által nem hághat, mert ſzabot ideje vagyon. Az ő hólnapiṇak ſzámá nálad vagyon. Életének minden napjait meg ſzámláltad, mellyek hamarsággal el múlnak mint egy zápor, nem kűlőmben mint-ha el-rőpűlnének. Minden mi eſztendőnk ollyan mint az füſt és az árnyék; mely hamar el-múlik, és ollyan mint az mezei virágh, ki hamarſággal el-ſzárad és el-húl. Ta-

ISTEN, hogy meg gondolhaſſam, mert ennékem elkel mennem az mint az én URAM JESUS Chriſtuſnak példaja meg-mutattya.

Jmé mint egy négy úyinak mértékére tőtted az én napjaimat, helyheztetvén azokat, gyermekſęgben, Iffiuságban, meg-ért emberſęgben és ſzomorú vénſęgben, és mind ezekis csak ollyanok te előtted mint az ſemmi.

Tanics-megh URAM ISTEN, hogy meg-gondolhaſſam, mert eńékem meg kel halnom, és ez teſti búdosáſban maradandó helyem nincſen: Ád tuttom-

 ra URAM, az én életemnek végét, hogy elmélkődhessem ki-múlásomról, hogy ez világon ne magamnak csak, hanem te-néked élyek, és megh-is te-néked hallyak; hogy hitömben vidámb lévén, az én megh teréſemnek napját, és az én Chriſtuſomnak én hozzam való jövetelét várhaſſam.

Adgyad azért hogy igaz valláſban végezhesſem, az én életemet, hogy az én elmém és értelmem akkoron fogyatkozáſt ne tegyenek.

Otalmaz-megh URAM JSTEN, véletlen és hirtelen haláltól, és az örök kárhozatól,

zatól, hogy az én életem- 329
nek útólsó órája engemet
készületlenül ne találljō:
Hanem annak-előtte tisz-
ta hittel, és igaz *pœnitenti-*
ával, készits engemet az
ideig tartādó halálra, mely
semmit nem árthat, de az
örök életre útat nyit en-
nékem.

Engem te szólgádat bó-
csás békéséggel akkor,
mert meg latták az én szō-
meim az te üdvözitődet,
kit készitöttél minden né-
peknek szinyik eleiben, az
pogányoknak vilagosság-
gokra, és az Jsraëlnek az te
népednek dücsöségére.

Adgyad azért, hogy azt
az igít mondhassam, az én

utólsó órámom, mellyet az te szerelmes szent fiád, az magas kereszt-fán az ő halálakor, mōda; Attyam, Attyam, én szerelmes szēt Attyam, az te szent kezeidben ajánlottam az én lelkemet.

Hogy mikoron az szólásnak nemétől meg-foszlatom, amaz én útólsó sohaytasomat kérlek halgasd-megh. Hogy az én Christusomnak fel-támádásában, és annak érdemében vetheſſem reménségemet, hogy aholot ő vagyon, én-is leheſſek ot URAM JSTEN.

Enged-meg ezt mi-nékünk, mi szerelmes szent Attyánk,

Attyánk, az te ſzerelmes ſzent fiadnak, az mi Urunk Jeſus Chriſtuſnak általa, AMEN!

Mi Attyánk, &c. Hiſzek egy Iſtenben.

Ad TRANSLATOREM Libelli & alios pios Lectores.

1. HOgy Deák ból Magyárt
Forditasz mint igazt,
Nincs senki ártasára.
Mert az ki Deákúl,
Nem túd, csak Magyárúl
Lészen nagyob haszнára.
Vigasztaláſt ebbűl
Meg-is vészen s-tanúl
Elete jobbitásra.
Hogy ő-is naponként
Isten szerint innét;
Hoszsza magát jó útra.

2. Mit árt, ha az ember.
Nyelveket túd, és ért
Hiſzem inkáb éppithet,
Lám az tanitványok
Es ſzent Apoſtolok
Tudományok éppitet
Sok nyelveken ſzólvan
Jráſt Magyárázvan
Sokakat-is teritet
Mellyen almélkodvan
Sokan azt nem túdvan
Szent Péter igen feddet.
3. IRATOSI JANOS
Kiben JSTEN túdos
Ezért gonoſzt nem hallaſz,
Jſtenes dologban
Hogy forgaſz ily jóban,
Senki nem-is ſzidalmaz
Sőt Jſtentől vary jót,
Ki mennyei adót
Ad néked jövendőben.

Hogy

Hogy enni üdőben
Vólt el nem feleytven
Nyom Coronat fejedben.
4. O kőny meny-el szépen
Kinek jutz kezében
Had olvasson edesden.
Hogy életet szépen
Viselhesse éppen,
Mint kéványa az JSTEN.
Kinek nincsen kedvesb
S-nincsen-is job s-edesb
Hanem csak hogy jól éllyen
Ember ez világon,
Hogy az más világon
Mind örökké élhessen.
5. Ved jó néven azért
Kihez jút ez kedvért
Mondgy jót te-is érette.
Senkihez lám pénzért
Semmi nyereségért
Magát nem kötelezte.

Hanem csak jó kedvért
Hirért, barátságért,
Magát véled közlötte.
Mondgyád mind ezekért
Jngyen tet jó tetejért,
JSTEN áldgya érette.

GREGORIUS BALOG
Höveimus, Paſtor Eccleſiæ
Terebeſien: g. e.

A. D. 1637.
1. Septemb:

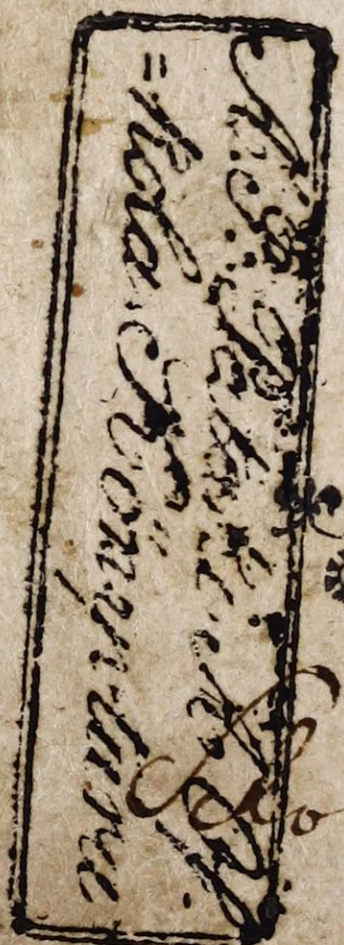

Hanem csak jó kedvért
Hirért, barátságért,
Magát véled közlötte.
Mondgyád mind ezekért
Jngyen tet jó tetejért,
JSTEN áldgya érette.

GREGORIUS BALOG
Höveimus, Paſtor Eccleſiæ
Terebeſien: g. e.

A. D. 1637.
1. Septemb:

Inches
1
2
3
4
5
6
7
8
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
Centimetres
TIFFEN® Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black